

Přepis VSV ze dne 20. června 2012:

Aktuální situace v ÚSTR

Senátor Jaromír Jermář, předseda výboru: Dámy a pánové, dovoluji vám, abych vás přivítal na dnešním veřejném slyšení výboru pro vzdělávání, vědu, kulturu, lidská práva a petice pod názvem Aktuální situace v Ústavu pro studium totalitních režimů. Možná ten název by měl znít trošku jinak, protože za cíl veřejného slyšení výboru jsme si dali zhodnocení pětileté účinnosti zákona č. 181/2007 Sb., o Ústavu pro studium totalitních režimů a o Archivu bezpečnostních složek, při vzniku organizace a výsledků činnosti v praxi, prezentace spolupráce s Archivem bezpečnostních složek z hlediska zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě, a zákona č. 262/2011 Sb., o účastnících odboje a odporu proti komunismu. Všechny vás zde ještě jednou vítám. Několik organizačních pokynů. Tam u literatury máte přihlášky do diskuse, pokud se budete chtít zúčastnit diskuse, takže ji prosím vyplňte včetně tématu a předejte ji sem. Z dalších informací bych měl tu věc, že pan doktor Ladislav Bukovský se omlouvá – poslal nám ale svůj proslov. My jsme ho nakopírovali, protože je ve slovenštině, takže pokud se s ním budete chtít seznámit, tak je tam také na té literatuře. Pokud budete mít někdo zájem, můžeme vám ho poslat ještě i v mailové podobě. Tím trochu ušetříme čas, a pokud budou samozřejmě připomínky, tak se můžete i k tomu projevu vyjádřit. A nyní tedy bychom už přistoupili k vlastnímu programu. Ještě jednou zde vítám paní předsedkyni Rady Ústavu pro studium totalitních režimů paní doktorku Naděždu Kavalírovou a požádal bych ji o takové úvodní slovo na téma zhodnocení činnosti Rady Ústavu od působnosti zákona z roku 2007, o Ústavu a o Archivu bezpečnostních složek. Paní doktoro, prosím.

MUDr. Naděžda Kavalírová, předsedkyně Rady ÚSTR: Dobrý den, omlouvám se, mám hlasovou indispozici, tak prosím, s tím skutečně nemohu okamžitě nic dělat. Děkuji. Vážený pane předsedo, vážené paní senátorky, vážení páni senátoři, vážení hosté, v úvodu svého vystoupení na dnešním veřejném slyšení mi dovoluji, abych vám poděkovala za váš zájem o činnost Ústavu pro studium totalitních režimů. Není mnoho příležitostí, jak prezentovat zde na půdě Senátu PČR činnost naší instituce, přestože jsme prakticky jedna z mála senátních institucí. Především vás chci informovat o činnosti Rady Ústavu coby nejvyššího orgánu Ústavu. Od našeho zvolení 5. prosince 2007 se musela rada vyrovnat se ztrátou jednoho z jejích členů, dokonce v roli místopředsedy, a byla doplněna do zákonem předepsané počtu. Od prvopočátku plní rada Ústavu své stanovené úkoly, zejména tedy volí a příp. odvolává ředitele Ústavu a dohlíží na jeho činnost, schvaluje nejdůležitější vnitřní předpisy Ústavu, schvaluje roční plán Ústavu i podklady pro návrh rozpočtu a závěrečného účtu, rozhoduje o odvolání proti rozhodnutí Ústavu a v neposlední řadě schvaluje výroční zprávu za uplynulý rok a předkládá ji Senátu. Pro úplnost uvádím, že na rozdíl od Ústavu nemá naše rada stejné kompetence vůči Archivu bezpečnostních složek. Zde pouze sledujeme a vyhodnocujeme zabezpečení přístupu k dokumentům a archiváliím, o čemž jednou ročně předkládáme Senátu informaci k projednání. Rada Ústavu je kolektivním orgánem. Jeho členové nejednají svévolně, ale vždy na základě konsensu a vykonávají své úkoly ve sboru na základě hlasování, přesně v souladu s jednacím řádem. Pokud není rada jednotná ve svých názorech, respektují členové rady při hlasování rozhodnutí většiny. Ústavní soud sice ve svém nálezu ze dne 13. března 2008 posílil postavení členů rady, nicméně zároveň upozornil na nutnost Rady Ústavu respektovat ústavně zajištěné právo na svobodné vědecké bádání. Myslím, že mohu z titulu své funkce předsedkyně Rady Ústavu konstatovat, že rada dohlíží na to, aby byly naplňovány rozsáhlé úkoly vyplývající Ústavu ze zákona. Potvrzením, že se to Ústavu i Archivu daří, je mj. fakt, že výroční zpráva o Ústavu byla až dosud vždy plněm Senátu PČR projednána a vzata na vědomí. Předpokládám, že s konkrétními údaji o činnosti obou institucí před vás předstoupí jednotliví ředitelé, a proto se omezím na obecná konstatování, ze kterých vyplyne, co všechno se během několika málo let po vzniku Ústavu i archivu podařilo zvládnout a které problémy vyřešit. Jednoznačně lze konstatovat, že se rozšířila, zkvalitnila a zefektivnila dostupnost archivních materiálů vzniklých součinností represivních složek komunistického totalitního režimu až do počátku roku 2008 nekonceptně a nákladně spravovaných několika resorty či tajnými službami. V podstatě veškeré tyto archivní materiály byly v procesu vzniku Ústavu i Archivu odtajněny. Zveřejnění archivních

pomůcek, registračních a archivních protokolů na webových stránkách přineslo urychlení a zlepšení vyhledávání konkrétních dokumentů a také umožnilo veřejnou kontrolu nad těmito materiály. Česká republika, která zřídila Ústav i Archiv jako jedna z posledních zemí střední a východní Evropy, se v podstatě okamžitě díky své velmi liberální právní úpravě i praxi dostala na čelní místo mezi partnerskými institucemi. Nahlížení do archiválií zahraničních rozvědek v podstatě všech součástí státní bezpečnosti i dalších bezpečnostních složek bez byrokratických omezení, naopak za využití moderní technologie digitalizace, se stalo vzorem pro starší a větší instituce zřízené po pádu totalitních režimů v naší části Evropy. Tato situace přinesla vlnu zájmu o moderní historii, delimitované finanční prostředky umožnily posílit výzkum a rozšířit badatelskou činnost o dosud opomíjená témata, například třetího odboje. Ve velmi krátké době po vzniku Ústavu byly publikovány první odborné materiály, pořádány konference na vysoké úrovni, výstavy, semináře, navázána spolupráce s řadou domácích i zahraničních institucí. Plánovitě Ústav postupoval i v oblasti vzdělávání a podpory pedagogů při výuce o našich nedávných dějinách. Otevření K Jána Langoše, pravidelné pořádání seminářů, promítání filmů, podpora různých forem diskuse, to vše umožnilo rychlé etablování Ústavu ve veřejném prostoru a plnění jeho nezastupitelné role informátora o světě totalitních praktik nacismu a komunismu realizovaných nejenom v regionu střední Evropy. Jedním z důležitých úkolů bylo prezentování naší nedávné minulosti mladé generaci, předávat jí zkušenosti o totalitách a způsobech odporu proti nim a podněcovat zájem o bližší poznání dvou totalit, což je nezbytné pro vytváření vlastních hodnotících priorit. S odstupem téměř 5 let je možno konstatovat, že finanční prostředky získané delimitací od několika resortů byly využity efektivně, na správný účel a ve veřejném zájmu. Podařilo se nejenom rozšířit spektrum odborných vědeckých publikací, různými formami prezentovat dosud víceméně tabuizovaná a podceňovaná témata, ale také v nové kvalitě využít technologii 21. století. Například pouhé srovnání organizace a výstupů digitalizačního procesu před rokem 2008 a po něm ukáže každému kvalifikovanému a objektivnímu posuzovateli délku cesty a hloubku změn, kterou byl Ústav při realizaci svého pilotního projektu schopen urazit. V neposlední řadě chci připomenout, že se také nenaplnila řada katastrofických představ, včetně obav ze ztrát archiválií při delimitaci, dlouhodobé omezení přístupu badatelů, nezvládnutí lustračních úkolů apod. K ničemu takému nedošlo! To podtrhuji. Stejně tak plané byly argumenty o monopolizaci a ideologizaci historického bádání. Na české odborné scéně sice vzniklá nová „konkurenční“ instituce, nicméně schopná spolupráce s jinými, což potvrzuje mj. také spoluúčast zástupců partnerských institucí na akcích Ústavu i Archivu. V průběhu let také vykrytalizovaly pracovní vztahy Ústavu i Archivu a lze právem očekávat zodpovědné pracovní úsilí při naplňování vize zakódované v zákoně číslo 181/2007 Sb. přesně v preambuli tohoto zákona. Dovolte mi konstatovat, že Ústav i Archiv zaplnily důležité místo ve veřejném prostoru. Dělají to poctivě, se zaujetím, ale i s potřebnou objektivitou. Věřme, že tak to také zůstane po dobu, po kterou se bude naše společnost vyrovnávat se svou totalitní minulostí! Děkuji vám za pozornost. (Potlesk.)

Senátor Jaromír Jermář, předseda výboru: Děkuji paní doktorce N. Kavalírové, předsedkyni Rady Ústavu, a nyní bychom přistoupili k druhému bloku, kde je zhodnocení činnosti a působnosti z pohledu jednotlivých ředitelů, kteří působili do této doby ve funkci ředitele Ústavu. Jako prvním bych předal slovo panu doktoru Pavlu Žáčkovi, který byl ředitelem v letech 2008-2010.

PhDr. Pavel Žáček, Ph.D.: Děkuji za slovo. Vážený pane předsedo, vážená paní předsedkyně, vážené dámy, vážení pánové, především chci poděkovat za možnost vystoupit na tomto slyšení. Domnívám se, že to je ojedinělý formát, ojedinělá příležitost prezentovat s odstupem času svůj pohled na činnost Ústavu pro studium totalitních režimů a Archivu bezpečnostních složek v zakladatelském období. Omlouvám se předem, pokud se dotknu kohokoliv z organizátorů tohoto setkání, za sebe však musím prohlásit, že nepovažuji za etické, ani za slušné hodnotit jak svou činnost v době výkonu ředitelské funkce, tak činnost svých nástupců v čele Ústavu či Archivu. Myslím, že mi to nepřísluší. Hodnocením kvality naší společné práce však mohou být výroční zprávy Ústavu a de facto i Archivu za období let 2007-2010 projednané Senátem PCR a potvrzující, že obě naše instituce své zákonné poslání od počátku plnily. A to považuji za nejdůležitější a nejsrozumitelnější sdělení. Jako jeden ze zde přítomných pamětníků úplných začátků budování Ústavu a Archivu se raději zmíním

o některých aspektech, které i v kontextu dnešního slyšení považuji za důležité. ČR přistoupila ke zřízení specializované badatelské archivní instituce jako jeden z posledních států střední a východní Evropy řešících v rámci překonávání totalitní minulosti identické problémy, zejména pak přístup k citlivé materii bývalých bezpečnostních složek. Po Německu – jak všichni víme, přistoupilo k řešení na spolkové úrovni již na konci roku 1991 – Polsku, Maďarsku, Rumunsku, Bulharsku, Pobaltských zemích, dokonce Ukrajině, ale zejména nejbližším Slovensku iniciovala tato horní komora, a to prosím napříč politickým spektrem, obdobný legislativní proces. Pamatuji se, že na stole tehdy bylo několik variant: od maximalistické varianty typu polský Ústav národní paměti, která by znamenala vytvoření vědecké instituce, jejíž podřízenou součástí by byl také policejní Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, Lustrační úřad, který by převzal úkoly Ministerstva vnitra při vydávání tzv. lustračních osvědčení, a dále archiv soustřeďující mnohem větší množství archivních fondů a sbírek, než bylo nakonec delimitováno podle zde již zmíněného zákona; až po variantu minimalistickou zodpovídající pouze za archivní materiály spravované resortem Ministerstva vnitra, případně Ministerstva obrany. Nakonec byla jako kompromis zvolena, řekl bych, klasická česká cesta, vytvořily se totiž namísto jedné instituce instituce dvě – Ústav pro studium totalitních režimů a Archiv bezpečnostních služeb, nicméně spojené pupeční šňůrou zákona a uzavřené v pevné schránce kapitoly státního rozpočtu č. 355. Tato situace na jednu stranu reflektovala vůli zákonodárce zřídit specializovanou vědeckou instituci, bez níž by žádné centralizované archivní pracoviště nevzniklo, a na stranu druhou vytvořit archiv, který by nevybočoval ze struktury českého archivnictví. Zákonodárce dokonce pevně stanovil dobu, tj. 1. leden 2030, kdy se Archiv bezpečnostních složek stane součástí Národního archivu, tj. kdy pomine společenská důležitost úzkého propojení Ústavu a Archivu. K tomu je nutné dodat, že v diskusi před naším vznikem byla okrajově zmiňována i alternativa předání archiválií z provenience bývalých bezpečnostních složek přímo do Národního archivu bez zřízení Archivu bezpečnostních složek. Fakticky by to však znamenalo vytvoření pouhého oddělení v rámci Národního archivu, které by převzalo odhadem pouze 10, maximálně 20 % odborného personálu z celkového počtu následně delimitovaných zaměstnanců. Osobně se navíc domnívám, že své rozsáhlé úkoly, tj. od lustračních požadavků až po 20letý skluz v oblasti zpracovanosti fondů, by za této situace nebylo možné zvládnout. Vzhledem k tehdejší poměrně vyhocené politické situaci se bohužel přijetí zákona o zřízení Ústavu i Archivu stalo politickou kauzou, ale nemuselo tomu tak nutně být. Součástí snahy o konsensuální řešení byl návrh jednoho poslanců sociální demokracie, který do zákona prosadil rozšíření pravomocí Ústavu také na dobu nesvobody, tj. období let 1938-1948. Tehdejší aktuální politická situace v Poslanecké sněmovně však bohužel neumožnila hlasování napříč Sněmovnou, nicméně uvedená změna v zákoně zůstala a je ze strany Ústavu poctivě naplňována. Využiji opět této příležitosti ke zdůraznění faktu, že zvolené legislativní řešení neodčerpalo finanční prostředky žádné existující vědecké instituci, jak bylo někdy v diskusi uváděno. Právě naopak – finance byly získány ze zdrojů, na něž by vědecká obec nikdy nedosáhla. Ústav je pravděpodobně první a zároveň poslední institucí, která kdy delimitovala potřebné finanční i materiální prostředky od tak mocných resortů, jakými jsou Ministerstvo vnitra, obrany a spravedlnosti, ba dokonce zpravodajských služeb ČR. Jaká byla situace v této oblasti před 1. únorem 2008? Český stát vynakládal nekoordinovaně a neefektivně bez potřebné analýzy finanční prostředky na zpřístupňování vybraných svazků či dokumentů bývalých bezpečnostních složek prostřednictvím Ministerstva vnitra a Úřadu pro zahraniční styky a informace, Ministerstva obrany a Vojenského zpravodajství, Ministerstva spravedlnosti, Bezpečnostní informační služby a Policie ČR. Různou kvalitou poskytovaných služeb, rozličnou aplikaci zákonů či podzákonných norem, nedostatečnou analýzu i kontrolu umožňoval právě tento stav roztříštěnosti. Teprve k 1. únoru 2008 byly převedeny veškeré archivní fondy a sbírky bývalých bezpečnostních složek, včetně obávané Státní bezpečnosti, spravované celých 19 let od pádu komunistického totalitního režimu na Ministerstvu vnitra v rámci Úřadu pro zahraniční styky a informace, Úřadu pro zpřístupňování dokumentů Ministerstva obrany ČR či Vojenského zpravodajství převážně úředníky, definitivně do režimu archivního zákona. Jen malinká část těchto někdejších agenturně operativních písemností je stále utajována a zůstává v jakési dočasné zápůjčce u zpravodajských služeb ČR. Během delimitace se nic neztratilo, abych zpětně reagoval na některé veřejně prezentované obavy. Díky usilovné práci archivářů se všechny změny realizovaly za plného chodu badatelen a kulminujícího zájmu badatelské veřejnosti. Díky usilovné práci IT odborníků z Ústavu se

nezhroutily ani lustrační povinnosti, které Archiv bezpečnostních složek převzal vůči svým úředním partnerům. Naopak se velmi rychle, a to poprvé od roku 1990, podařilo centralizovat evidentní, neboli lustrační databáze do jednoho informačního systému a propojit tak dosud oddělené a vnitřně odlišné systémy Ministerstva vnitra, Úřadu pro zahraniční styky a informace a Vojenského zpravodajství. V poměrně krátkém termínu se podařilo na pravit informační dluh, který měl český stát vůči veřejnosti. Na webu byly umístěny byť dočasné a neúplné inventární pomůcky převážné části fondů a sbírek Archivu bezpečnostních složek. Po vzoru slovenského Ústavu paměti národa se zveřejnily i veškeré registrační či archivní pomůcky někdejších bezpečnostních složek, které tímto aktem ztratily punc tajemnosti a definitivně tak přestaly být subjektem manipulace či vydírání. V neposlední řadě Ústav okamžitě po svém vzniku a delimitaci potřebné, ale nutno přiznat, že i nepotřebné digitalizační techniky zahájil kvalitativně novou etapu převodu archivních dokumentů do elektronické podoby. Okamžitě byly například změněny pracovní postupy, až dosud bez jakékoliv kontroly využívané Ministerstvem vnitra, které za vysokých nákladů produkovaly desetitisíce nekvalitních a nečitelných kopií, ba dokonce poškozovaly jednotlivé archivní materiály. Tento trend se v podstatě okamžitě podařilo změnit. Kvalita digitalizovaných kopií se mnohonásobně zlepšila a jejich produkce se ve velkých statisíkových či milionových objemech výrazně zlevnila. Využívané formáty digitalizace se navíc podařilo obhájit před odbornou veřejností a dnes můžeme konstatovat, že se staly určitým vzorem pro některé z našich partnerů. Po necelém roce a půl byl v úzké spolupráci s Archivem zahájen odborně, technologicky a časově náročný pilotní projekt elektronického archivu, jehož cílem je zprostředkování zdigitalizovaných dokumentů badatelské veřejnosti. Stejně jako jiné originální a průkopnické projekty byl pochopitelně zpochybňován a napadán, nicméně v současné funkční podobě bezesporu patří a bude i nadále patřit k páteřním projektům Ústavu i Archivu. Z rozhodnutí Ministerstva financí byly delimitované finanční prostředky převedeny do kapitoly číslo 355, včetně potřebného počtu zaměstnanců a nezbytného penza movitého i nemovitého majetku. Proces převodu všech těchto složek v objemech cca do 280 zaměstnanců – je to stav k 1. únoru 2008, připomínám, ne dnešní – 300 milionů Kč v majetku, skoro 20 kilometrů archiválií atd., rozhodně nebyl jednoduchým procesem. S uspokojením však mohu konstatovat, že veškeré kontrolní orgány včetně Nejvyššího kontrolního úřadu, Úřadu práce, finančních úřadů, ba dokonce soudů; tím míním ten případ tří bývalých příslušnic Státní bezpečnosti, které byly Ministerstvem vnitra k 1. 2. 2008 převáděny a které ABS podle zákona nedelimitovalo, potvrdily věcnou správnost i právní čistotu našeho postupu. Některé drobné problémy navíc převzaté povětšinou během delimitace od Ministerstva vnitra byly vyřešeny následně. Právní postavení Ústavu zajišťuje nebyvalou průhlednost ve srovnání s některými našimi partnery ve využití finančních prostředků. Rozpočet je projednáván na Ministerstvu financí, ve vládě, v Poslanecké sněmovně, obdobně také zpětně závěrečný účet. Závěrem mi dovoluňte konstatovat, že Ústav postupně prošel etapou dětských nemocí, s nimiž se objektivně vzato potýkají veškeré nově vzniklé instituce, což se odrazilo i v přiměřené míře fluktuace menší části zaměstnanců, nikoliv však v kvalitě a rozsahu odborné práce. Absolutně také nebyly naplněny ani obavy z účelovosti přístupu k naší minulosti. O tom svědčí mj. i přehled našich periodických i neperiodických publikací, které máte k dispozici, a nakonec i publikace samotné. Děkuji za pozornost. (Potlesk.)

Senátor Jaromír Jermář, předseda výboru: Děkuji panu doktoru P. Žáčkovi a nyní bych poprosil o slovo pana docenta Jiřího Pernese, který byl ředitelem Ústavu v roce 2010.

doc. PhDr. Jiří Pernes, Ph.D.: Vážený pane předsedo, dámy a pánové, ředitelem Ústavu pro studium totalitních režimů jsem se stal 1. dubna 2010. Předtím jsem zhruba rok zastával funkci předsedy vědecké rady této instituce. Z uvedených skutečností myslím přesvědčivě vyplývá, že jsem si uvědomoval význam a závažnost existence tohoto ústavu nejen pro poznání pohnutých moderních dějin československé společnosti, ale i pro další duchovní a morální vývoj společnosti žijící na území ČR, pro její schopnost vyrovnat se s vlastní minulostí a vyvodit z ní, je-li to možné, poučení pro budoucnost. O tom jsem ostatně přesvědčen i dnes. Současně jsem si však byl vědom skutečnosti, že Ústav pro studium totalitních režimů, aby mohl dostát tomuto náročnému poslání, musí být institucí opravdu vědeckou, institucí renomovanou, institucí, které si váží a kterou znává nejen odborná historická veřejnost, ale vlastně celá společnost. Rovněž o tom jsem přesvědčen i dnes. Když jsem se hlásil do

výběrového řízení na místo ředitele, Ústav nedosahoval těchto kvalit ani zdaleka. Neuplynul snad měsíc, aby sdělovací prostředky nepřetřásaly nějakou aféru či skandál s Ústavem pro studium totalitních režimů spojených. Opakovaně se objevovalo osočování nejružnějších veřejně známých lidí, jejich, ať už oprávněné, či nepodložené obviňování spolupráce se Státní bezpečností, s komunistickou rozvědkou či jinými orgány bývalé totalitní moci. A zdálo se, jako by Ústav neměl na práci nic jiného, než zásobovat televizi a denní tisk kompromitujícími informacemi o té či oné osobnosti veřejného života. Že většina těchto afér propukala na politickou objednávku, bylo zřejmě každému nezaujatému pozorovateli. Současně byla veřejnost zásobována informacemi o vnitřních konfliktech v Ústavu, o sporech jeho pracovníků s vedením, z Ústavu nedobrovolně odcházeli ti nejschopnější a nejnadanější historikové, kteří ve své většině stáli také u jeho zrodu. Do funkce ředitele Ústavu jsem nastupoval s představou, že udělám vše pro to, abych získal více společenské vážnosti a aby se mezi ostatními historickými pracovišti v ČR stal uznávaným partnerem, s nímž je dobré a užitečné spolupracovat. Vlastně jsem na představách, s nimiž jsem do čela Ústavu nastupoval před dvěma lety, nemusel nic moc změnit. Byl jsem a dodnes jsem přesvědčen, že Ústavu prospěje zmenšení počtu náměstků; někteří z nich jsou, jak ukázala praxe, zcela zbyteční; zrušení pozic ředitelů odborů a zmenšení některých servisních provozů. To bylo pravým důvodem pro personální opatření, která jsem provedl hned v prvních dnech po nástupu do funkce. Osobního v tom nebylo vůbec nic. Mzdové prostředky, které by se takto ušetřili – někteří z odvolaných funkcionářů totiž pobírali opravdu nadstandardní platy – jsem chtěl využít pro přijetí dalších historiků, a tak posílit výzkumnou, badatelskou složku Ústavu. Chtěl jsem, aby Ústav dal příležitost nejenom mladým nadaným historikům, absolventům magisterského a doktorandského studia, ale také jsem chtěl, aby cestu do něj našli rovněž uznávaní starší kolegové, opravdové autority v našem vědním oboru, kteří by vědeckou práci Ústavu řídili a pozvedli ji na vyšší úroveň. To se nepodařilo. Dnes v Ústavu pro studium totalitních režimů pracuje řada opravdu velmi dobrých a mladých kolegů. Je tam ovšem také celá řada mladých kolegů, kteří zatím ještě nic nenapsali a svoje místo v historické obci si teprve musí vydobýt. Nepochybně jsou k tomu osobně způsobilí, kvalifikovaní a vzdělaní, ale podle mého názoru jim scházejí autority, které by jejich práci řídily. Vedoucí pozice v Ústavu zaujímají lidé, kteří historické vzdělání buď vůbec ani nemají, nebo za nimi není nic vidět a o organizování historické práce očividně nemají představu. Pak se ovšem nelze divit, že Ústav pod svou firmou vydává práce lidí, kteří působí v jiných institucích a že vůbec výstupy Ústavu podle mého názoru zdaleka neodpovídají prostředkům, které společnost na jeho činnost vynakládá. Mám zkušenost nejenom s prací z Ústavu pro studium totalitních režimů, ale i v jiných historických institucích, a proto nemohu nezmínit, že tato pracoviště, ačkoliv musí hospodařit s mnohem menší částkou, než jakou od státu dostává Ústav pro studium totalitních režimů, se mohou pochlubit mnohem větším množstvím kvalitních výstupů. Do funkce ředitele jsem nastupoval s pevným odhodláním navázat nejtěsnější spolupráci s ostatními historickými pracovišti v ČR, především ústavu Akademie věd, vysokými školami, ale i různými neziskovými organizacemi a občanskými sdruženími, jako jsou například občanské sdružení PANT v Ostravě atd. To do té doby neexistovalo. V Ústavu pro studium totalitních režimů vládla atmosféra pevnosti obležené nepřáteli. Proto také díky mé předchozí profesní kariéře jsem usiloval o nejtěsnější spolupráci s Ústavem pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, s Historickým ústavem Akademie věd a dalšími institucemi tohoto typu. Pro krátkost mého působení v čele ÚSTRU se mi to nepodařilo. Nicméně s potěšením konstatuji, že v posledních měsících přece jen k některým společným akcím došlo, ať již jde o konferenci věnovanou 90. výročí Komunistické strany Československa, či konferenci o kolektivizaci zemědělství v Jindřichově Hradci, na níž se podíleli historikové jiných institucí a také pracovníci archivů. Na závěr bych rád upozornil ještě na jednu stránku činnosti Ústavu pro studium totalitních režimů. Jeho vedení se v minulosti i nyní rádo chlubilo a chlubí četnými smlouvami o spolupráci se zahraničními institucemi podobného typu. Její efektivnost a dopad si netroufám hodnotit. Rád bych však upozornil na skutečnost, kterou pokládám za velmi důležitou. Jde o spolupráci s ruskými archivy. Jako historik zabývající se studiem dějin Komunistické strany Československa a komunistického režimu v Československu, jezdím po několik let opakovaně studovat do Moskvy fondy bývalých sovětských archivů. Jsem jedním z mála historiků z ČR, kteří této možnosti využívají. Víím proto, že v ruském Státním archivu sociální a politické historie je uložen obsáhlý fond Komunistická strana Československa 1919-1945 o několika desítkách kرتونů, že v tomtéž archivu je dokonce v digitalizované

podobě uložen archiv Klementa Gottwalda, coby tajemníka exekutivy Komunistické internacionály, že zde je uložen osobní spis jeho i jeho ženy Marty, že v ruském Státním archivu nejnovější historie v Moskvě jsou uloženy důležité materiály o kontaktech Ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu s Ústředním výborem KSČ a že tyto dokumenty, přestože jsou veřejnosti oficiálně přístupné, jsou u nás prakticky neznámé, protože jejich prostudování je pro jednotlivce, byť kvalifikovaného historika, z časových i finančních důvodů takřka nemožné. Ale pro takovou instituci, jako je Ústav pro studium totalitních režimů je to vynikající příležitost k obhájení své existence. Není nereálná představa, aby Ústav pro studium totalitních režimů navázal jednání s ruskými místy o získání digitalizovaných fondů nebo kopií těchto digitalizovaných fondů vztahujících se k našim dějinám, stejně jako by nebylo nemožné, aby vyjednal zhotovení kopií nejdůležitějších materiálů z fondu vztahujícího se k dějinám KSČ. Neumím si představit, že někdo, lhostejno, zda jednotlivec či instituce, chce studovat dějiny Komunistické strany Československa a komunistického režimu v Československu, a nebude přitom přihlížet k materiálům v ruských archivech. A to se týká především Ústavu pro studium totalitních režimů, který má tento úkol obsažen už ve svém názvu. O této možnosti jsem opakovaně informoval jeho vedoucí pracovníky, zatím však bez odezvy. Nechci, aby toto mé vystoupení vyznělo jako apriori kritické nebo nepřátelsky zaujaté vůči Ústavu, to v žádném případě, jehož pětiletou existenci zde dnes hodnotíme. Proto prosím, aby mé upozornění na existenci důležitých ruských archivů a možnosti Ústavu v jejich zkoumání byly naopak přijaty jako pozitivní příspěvek a dobrá rada pro jeho další činnost. Děkuji vám za pozornost. (Potlesk.)

Senátor Jaromír Jermář, předseda výboru: Děkuji a než předám slovo panu Mgr. Zdeňku Hazdrovi, panu doktoru Hazdrovi, tak bych zde chtěl přivítat pány senátory Tomáše Grulichy a pana senátora Vystrčila. Nevím, jestli ještě někdo tu nesedí a nevidím je. Nyní bych poprosil pana doktora Zdeňka Hazdra.

Mgr. Zdeněk Hazdra, Ph.D.: Děkuji za slovo. Vážený pane předsedo, vážené paní senátorky, vážení páni senátoři, dámy a pánové, když se před dvěma roky 12. května 2010 rozhodlo o odvolání Jiřího Pernese z funkce ředitele Ústavu pro studium totalitních režimů a rada této instituce tentýž den vybrala za jeho přechodného nástupce mne, napsal mi jeden z mých moudrých přátel: Vstupujete na horkou půdu, možná nejvřelejší. A já musím říci, že se opravdu nemýlil. V souvislosti s volbou Jiřího Pernese ředitelem a tedy i koncem éry Pavla Žáčka, jednoho z těch, kteří Ústav zakládali, se kolem Ústavu rozhořela několikaměsíční mediální kampaň, pro níž se vžilo označení pernesiáda. Provázel ji nevídaná štvavost plná jednostranných a zkreslujících informací. Ve veřejném prostoru se tak vytvářel dojem, že Pernes je jakési monstrum, které bylo podivnými temnými silami instalováno proto, aby Ústav utlumil, znehybněl a uzavřel před veřejností, a zvláště pak před ní ukryl archiválie, které leccos vypovídají o naší nedávné minulosti. Tyto pomýlenosti pomáhala podněcovat kromě jiných i skupina tzv. neustrčených. Jednalo se o několik zaměstnanců, vesměs nehistoriků, které spojovala skalní oddanost k prvnímu řediteli. Situace zvenčí tak vypadala, že Žáčkův nástupce Pernes není přijímán ani těmi, které má vést. Opak byl však pravdou. Do nového ředitele jsme vkládali nemalé naděje, že se mu podaří Ústav odpolitizovat a spravovat jej po odborné stránce kompetentněji. Proto jsem se také během pernesiády rozhodl sepsat prohlášení, které podepsala drtivá většina odborných pracovníků Ústavu a Archivu bezpečnostních složek a které podpořily také osobnosti jako Vilém Prečan, Slávka Peroutková, Zdena Mašínová a mnozí další. Cílem bylo ukázat, že respektujeme výsledek výběrového řízení, svobodné a demokratické rozhodnutí Rady Ústavu, které by nemělo být zpochybňováno různými mediálními a bohužel i politickými tlaky a zájmy. O totéž jsme žádali i ty radní, kteří zatvrzele odmítali tento výsledek uznat. Jelikož volební kampaň byla v plném proudu, apelovali jsme zároveň na všechny politiky, aby se vyvarovali účelového předvolebního komentování dění v Ústavu, neboť tím z této instituce vytvářejí objekt politických zájmů. Nechtěli jsme být dál hračkou v rukou politiků. Doufali jsme, že pod novým ředitelem Ústav přestane sehrávat roli vlivové agentury jedné politické strany či alespoň její části, že již nebude součástí politických zápasů a že z něj nebudou účelově unikat kompromitující materiály, jimiž je možné protivníka očernit, či dokonce vydírat. Stačí připomenout kauzu Jiřího Dienstbiera staršího, když tehdejší redaktor Českého rozhlasu Radiožurnál Jan Hrbáček uveřejnil koncem dubna 2010, tedy krátce před volbami, skandalizující zprávu o tom, že Dienstbiera vedla jako spolupracovníka komunistická Vojenská

tajná služba. Hrbáček celou svoji reportáž postavil na strohých údajích z evidence zpravodajské služby generálního štábu s tím, že svazek, který na Dienstbiera v roce 1962 založila, byl skartován. Brzy se však ukázalo, že zničen nebyl a že jeho obsah odporuje tomu, co veřejnoprávní rozhlas vysílal. Dienstbier s Vojenským zpravodajstvím nespolupracoval. Jeden z pracovníků ABS, který svazek objevil a na tuto skutečnosti poukázal, aby kampaň proti Dienstbierovi zastavil, byl zcela nepochopitelně někdejší ředitelem doktorem Bukovským kázeňsky potrestán a bylo mu odebráno osobní ohodnocení. Nejvážnější spor, kterému jsem čelil, se nepochybně rozhořel v souvislosti s mým rozhodnutím odvolat ředitele ABS doktora Bukovského, k čemuž jsem měl pádné důvody, mj. tolik skloňované zveřejnění archivních protokolů Vojenského zpravodajství na webu ABS s údaji po rozhodném datu 15. února 1990, což odporovalo zákonu. Tento krok po věcné stránce podporoval i odborný posudek vedoucího archivu Akademie věd ČR Mgr. Jana Bílka, který si nechal vypracovat jeden z radních docent Michal Stehlík. Připomenu, že Bílek v posudku dospěl k závěru, že ředitel ABS chyboval nebo se dopustil pochybení ve škále věcí od odborných, přes manažerské po etické. A připojil doporučení, aby ředitel ABS nebyl spojován s bývalým vedením Ústavu. Vzhledem k závažnosti argumentů, které hovořily pro odvolání ředitele, jsem se po pečlivé úvaze rozhodl v tomto duchu konat. Rozumím námitkám, zda jsem jako přechodný ředitel, byť takový status zákon o Ústavu nezná, měl k tak zásadnímu kroku oprávnění. Avšak na druhou stranu mě překvapilo, že diskusí nad touto legitimitou byly zastiňovány faktické důvody. Bylo neméně pozoruhodné sledovat rozpolcenost rady a obtížně předvídatelné chování některých jejích členů. Jeden týden jsem tak získal nadpoloviční většinu ve svém záměru ředitele ABS odvolat s poukazem na zákon o Ústavu, dle kterého je tento krok plně v kompetenci ředitele Ústavu, zanedlouho však někteří radní začali pro mne nepochopitelně lavírovat. A tak jsem se setkal s názorem, že tento akt je sice v mé moci, ale že bych měl dva týdny počkat, až bude po volbách, nyní že můj krok k odvolání nelze podpořit. A po volbách jsem se pro změnu od několika radních dověděl, že přestože důvody k odvolání jsou bezesporu vážné, bude lepší, když to udělá až nový ředitel. Ředitele ABS jsem přesto odvolal a vyhlásil jsem nové výběrové řízení, které ale další ředitel Ústavu zrušil. Alespoň za krátké zastavení stojí problematika digitalizace, která se úzce dotýká dosud popisovaného dění kolem archivů a která je mnohem komplexnější a složitější než pouhé mystifikující zjednodušování na zastávce a odpůrce zveřejňování archiválií. Zřídil jsem zvláštní komisi složenou z interních i externích odborníků z Národního archivu a z Archivu Akademie věd, abych mohl formou doporučení závěry komise k funkčnosti digitálního archivu, ochraně archiválií a správě evidencí předložit svému nástupci. To jsem také učinil. Velmi si považuji maximalistického pracovního nasazení členů komise, kteří se svého úkolu zhostili navýsost profesionálně a za poměrně krátkou dobu své činnosti dokázali zanalyzovat obrovské množství dokumentace a předložit konstruktivní návrhy na řešení. Můj obdiv je o to větší, neboť ani jejich aktivita se neobešla bez forem nátlaku a vyhrožování. Mám na mysli počínání vedoucího kanceláře ředitele ABS. Obdobnou analýzu směrem do odborné působnosti Ústavu provedl můj první náměstek doktor Marek Junek, který si velmi rychle po svém příchodu na Ústav získal uznání značné části odborných zaměstnanců. I proto se přihlásil do výběrového řízení na ředitele Ústavu. Nebýt politických tlaků v zákulisí, kdy doktor Junek nebyl podle jednoho čelného politika politicky přijatelným kandidátem, a neměl tudíž politickou podporu, patrně by on byl tím, kdo by dnes Ústav řídil. Bohužel vliv politiků na některé členy rady zde hrál svou roli a hraje ji dodnes. Takto bych mohl dlouze hovořit o dalších neuralgických bodech, například o mimořádně problematickém projektu dislokace, tj. směny budov, kterou připravilo vedení Ústavu za ředitelování Pavla Závacka, resp. jeho ekonomický náměstek René Schreier. Omezím se na strohé konstatování, že jak docent Pernes, tak já jsme předkládanou podobu sestěhování Ústavu a ABS do modřanské Mikrony developera Serge Borensteina odmítli podpořit, resp. dotáhnout ji do konce. Navzdory mediálnímu bouřím v době mého přechodného ředitelského období se hlavní náplň činnosti Ústavu, ani ABS nezastavila. Plynule pokračovala dále – vycházely knihy a periodické publikace, konaly se a připravovaly výstavy, semináře a konference. Za velký úspěch považuji navázání nových mezinárodních kontaktů zejména s jedním z nejvýznačnějších současných rakouských profesorů historie Stefanem Karnerem, zakladatelem a vedoucím Boltzmannova institutu v Praze, byť musím uznat, že tu smlouvu poté pak podepisoval až můj nástupce pan Mgr. Herman na podzim téhož roku. Za obzvlášť podstatné pokládám prolomení komunikačních bariér mezi Ústavem a ostatními domácími historickými pracovišti, zejména s Ústavem pro soudobé dějiny, kam také směřovala má první

pracovní návštěva. Nikdy jsem nepokládal za správné, aby dvě tuzemské instituce, které se věnují moderním dějinám, spolu nespolupracovaly, a to nejen z finančních důvodů. Se svými spolupracovníky jsme si přáli, aby z Ústavu vzniklo renomované odborné pracoviště, které bude spojenou nádobou Archivu. Stále se totiž ukazuje, že mnozí Ústav zaměňují za ABS. Zatímco první by měl vědecky bádát a veřejnosti předkládat kvalitní výstupy o českých zemích v časech vlády totalitních režimů, druhý k tomuto účelu poskytuje materiály a hlavně je otevřen všem zájemcům, kteří je mohou přicházet studovat. Takovouto představu dle mého soudu zcela logickou jsem vždy zastával. V prvním případě jsem se však shledal s kritikou, že Ústav není žádným vědeckým pracovištěm, které bude druhým přežvíkávat, jak správně rozumět minulosti. Pak ovšem nechápu, jak dotyční chtějí dosáhnout fundovaných publikací, resp. nedává mi smysl, proč má Ústav jako takový nadále existovat. V záležitosti Archivu pak neutichaly dezinformace o snaze jej paralyzovat, ale to už bych se opakoval. Dámy a pánové, děkuji vám za pozornost a za tuto možnost na tomto plénu prezentovat své pohledy na činnost Ústavu pro studium totalitních režimů, pohledy, které sahají do těch několika málo měsíců, kdy jsem měl příležitost tuto instituci řídit. Děkuji vám za pozornost. (Potlesk.)

Senátor Jaromír Jermář, předseda výboru: Děkuji panu doktoru Zdeňku Hazdrovi, děkuji všem dosavadním třem, že dodrželi přesně časový limit, a nyní předávám slovo současnému řediteli panu Mgr. Danielu Hermanovi.

Mgr. Daniel Herman, ředitel ÚSTR: Děkuji. Vážený pane předsedo, vážená paní předsedkyně, vážení páni senátoři, dámy a pánové, dovolte mi vrátit se v úvodu tohoto vystoupení o řadu měsíců zpět a citovat zde několik pasáží z návrhu koncepce dalšího rozvoje Ústavu pro studium totalitních režimů, s nímž jsem v srpnu 2010 zvítězil ve výběrovém řízení. Prosazoval jsem tehdy stejně jako dnes ideu pokračování v započatém procesu citlivého očišťování historické paměti. Ve svém projektu jsem navíc zdůraznil, že objektivní zkoumání doby nesvobody i období komunistické totalitní moci a ve smyslu zákona zprostředkování výsledků tohoto procesu veřejnosti je třeba provádět způsobem, který přispěje k usmíření a nikoliv k prohloubení atomizace společnosti. S tím úzce souvisela i má deklarovaná snaha o zlepšení jména Ústavu na veřejnosti. S uspokojením a vděčností zde mohu konstatovat, že se mi během necelých dvou let podařilo podstatnou část stanovených krátkodobých, střednědobých, ale i dlouhodobých úkolů a předsevzetí realizovat. Stabilizoval jsem situaci v Ústavu i Archivu a konsolidoval klíčové pozice v obou institucích. V souvislosti s nutností řešit dopady hospodářské a ekonomické krize jsem se svým týmem optimalizoval využití finančních prostředků svěřených nám v rámci kapitoly 355. Připravili i obhájili jsme dva rozpočty a dnes pracujeme na rozpočtu třetím na rok 2013. Možná mohu jeho přípravu označit za jeden z dosud nejnáročnějších úkolů s vědomím plné odpovědnosti zachovat efektivní plnění povinností, které nám stanovuje zákon. V rámci střednědobé perspektivy jsem plánovitě navázal na zakladatelské období činnosti Ústavu. Pokračovali jsme ve zkoumání, zpřístupňování a nestranném hodnocení doby nesvobody a období komunistické totality...

(Konec strany A kazety číslo 1.)

(Strana B kazety č. 1.)

...doby nesvobody z let 1938-1945. Plánovitě také postupujeme i v oblasti zachycování svědectví pamětníků metodou orální historie. Velmi seriózně jsme přistoupili rovněž k citlivému problému digitalizace dokumentů z archivních fondů a sbírek Archivu bezpečnostních složek. Téměř absolutně se nám přijatými opatřeními jak na straně Ústavu, tak i Archivu podařilo vyloučit možnost poškození archiválií či dokumentů převáděných do digitální podoby. Po půlroční intenzivní práci se společné komisi vedení Archivu a Ústavu podařilo vyřešit také právní aspekty převodu dokumentů do elektronické podoby, stanovit formu převodu digitalizovaných dokumentů patřících Ústavu do správy Archivu. Je zásluhou především bývalé paní ředitelky Archivu, že spolupráce v této oblasti byla v září 2011 stvrzena vzájemnou dohodou. Dalším aktem v oblasti úzké součinnosti Ústavu a Archivu by měla být dohoda o archivaci dokumentů převedených do elektronické podoby, která bude formulována s ohledem na další předpokládanou spolupráci mezi Archivem bezpečnostních složek a Národním archivem, resp. Národním digitálním archivem. Kvalitní, rychlá, levná a efektivní digitalizace také umožňuje

Archivu i Ústavu plnit další důležitý úkol: participaci v rámci zákona č. 262/2011 Sb., o účastnících odboje a odporu, na vytváření odborných stanovisek pro Ministerstvo obrany. Přijatá organizační opatření umožnila vytvořit systém vzájemné podpory, kdy odborná kapacita Ústavu je využívána i ve prospěch Archivu. V dlouhodobé perspektivě Ústav prohloubil spolupráci s domácími akademickými a partnerskými institucemi. Předpokládám, že moje slova potvrdí kolegové v posledním panelu. S Ústavem pro soudobé dějiny, jak už zde nakonec zaznělo, jsme například na sklonku loňského roku společně zorganizovali velkou mezinárodní konferenci k 90 letům československého komunismu. S Vojenským historickým ústavem a Národním muzeem jsme připravili několik výstav. S občanským sdružením Post Bellum jsme například se podíleli na výrobě informačních panelů v modelu koncentračního tábora na Karlově náměstí – a takto bych mohl pokračovat dál. Jak jsem si předsevzal ve svém projektu z léta 2010, Ústav čerpal a čerpá ze zkušeností významných partnerských institucí v zahraničí. Faktem zůstává, že zde bylo na co navazovat. Naše aktivity v rámci EU se loni v říjnu v Praze završily vznikem Platformy evropské paměti a svědomí jako samostatné nadnárodní instituce. Pro nás to však také otevřeně řečeno znamená, že se naše pozice změnila z lídra pracovní skupiny na standardního člena, to znamená asi jednu desetinu Platformy. Sídlo Platformy však na základě vzájemné dohody i nadále zůstává v Praze na půdě Ústavu. Můžeme konstatovat, že se prohloubila spolupráce s Úřadem spolkového zmocněnce pro podklady východoněmecké Stasi v Berlíně. Připravujeme společné projekty s Ústavem národní paměti ve Varšavě, aktivně se snažíme získávat archivní dokumenty na Ukrajině, zůstáváme vzorem pro pobaltské i balkánské země. V neposlední řadě se rozšířila spolupráce snad s nejvýznamnějším partnerem – Muzeem holocaustu ve Washingtonu spočívající ve výměně digitálních dokumentů, technického vybavení a další podpoře výzkumu a na počátku je odborná spolupráce s Bostonskou a Standfordskou univerzitou. Těsně před podpisem se nachází také významná dohoda o spolupráci a vzájemné podpoře s izraelským památníkem Jad Vašem v Jeruzalémě. Přestože jsem obecně příznivcem týmové spolupráce a konsensuálního rozhodování, je jasné, že jako statutární orgán Ústavu a ze zákona i nadřízený Archivu, nemohu svou řídicí a kontrolní odpovědnost jako celek na nikoho delegovat. Základním rámcem pro Ústav i Archiv zůstává princip subsidiarity, a to jak v oblasti delegování úkolů na nižší výkonné složky, tak i zodpovědnosti. Tento princip vycházející z několika právních norem pokládám za důležitý předpoklad pro výkon jakékoliv řídicí funkce. Mezi mé nejbližší priority patří jak kvalitní a zřetelná komunikace dovnitř Ústavu a Archivu, tak i navenek. Od samého počátku svého mandátu se snažím o kvalifikovanou a otevřenou spolupráci s nejvyšším orgánem Ústavu, kterým je rada Ústavu. Stejně tak usiluji o co nejlepší a kvalitní komunikaci se Senátem PČR, jehož jsme, jak již zde bylo připomenuto, zodpovědnou institucí. Proto chci i já, vážený pane předsedo, poděkovat za organizaci tohoto slyšení a za možnost otevřeně se zde podělit o své názory a úhly pohledu. Také si myslím, že těchto příležitostí ke vzájemné a obohacující výměně informací není nikdy dost. Dovolte mi na závěr stručně prezentovat výsledky naší badatelské, ediční a archivní činnosti. Od svého vzniku 1. února 2008 Ústav pro studium totalitních režimů až dosud zorganizoval nebo spoluorganizoval 31 mezinárodních konferencí a symposií, 116 odborných seminářů, přednášek a diskusí, 39 výstav a výstavních projektů, které byly prezentovány na 111 místech v ČR i v zahraničí. Ústav byl vydavatelem nebo spoluvydavatelem 103 publikací, z toho 22 periodických. Ústav vybudoval a provozuje veřejně přístupnou Knihovnu Jána Langoše, v níž je soustředěno na 5,5 tis. titulů s tématem dějin totalitních režimů. Ústav společně s Českým rozhlasem a Post Bellum vytvořil pamětnický digitální archiv Paměť národa, v němž je uloženo na 2,5 tisíce výpovědí pamětníků, z toho 1256 aktuálně zpřístupněných veřejnosti. V pamětnickém digitálním archivu je registrováno přes 2,5 tis. badatelů, průměrná měsíční návštěvnost webu Paměť národa je zhruba 16 tisíc osob. V rámci svých vzdělávacích aktivit Ústav zorganizoval 46 prezenčních celodenních seminářů pro učitele, 4 letní školy pro učitele, vydal 3 vzdělávací DVD, 2 internetové multimediální učebnice, 56 výukových jednotek a 400 pracovních a metodických listů. Provozuje také ojedinělé e-learningové kurzy pro učitele a dlouhodobě spolupracuje s několika desítkami škol v celé ČR. Vzdělávacími kurzy Ústavu prošlo dosud přes 900 učitelů. Na úseku digitalizace Ústav až dosud převedl do elektronické podoby 22,5 milionu souborů, tedy stránek, archiválií a dokumentů, které jsou postupně v rámci pilotního projektu do elektronického archivu zveřejňovány. V informačním systému elektronického archivu je zatím ve spolupráci s Archivem bezpečnostních složek zpracováno skoro 2,5 mil. souborů. Na webových stránkách bylo

zveřejněno 961 digitalizovaných archivních pomůcek, tedy protokolů, a 71 tisíc digitalizovaných souborů uložených ke stažení. Webové stránky navštívilo skoro milion sto tisíc zájemců v podstatě z celého světa. Z toho je přes 600 tisíc unikátních návštěv a celkem si návštěvníci prohlédli přes 4,5 mil. stránek. Informacím z Archivu bezpečnostních složek se pak bude věnovat paní ředitelka. Děkuji vám za pozornost.

Senátor Jaromír Jermář, předseda výboru: Děkuji panu Mgr. Danielu Hermanovi, současnému řediteli Ústavu, a než přikročíme k třetímu bloku, tak já bych chtěl všem poděkovat, že ačkoliv jsou zde různé názory, tak že to není emotivní, že je to slušné, a přál bych si, aby tomu bylo tak nadále, protože diskuse je demokracie, takže věřím, že i nadále budeme jednat věcně a bez nějakých velkých emocí. Říkám to v té souvislosti, že mnozí si vzpomínáte na veřejné slyšení před dvěma lety, takže bych si přál, aby tomu dneska bylo trochu jinak. A nyní k třetímu bloku, kde tedy, jak jsem vám říkal, pan doktor Ladislav Bukovský se omluvil, ale jeho příspěvek je tam u literatury, takže si ho můžete vzít. On sice nás požádal o přednesení, ale je ve slovenštině, takže i ušetříme čas. Tak pokud budete mít zájem, je vám tam k dispozici. A nyní bych poprosil tedy paní Mgr. Janu Poddanou, paní doktoru.

Mgr. Jana Poddaná, Ph.D.: Vážený pane předsedo, vážená paní předsedkyně rady, vážení páni senátoři, dámy a pánové, k 1. červenci uplyne pět let od přijetí zákona o Ústavu pro studium totalitních režimů a o Archivu bezpečnostních složek, zákona, který byl přijat jako určitý kompromis v podobě komplexního pozměňovacího návrhu a kterému byly od počátku vytýkány různé nedostatky. Ty zásadní shromáždila skupina poslanců a odůvodnila jimi návrh na zrušení zmíněného zákona, který podala k Ústavnímu soudu. K této věci je možno odkázat na nález, který sice návrhu nevyhověl, ale obsahuje osm odlišných stanovisek, včetně názorů na porušení ústavnosti, svobody vědeckého bádání a zákazu diskriminace. Zákon tedy vstoupil v platnost a začal být naplňován. Jistě se jednalo o náročnou a velmi vysilující činnost, nicméně zásluhou všech zúčastněných mohlo dojít k naplnění paragrafu tři – zřízení Ústavu, paragrafu 12 – zřízení Archivu a zejména paragrafu 14 – předání pomůcek, archiválií a dokumentů do Archivu bezpečnostních složek. Tímto zákon splnil dle mého názoru svou primární funkci a na základě § 4 – úkoly Ústavu a § 13 – úkoly Archivu mělo nastat plnění zákonných povinností. Záměrně zdůrazňuji, že zákon vymezuje samostatně povinnosti Ústavu i Archivu, tudíž zřejmě počítal se samostatnou činností obou institucí. Zatímco vztah Ústavu a Archivu je dán paragrafem 12 zákona 181/2007 Sb. odst. 2 – Archiv je správní úřad, který je přímo řízen Ústavem – a odstavcem 5: Archiv je účetní jednotkou a je součástí rozpočtové kapitoly Ústavu; o společných úkolech Archivu a Ústavu zákon přímo nikde nehovoří, skutečnost však byla následující: Dne 15. 2. 2008 byl uzavřen mezi tehdejším ředitelem Ústavu PhDr. Žáčkem a ředitelem Archivu PhDr. Bukovským, instalovaným do funkce ředitele ABS dne 4. 2. 2008, zápis o společném užívání elektronické evidence, včetně digitálních kopií evidenčních pomůcek pod č.j. ABS 146/2008. Článek dva zmíněného zápisu uvádí: Předmětem tohoto zápisu jsou níže uvedené elektronické evidence, včetně digitálních kopií evidenčních pomůcek, kterými disponuje Archiv bezpečnostních složek. Jako níže uvedené evidence byly zmiňovány nebo vyjmenovány evidence zájmových osob, centrální registr svazků, přepis registračních a archivních protokolů kontrarozvědky, sjednocená evidence zájmových osob a svazu první správy SNB a další evidence včetně kádrových spisů a evidence zpravodajské služby generálního štábu. Článek tři tohoto zápisu specifikuje, že Ústav provádí digitalizaci archivních dokumentů a evidenčních pomůcek, a uvádí, co je třeba udělat pro jejich efektivní využití. Cituji: Pro efektivní využití těchto evidencí je nezbytná jejich analýza a srovnání s naskenovanými předlohami, které s nimi přímo souvisí. Platí to zvláště pro ty evidence, ke kterým chybí jakákoliv dokumentace. Článek čtyři uvádí, že právním důvodem společného užívání majetku uvedeného v čl. 2, to jsou ony zmíněné spisy a databáze, je ustanovení § 15 odst. 2, to znamená, Archiv je přímo řízen Ústavem. Dle mého názoru tento zápis značně posouvá znění zákona o Ústavu a Archivu. Netroufám si jej hodnotit po právní stránce a neviděla jsem ani žádné další návazné normy, které by například ošetřovaly ochranu osobních dat či opatření proti úniku informací. Nicméně po stránce odborné jsem přesvědčena, že již tímto zápisem došlo ke špatnému nastavení fungování Archivu a Ústavu, které se dále vleče celou jejich existencí. Jádrem mého příspěvku k uvedenému tématu však má být zhodnocení

činnosti ABS v době mého 13měsíčního působení v čele archivu. Tuto zkušenost opírám nejen o zkušenost ředitelky ABS, ale také o absolutorium v oboru archivnictví-historie, přibližně 25letou praxi v archivnictví a z toho 18 let ve vedoucí funkci. Z odborného i ekonomického hlediska je pro mě těžko pochopitelné, proč v počátcích fungování obou institucí a vymezování pravomocí byly nastaveny procesy, které jsou těžkopádné a které dávaly tušit vzniku budoucích problémů a kompetenčních sporů. Proč nebyly prostředky ze státního rozpočtu rovnou přiděleny Archivu na digitalizaci a správu a rozvíjení databází. Tato činnost není sice v zákoně 181 v povinnostech Archivu výslovně citována, nicméně vyplývá z podstaty věci a zároveň ze zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě, což je zákon platný pro Archiv bezpečnostních složek stejně tak jako pro ostatní archivy. Společný postup Archivu a Ústavu, který byl takto nastaven, přináší i řadu dalších úskalí. Některé vyústily ve veřejně diskutované problémy, jiné bublaly na pracovištích Archivu. Po svém nástupu do funkce ředitelky jsem záhy zjistila, a to nejen vlastní aktivitou, ale z výsledků vnitřních auditů a šetření Úřadu na ochranu osobních údajů, že je nutné dosavadní spolupráci Archivu a Ústavu postavit na pevnější a kvalitnější smluvní úroveň. Bylo vymezeno několik oblastí a za nemalého úsilí pracovníků Archivu a Ústavu byla uzavřena rámcová smlouva o spolupráci Archivu a Ústavu, smlouva o vzájemném využívání infrastruktury a smlouva o digitalizaci. Průběžně se však stále zřetelněji ukazovalo, jak neefektivně nastavená je spolupráce Archivu a Ústavu a o kolik by mohla být práce jednodušší, průhlednější a efektivnější, kdyby se skutečně každá z institucí zabývala tím, co jí náleží. Archiv péčí o archiválie a jejich zpřístupňování, Ústav studiem a jeho zveřejňováním. Takto však provází obě instituce téměř od jejich počátku kompetenční i jiné spory, které vyústily například do kauzy o poškozování archiválií. Digitalizace a následné nakládání s tzv. informačními aktivy však není jediný problém, který Archiv sužuje. Dlouhodobě nejzávažnějšími třecími plochami soužití těchto institucí je kromě digitalizace zasahování do odborného a personálního řízení Archivu, rozpočtová nerovnoměrnost, včetně podhodnoceného průměrného platu pracovníků Archivu oproti pracovníkům Ústavu a řekněme nedostatek snahy Ústavu o objektivní prezentaci významu a výsledků činnosti Archivu. Bohužel zde chybí předřečník, který by shrnul informace o činnosti zhruba za prvních 3,5 roku. Obecně se však s nimi můžeme seznámit prostřednictvím výročních zpráv. Z nich vyplývá postupné oslabování Archivu co do počtu pracovníků i rozpočtu, přičemž, znovu podotýkám, Archiv nemalým nákladem obhospodařuje to, bez čehož by obě instituce ani nemusely existovat, tj. archiválie. Bohužel i tento informační prostředek, výroční zprávy, jsou zveřejňovány s příliš velkým zpožděním. Ale abych shrnula vše, co jsem již naznačila. To, co byl původně zákonem přijato jako relativně optimální řešení, se najednou začalo ukazovat jako brzda vyplývající z blíže nespecifikované závislosti Archivu na Ústavu. Jsou dvě možnosti, jak překonat tento stav. První je čistší a znamená rozdělit Archiv a Ústav, ponechat každému z nich odpovídající část rozpočtu, jejich pravomoci a také jejich vlastní zodpovědnost. Ta druhá je jednodušší a znamená smířit se současným stavem věci, v lepším případě za určitých radikálnějších zásahů, které jsou však, jak se ukázalo, při současném vedení Ústavu nereálné, nebo za drobných kosmetických úprav, kterými se ale rozhodně nic nevyřeší. Přestože vím, co by obnášelo rozdělení, včetně změny zákona, zcela jistě bych hlasovala pro osamostatnění. Za zásadní důvody k tomu pokládám: Za prvé. Zajištění odpovídajícího postavení Archivu bezpečnostních složek. Archiv bezpečnostních složek byl změnou zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě, zařazen do sítě veřejných státních archivů, plní stejné úkoly jako již zmiňované oblastní archivy nebo Národní archiv s postavením samostatné organizační složky státu řízené Ministerstvem vnitra ČR. Podstatně bližším partnerem Archivu je také odbor archivní správy Ministerstva vnitra než rada Ústavu, která dohlíží na činnost Ústavu pro studium totalitních režimů a celkově bohužel nemá dostatečné informace o odborných úkolech Archivu. Ale o tom paní doktorka Kavalírová v podstatě hovořila. Archiv má v uložení přibližně 17 tisíc běžných metrů archiválií a dokumentů a je srovnatelný s menšími oblastními archivy. ABS disponuje v rámci kapitoly 355 – Ústav pro studium totalitních režimů rozpočtem srovnatelným s průměrnými oblastními archivy. Na rok 2012 bylo stanoveno 67,405 mil. A Archivu bezpečnostních složek je obsazeno přibližně 115 pracovních pozic, což je opět srovnatelné číslo s dalšími oblastními archivy. Za druhé. Archiv prokázal svou životaschopnost a zcela samostatnou schopnost plnění svých povinností, tak jak vzhledem k široké badatelské veřejnosti a zabezpečování přístupu k dokumentům, ale včetně nezbytné pomoci státním orgánům, zpravodajským složkám a orgánům činným v trestním řízení. Při plnění těchto

povinností vystupuje Archiv dle zákona zcela samostatně, aniž by byl závislý na podpoře či spolupráci Ústavu pro studium totalitních režimů. Za třetí. Osamostatněním Archivu by došlo k vyřešení často se opakujících problémů a sporů. Jde o odstranění vleklých sporů ohledně digitalizace a společného využívání infrastruktury vlastní digitalizací a naplňováním elektronického archivu, jde o zrychlení digitalizace vyloučením mezistupňů a usnadněním koordinace v rámci jedné organizační složky, včetně odpovědnosti za ochranu osobních údajů, jde o umožnění širšího a rychlejšího přístupu veřejnosti k digitalizovaným archiváliím. Týká se to možnosti efektivnějšího vyřizování dotazů v rámci zákona č. 262/2011 Sb., pokud by bývalo na začátku řešení zákona snahou Ústavu suplovat tuto činnost uloženou Archivu bezpečnostních složek zákonem 262/2011 Sb. (?) Došlo by odstranění slabin třístranných smluv, jejichž jádrem je ve většině případů využívání archiválií uložených v Archivu, avšak cílem prospěšným většinou především Ústavu. A v neposlední řadě by šlo o zprůhlednění zodpovědnosti za ochranu osobních údajů a případné úniky dat. Ještě jeden čtvrtý důvod pro osamostatnění Archivu tu je. Jedná se o personální a odbornou stabilizaci Archivu – mám na mysli flexibilnější výkon ostatních povinností Archivu daných zákonem č. 499/2004 Sb., finanční úsporu a efektivnější využití finančních prostředků kapitoly 355. Ačkoliv se to zdá nereálné, oddělení Archivu a Ústavu a jasné kompetencí by nevyžadovalo navýšení finančního rozpočtu, ale pouze jeho přerozdělení a personální stabilizaci včetně nezasahování do personálních pravomocí Archivu. A ještě jeden krátký pohled na personální stabilizaci je třeba zmínit. Personální pravomoc a samostatnost v rozhodování by měla být v rukou ředitelů obou institucí. Ústav má však v ruce faktickou moc. Rozhodne-li se ředitel Ústavu odvolat ředitele Archivu navzdory obecně přijímaným výsledkům, má na to právo. Rozhodne-li se ho odvolat bez udání důvodů, má na to také právo. A rozhodne-li se neudávat důvody, ale pouze je naznačovat, přestože jsou fiktivní a zástupné, není to sice zcela košer, ale v zásadě je to také v jeho pravomoci. Otázkou však potom zůstává, do jaké míry je skutečně zákon naplňován a zda by se nedal čas pracovníků a finanční prostředky státního rozpočtu využít daleko efektivněji. Děkuji vám za pozornost. (Potlesk.)

Senátor Jaromír Jermář, předseda výboru: Děkuji paní doktorce Poddané a nyní bych poprosil paní doktorku Zlatuši Kukánovou.

PhDr. Zlatuše Kukánová: Děkuji. Vážený pane předsedo, vážená paní předsedkyně rady, vážené dámy, vážení pánové, na dnešní odpoledne mi připadl úkol seznámit vás s činností Archivu bezpečnostních složek za období od konce ledna až do poloviny června tohoto roku, kdy jsem po odvolání ředitelky Jany Poddané stála v jeho čele jako statutární zástupce. Jak je většině přítomných jistě známo, Archiv se od svého vzniku potýkal s kritickou prostorovou situací, protože se přes dosavadní snahy Archivu a Ústavu nepodařilo najít vhodný objekt nebo vybudovat provozně méně náročnou účelovou archivní budovu zajišťující odpovídající uložení archiválií. Za první pololetí 2012 se postupně podařilo stabilizovat kritickou prostorovou situaci Archivu. V polovině dubna se začalo s vnitřními úpravami staticky narušeného objektu v Praze na Struze, díky nimž došlo k rozšíření ukládací kapacity. Po předchozích jednáních s Ministerstvem obrany ČR rozhodla vládní dislokační komise dne 14. června o převodu nepotřebného majetku Ministerstva obrany v Praze 4 na Branickém náměstí do hospodaření Archivu bezpečnostních složek. V současné době Archiv hospodaří ve dvou objektech v Praze a třetím v Brně-Kanicích. Jedná se o zastaralé budovy, do nichž je potřeba investovat stále větší objem finančních prostředků k zajištění dobrého fyzického stavu archiválií, jejich bezpečného uložení odpovídajícího prostředí pro pracovníky archivu a badatelskou veřejnost. Jsem si vědoma, že s ohledem na klesající tendenci státního rozpočtu se nevyhne snížení rozpočtu společné kapitoly a s tím souvisejícího snížení investičních prostředků. Věřím však, že se díky možnosti ucházet se o dotaci z dotačního programu Státního fondu životního prostředí podaří zahájit postupnou rekonstrukci objektu na Branickém náměstí. V příštím roce se plánují nezbytné úpravy související se snížením energetických ztrát pracoviště v Kanicích. Hlavní úkoly Archivu, jak již tady bylo několikrát zdůrazněno, jsou zakotveny v § 13 zákona o Ústavu a Archivu a v každoročním plánu práce Archivu předkládaném odboru archivní správy a spisové služby Ministerstva vnitra, řediteli a radě Ústavu. Odborné a laické veřejnosti jsou běžně přístupné na webových stránkách Archivu. Přesto mi dovoluňte zastavit se u některých z nich. V souladu s § 14 citovaného zákona byla jednou ze základních povinností nově vzniklého

Archivu provést základní evidenci národního archivního dědictví do pěti let od účinnosti zákona, tj. do 31. 7. 2012. Tento úkol vypovídající o aktuálním počtu a rozsahu archivních fondů v jednotlivých odděleních, včetně zpracování závěrečné zprávy, bude splněn ve stanoveném termínu. Jeho součástí byly vnitřní a vnější delimitace archiválií směřující ke scelení archivních fondů. V březnu 2012 byl kupříkladu převzat fond Hlavní štáb – druhé oddělení Ministerstva národní obrany z let 1945-50, uložený ve Vojenském historickém archivu od povodní 2002. Na dokončenou základní evidenci potom plynule naváže generální inventura směřující k aktualizaci a revizi národního archivního dědictví. Pokud Archiv s ohledem na rozdílný stupeň zpracovanosti převzatých materiálů od různých původců dosud dostatečně neodlišil archiválie od dokumentů, neidentifikoval materiály určené k delimitaci nebo ke skartaci, bude se muset vyrovnat s tímto neblahým dědictvím v rámci generální inventury do konce příštího roku. Dalším z úkolů Archivu bylo a bude zrychlení a zkvalitnění přístupu k informacím pracovníkům státní správy, samosprávy, odborné badatelské i laické veřejnosti. Toho lze dosáhnout zkvalitněním archivního servisu především v oblasti zpřístupňování pramenů, tj. postupným zveřejňováním kvalitních a aktualizovaných inventářů na webových stránkách Archivu umožňujících moderní a rychlé vyhledávání. Je třeba zmínit značný pokrok, který nastal v posledních měsících při rozvoji elektronického archivu, výrazné zkrácení lhůt při předkládání archiválií žadatelům apod. Další rozvoj elektronického archivu společně s digitalizací povedou ke zjednodušení a komplexnějšímu přístupu k informacím a k celkovému zlepšení servisu pro badatele. Zároveň bude znamenat ochranu fyzického stavu archiválií, zpomalení jejich postupné degradace a v neposlední řadě snížení nákladů na restaurování. Na tomto místě je třeba zdůraznit, že se ABS s Národním archivem a dalšími státními archivy podílí na řešení projektu Technologické agentury ČR k propojení státní správy při vyřizování agendy státního občanství. Participace přinese úsporu finančních prostředků z rozpočtu Archivu a zároveň zrychlí a zkvalitní přístup k informacím z jeho dokumentů. Nyní dovoluji, abych se dotkla spolupráce Archivu s Ústavem. Jak je všem známo, je zakotvena v několikrát citovaném zákonu a v roce 2011 byla konkretizována několika dalšími smlouvami a dohodami, jak uvedla moje předřečnice. Hlavními pilíři spolupráce jsou spolupráce v ekonomické oblasti, digitalizace archiválií, provoz společné počítačové sítě, webová prezentace, vývoj systému elektronického archivu, ediční a publikační činnost, řešení vědeckých projektů, rozvoj styků s domácími a zahraničními partnery a další činnosti. Nejaktuálnějším a nejkonkrétnějším bodem spolupráce Archivu a Ústavu je součinnost při naplňování zákona 262/2011 Sb., o účastnících odboje a odporu proti komunismu. Kromě systematické digitalizace archiválií a spolupráce při doplňování lustračního systému Archivu ve vztahu ke zmíněnému zákonu byla dne 13. dubna 2012 uzavřena dohoda o spolupráci při jeho naplňování, která je oboustranně realizována. Archiv si je plně vědom své nezastupitelné role při zpracování odborných stanovisek pro Ministerstvo obrany, a proto byla nově ustanovena samostatná pracovní skupina pro naplňování zákona 262 přímo podřízená ředitelce Archivu. V této souvislosti nelze nezmínit dobrou spolupráci s odborem pro válečné veterány Ministerstva obrany pod vedením Ing. Hlásecké. Prakticky se daří naplňovat trojstrannou dohodu Archivu a Ústavu o spolupráci s Filozofickou fakultou Univerzity Karlovy z roku 2011 při realizaci projektu Československo a Latinská Amerika 1945-89. Na podzim se připravuje podepsání dohody Archivu s Vyšší odbornou a střední průmyslovou školou grafickou v Praze při spolupráci s restaurováním archiválií v rámci prováděné studentské praxe. K jejímu naplňování dojde na začátku příštího roku. Nedílnou součástí práce Archivu byla a je prezentace ať už formou exkurzí, zahraničních a domácích návštěv, setkání se zástupci zahraničních partnerských institucí, zápůjčkami originálů a kopií archiválií pro výstavní účel, publikační činností, spoluúčastí při řešení projektů a vydávání edic pramenů. Z časových důvodů uvedu například zápůjčky originálů s podpisy signatářů Charty 77 do Moravského zemského muzea v Brně a do Státního oblastního archivu Třeboň k výročí narození a úmrtí budějovického biskupa Hloucha a výběr archiválií a poskytnutí kopií pro stálou expozici v Památníku obětem internace v Králíkách. Za tradičně dobrého partnera při výstavách lze považovat Centrum moderního umění DOX v Praze. V rámci zahraniční spolupráce je třeba zmínit březnovou aktivní účast na konferenci Činnost československých zpravodajských služeb v Rakousku pořádané rakouským Ludwig Boltzmann Institut v Raabs an der Thaya, pracovní pobyt restaurátorů ve Slovenském národním archivu v Bratislavě, účast na konferenci k počátku rozpadu tzv. východního bloku v Berlíně a akci Platformy evropské paměti a svědomí koordinující na evropské úrovni studium a projekty zaměřené na vyrovnávání se s totalitní minulostí v Bruselu. Díky počáteční iniciativě

Senátu se podařilo od března do začátku června 2012 zorganizovat několik pracovních setkání se zástupci berlínského Fraunhofer institutu v Praze a Berlíně s cílem zahájit spolupráci při rekonstrukci ručně zničených archiválií bývalého Vojenského zpravodajství. V červenci bude do Berlína převezeno několik krabic tzv. skartovaných dokumentů a zahájena virtuální a faktická rekonstrukce do původní podoby umožňující identifikaci jejich obsahu. Společný pilotní projekt pak bude zahájen na začátku roku 2013. Významným úkolem, který stojí před Archivem na přelomu roku 2012 a 2013, je předsednictví v síti archivů podobně zaměřených institucí bývalého východního bloku přebírané na podzim 2012 od Slovenského ústavu paměti národa. ABS zde chce iniciovat zvýšení aktivity participujících institucí, přehodnocení dosavadních aktivit sítě, stanovení jasných cílů do budoucna, například zpracování přehledu základní legislativy související se zpřístupňováním v jednotlivých zemích, zavedení statutu pozorovatele pro partnerské instituce, které nemají ve správě archiválie, například pobaltské země. Závěrem mi dovoluji konstatování, že se při veřejných vystoupeních vždy lépe hovoří o úspěších než o nezdarech. Jsem si vědoma, že Archiv a jeho pracovníci mají vedle obrovského potenciálu i skryté rezervy ve zpřístupňování archiválií, že je stále se čemu učit a zlepšovat. Domnívám se, že archiv má do budoucna reálné cíle, kterých dosáhne optimalizací, nezbytnými úspornými opatřeními a postupnými úpravami stávajících objektů. Těmito kroky lze zabezpečit provoz archivu tak, aby nadále plnil veškeré úkoly v souladu s platnou legislativou a zajistil uchování spravovaných archiválií dalším generacím. Děkuji vám za příležitost pohovořit na této půdě a vám všem děkuji za pozornost. (Potlesk.)

Senátor Jaromír Jermář, předseda výboru: Děkuji paní doktorce Kukánové a nyní bych poprosil paní Ing. Marii Fižovou, která byla vedoucí ekonomického oddělení Archivu bezpečnostních složek. A ještě než se ujme slova, tak bych vás upozornil, že je dělán záznam z tohoto veřejného slyšení, který bude přepsán. Pokud budete mít o něj zájem, tak si napište na sekretariát, pošleme vám ho, případně bude umístěn na webové stránky. Prosím, máte slovo, paní inženýrko.

Ing. Marie Fižová: Vážený pane předsedo, vážení přítomní, nemohu a ani nechci hodnotit činnost obou institucí, tedy Ústavu pro studium totalitních režimů a Archivu bezpečnostních složek v uplynulých pěti letech. Ve svém vystoupení se pokusím vyhodnotit situaci Archivu bezpečnostních složek z hlediska ekonomického. Přiznám se, že až do doby svého nástupu do funkce vedoucí oddělení ekonomiky a provozu Archivu bezpečnostních složek jsem o obou institucích věděla pouze to, že existují a o jejich odbornou činnost jsem se příliš nezajímala. Po svém nástupu na post vedoucí oddělení ekonomiky a provozu v Archivu bezpečnostních složek jsem se urychleně snažila, jak se říká, udělat si obrázek o činnosti a významu obou institucí a především jsem si mapovala ekonomickou situaci Archivu, výši finančních prostředků ze státního rozpočtu přidělených na platy včetně příslušenství, provozní i investiční náklady. Již v prvopočátku jsem nechápala a nechápu to dodnes, z jakého důvodu stojí vedle sebe dvě instituce jako samostatné organizace, z nichž se jedna stará o archiválie, jejich uložení, případně restaurování a vedle ní druhá, která tyto archiválie využívá prakticky, alespoň já to tak vidím, pro svoji badatelskou a publikační činnost a k pořádání případných výstav, konferencí a symposií. Nechci tuto činnost snižovat, jistě je záslužná, ale bez potřebných archiválií by ji provozovat nemohla. Proto mi není jasné, z jakého důvodu je právě tato instituce, tedy Ústav pro studium totalitních režimů, správcem kapitoly. Z mého pohledu, tedy pohledu ekonoma, by byl daleko finančně výhodnější vznik jedné instituce, která by obě činnosti zahrnula, tj. jak péči o uchování a uložení archiválií, tak jejich studium, třeba pod názvem Archiv pro uložení studium archiválií bezpečnostních složek, ale název by byl už to nejméně podstatné. Důležité je, že základním kamenem této instituce by měl být jak prakticky, tak i organizačně archiv. Toto se však nestalo ať z důvodu politických či jakýchkoliv jiných a pro mě je potom nanejdůležitější, že správcem kapitoly a i vyšší podíl z finančních prostředků ze státního rozpočtu – podíl se pohybuje kolem 56 % - získává Ústav, jehož provozní náklady se nemohou porovnávat s provozními náklady Archivu z důvodu péče o archiválie, což je poměrně nákladná záležitost. Jenom pro ilustraci. Pouhý materiál pro uložení archiválií – jednalo se o archivní krabice v počtu 2000 kusů – přišel na 358 tisíc korun a tento počet stačil jednomu oddělení na necelý rok. K tomu je zapotřebí připočítat další provozní náklady na nákup regálů, energií apod. Pokud mají tyto dvě instituce setrvat v podobě, tj. pod jednou kapitolou, je

zapotřebí, aby správcem kapitoly byl Archiv bezpečnostních složek a aby se i otočil podíl přidělu finančních prostředků ze státního rozpočtu. Archiv ze své podstaty je přeci ze zákona povinen se starat a uchovávat uložené i ukládané archiválie pro příští generace. Při snižujících se finančních prostředcích a zachování stávajícího poměru jejich dělení mezi Ústav a Archiv toho v brzké budoucnosti nebude schopen. Při vsí úctě k badatelské a publikační činnosti Ústavu, a teď pronesu pro někoho asi kacířskou myšlenku, pokud Ústav vydá o jednu nebo dvě publikace méně, sníží počet konferencí a sympozií nebo počet zahraničních cest z důvodů snižujících se finančních prostředků, svět se nejspíš nezboří. Pokud se ale archiv díky danému systému přidělu finančních prostředků začne starat nedostatečným způsobem o archiválie, tak je to katastrofa nejen pro současnost, ale především pro budoucí generace, a navíc tím i dojde k porušování zákona, který ukládá, jakým způsobem má být o archiválie pečováno. Pokud se týká zmiňovaného podílu, neboli dělení finančních prostředků ze státního rozpočtu, to znamená 56 % Ústav a 44 % Archiv, za celé moje působení ve funkci vedoucí oddělení ekonomiky a provozu Archivu jsem od Ústavu neobdržela žádný písemný přípis nebo fotokopii přípisu, který by tento poměr stanovil, ačkoliv jsem ho žádala. Vždy mně bylo pouze ústně sděleno, že tento poměr stanovilo Ministerstvo financí ČR, ale doklad jsem nikdy neviděla. Ze své dlouholeté praxe ekonoma a rozpočtáře, který se více než 25 let podílel na řízení organizací z hlediska ekonomického a zabezpečování provozu, si dovoluji tvrdit, a jsem o tom skálopevně přesvědčena, že Archiv tak trochu doplácí na finanční politiku Ústavu. Pokud tedy již nemůže být Archiv správcem kapitoly, dokázal by si své ekonomické a provozní požadavky zabezpečit lépe a s největší pravděpodobností i úsporněji jako samostatná organizační složka státu, případně instituce organizovaná tak jako stávající oblastní archivy než za současné situace. Mohl by si totiž rozhodovat o nákupu potřebných programů, a to jak účetních, tak mzdových, mohl by si sám vybrat poskytovatele služeb internetu a dalších programů, i drobného dlouhodobého hmotného majetku, které by vyhovovaly podstatně lépe jeho činnosti. Výběr programů, které Archiv v současné době používá, speciálně mzdového a účetního, mohl při jejich výběru málo ovlivnit, protože výběrová řízení byla v režii Ústavu. Například pořízení mzdového programu Flux. Program sice nebyl drahý, stál asi 120 tisíc korun, ale jeho obsluha i funkce jsou těžkopádné a na trhu existují daleko funkčnější programy než tento a ve srovnatelné ceně. Například Vema za stejnou cenu poskytuje daleko větší rozsah prací, program sám upozorňuje na znění a jiné v uvozovkách fajnivosti, které jsou však u dobrého mzdového programu běžné. Rozdíl je i v licenčních a udržovacích poplatcích. Ročně licenční poplatek programu Flux je téměř 56 tisíc korun, již citovaná Vema za stejný rozsah zpracování, tj. 140 pracovníků, má roční licenční poplatek 26 tisíc korun. Program Flux byl již zakoupen před mým příchodem, já jsem byla svědkem jeho instalování a uvádění v život, takže si mohu dovolit konstatovat již řečené – těžkopádnost, nespolehlivost a nedostatečný servis! Pro mě byla však přímo šokem cena dalšího nakoupeného programu, a to účetního programu Ginis-eko. Program byl pořízen za 2,5 mil. Kč, a to jsem nepřekousla dodnes. Obdobný program, který je schopen zabezpečit rozsah funkcí, které jsou předepsány ze zákona, jsme sice mimo Prahu zakoupili za desetinu ceny, tj. za 250 tisíc korun. Abych byla spravedlivá, v současnosti jsme jej rozšířili o další dva moduly, které Ginis-eko v této ceně již měl, ale za tyto moduly jsme zaplatili jen 120 tisíc korun, celkem tedy 370 tisíc korun, a ačkoliv nejsem účetní, řekla bych, že ovládání a fungování tohoto levnějšího programu je jednodušší a požadované výstupy zvládá také. Program Ginis-eko byl rovněž zakoupen před mým příchodem a výběrové řízení bylo opět v režii Ústavu a Archiv dle vyjádření pracovníků Archivu výběrové řízení příliš ovlivnit nemohl. Program se opět šel na míru Ústavu. Znovu jsem zažila uvádění tohoto programu v život a dovolím si konstatovat, že na to, jakou cenu program měl, nebyl přizpůsoben...

(Konec strany A kazety číslo 1.)

(Strana B kazety č. 1.)

...operací, se kterými program nepočítal, protože tyto účetní operace obce totiž nemají. Nám se v průběhu zkušebního provozu a pro uzavření smlouvy pro ostrý provoz a licenční poplatky podařilo snížit počet modulů a ponechat jen ty, které Archiv potřebuje, a tím jsme i dokázali alespoň snížit roční licenční poplatek z 250 tisíc na 120 tisíc korun, což je důkazem toho, že Archiv by byl schopen samostatného a z hlediska ekonomického úspornějšího života. V žádném případě nenapadám Ústav, že by provedl špatná výběrová řízení, ale podmínky, které

v něm stanovil, byly stanoveny s ohledem na jeho potřeby a Archiv se víceméně musel podřídit. Za rok mého působení ve funkci vedoucí oddělení ekonomiky a provozu jsem se přesvědčila, že samostatné působení Archivu, anebo alespoň obrácený gard, tj. aby Archiv vykonával funkci správce kapitoly za stejných podmínek, jako jsou nyní, by z hlediska ekonomického bylo možné a určitě i úspornější. K tomuto přesvědčení mě vede to, že v roce 2011 jsme dokázali vhodnými výběrovými řízeními snížit cenu plynu, jazykových kurzů, marže u nákupu stravenek a uzavřením nových smluv jsme snížili poplatky provozování programu Janus a Clavius, stěhovacích prací a dalších, aniž bychom k tomu potřebovali pomoc Ústavu. Pouze na konci roku 2011 – konec roku je vždy vypjatý – byl při přípravě a realizaci investičních akcí zvolen nevhodný postup kroků, který byl Ústavem označen jako porušení rozpočtové kázně. Na základě úředního záznamu Ústavu jsme podali žádost o posouzení celé této situace na místně příslušný Finanční úřad pro Prahu 3. Dle názoru jiného místně nepřislušného finančního úřadu zadání do systému SMVS není porušením rozpočtové kázně podle § 3 písm. e) zákona č. 218/2000 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Žádost byla podána ke konci února tohoto roku, finanční úřad se žádostí bude zabývat 27. června 2012. Pokud finanční úřad rozhodne, že se jedná o porušení rozpočtové kázně, v žádném případě se nejedná o nemožnost prokázání, jakým způsobem byly finanční prostředky použity, ale o nesprávný postup při zadávání investičních akcí do systému SMVS. Nezískala jsem já, ani nikdo jiný jako dar krabici s vínem, a ačkoliv vlastním rodinný domek, nemám ukryty pod podlahou žádné finanční prostředky. Závěrem svého vystoupení mohu zkonstatovat, že finanční prostředky Archivu bezpečnostních složek, které měl přiděleny ze státního rozpočtu, byly využity v roce 2011 hospodárně a pro zajištění řádného uložení archiválií. Zároveň mohu znovu opakovat, že Archiv bezpečnostních složek je schopen z hlediska ekonomického být samostatnou organizační jednotkou. Děkuji za pozornost. (Potlesk.)

Senátor Jaromír Jermář, předseda výboru: Děkuji paní Ing. Fižové a přistoupíme k dalšímu bloku, kde bychom si řekli něco o spolupráci s Archivem bezpečnostních složek z hlediska zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě. Požádal bych pana doktora Jiřího Úlovce, ředitele odboru archivní správy a spisové služby Ministerstva vnitra, který by nás seznámil se zprávou ředitelky Národního archivu paní doktorky Evy Drašarové. (Nesroz. poznámka.) Tak to uveďte na správnou míru.

PhDr. Jiří Úlavec, ředitel Odboru Archivní správy a spisové služby MV ČR: Děkuji. Vážený pane předsedo, vážená paní předsedkyně, vážení pánové senátoři, vážené dámy, vážení pánové, já bych pohovořil za prvé o problematice Archivu bezpečnostních složek, Ministerstvu vnitra, resp. odbor archivní správy a spisové služby a posléze bych mohl případně navázat na materiál, který jsme obdrželi od Národního archivu, který zde není zastoupen, ohledně prací podle zákona 262 Sb., jestli s tím budete souhlasit takhle. Dovolte mi, abych v následujícím krátkém příspěvku charakterizoval postavení Archivu bezpečnostních složek, jeho zařazení do sítě archivů ČR a hlavní směry činnosti. Předem se omlouvám, že některé informace zde již zazněly v příspěvcích předchozích přednášejících, nicméně pro utvoření si úplně představy o zařazení tohoto archivu a jeho fungování je to v podstatě nezbytné. Práci jsme si rozdělili tak, že já si vás dovoluji seznámit s některými obecnými záležitostmi a moje kolegyně paní doktorka Lenka Linhartová posléze uvede další konkrétna. Archiv bezpečnostních složek byl zřízen podle § 12 odst. 1 zákona 181 a podle ustanovení § 12 odst. 2 téhož zákona, resp. podle ustanovení § 43 písm. b) zákona o archivnictví je správním úřadem na úseku archivnictví a výkonu spisové služby a je přímo řízen Ústavem pro studium totalitních režimů. Pro jeho postavení je důležité uvést, že, a to už tady několikrát zaznělo, že Archiv bezpečnostních složek není na rozdíl od Ústavu organizační složkou státu. Podle ustanovení § 42 odst. 2 zákona o archivnictví patří do skupiny tzv. veřejných archivů. Jeho existence je ohraničena rokem 2008, kdy byl konstituován, a rokem 2029, neboť podle ustanovení § 17 zákona 181 se dnem 1. ledna 2030 má stát součástí Národního archivu. V Archivu bezpečnostních složek jsou ukládány podle ustanovení § 14 zákona o Ústavu evidenční a registrační pomůcky, archivní fondy, včetně agenturních, operativních, vyšetřovacích a kádrových svazků nebo spisů, archivní sbírky i jednotlivé archiválie a dokumenty, které vznikly z činnosti bezpečnostních složek a Komunistické strany Československa a organizací Národní fronty působící v těchto složkách v období od 4. dubna 1945 do 15. dubna 1990. Tyto archivní

soubory, jednotlivé archiválie a dokumenty byly do té doby uloženy zejména u Ministerstva vnitra, Ministerstva obrany, včetně Vojenského zpravodajství, Ministerstva spravedlnosti, Bezpečnostní informační služby a Úřadu pro zahraniční styky a informace. Ministerstvo vnitra pak předalo Archivu bezpečnostních složek rovněž archiválie vzniklé po 1. lednu 1990 a související se správou archiválií vzniklých z činnosti bezpečnostních složek. Základem Archivu bezpečnostních složek se staly archiválie a dokumenty, o něž pečoval do října 2006 odbor archivní a spisové služby Ministerstva vnitra, a poté jako jeho nástupce odbor Archiv bezpečnostních složek Ministerstva vnitra. Byly to zejména archiválie a dokumenty vzniklé z činnosti Státní a Veřejné bezpečnosti, útvarů a organizačních celků ministerstev vnitra, pohraniční stráže, vojsk Ministerstva vnitra a dalších součástí, a to včetně spisové manipulace Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. Celkový rozsah převzatý od Ministerstva vnitra činil v době předání, tedy k 1. únoru 2008, cca 16 400 běžných metrů archiválií a dokumentů, od zbylých orgánů veřejné moci pak cca dva běžné kilometry, takže celková metráž přebraných archiválií a dokumentů činila k uvedenému datu 18 323,64 běžného metru archiválií a dokumentů. Na tomto místě je důležité uvést malou odbočku, jednu důležitou skutečnost, které dosud nebyl přikládán patřičný význam, a objasnit ji. Jak již bylo uvedeno, Archiv bezpečnostních složek převzal od archivu Ministerstva vnitra a od ostatních původců nejen archivní soubory a samostatné archiválie, ale také dokumenty, spisy, u nichž dosud neproběhl výběr. Tím se ovšem výrazně odlišuje od ostatních veřejných archivů, v nichž jsou ukládány výhradně archiválie, tedy dokumenty vzniklé z činnosti různých původců, které prošly režimem výběru a vzetí do evidence podle požadavků § 7-15 zákona o archivnictví. Jelikož tento fakt není v rozporu s příslušnými ustanoveními zákona o Ústavu, který převzetí archiválií i dokumentů vyžaduje, na postavení Archivu bezpečnostních složek v rámci veřejných archivů nemá vliv. Je však nutno upozornit, že právě vzhledem k této skutečnosti je a bude vnitřní činnost Archivu bezpečnostních složek vykonávána zejména na úseku evidence na rozdíl od ostatních veřejných archivů dvěma způsoby. Znamená to, že archiv samozřejmě vede povinně evidenci archivních souborů, a to podle ustanovení § 13 atd. zákona o Ústavu, resp. ustanovení § 16 zákona o archivnictví, současně však musí vést rovněž evidenci převzatých dokumentů. Jelikož povinnost vedení archivních souborů je dána citovaným ustanovením zákona o archivnictví a způsob jejího provádění, resp. podrobnosti stanoví další ustanovení téhož zákona, dále způsob jeho provádění vyhláška 645/2004 Sb. a metodické pokyny odboru archivní správy spisové služby, je způsob evidence dokumentů, u nichž dosud neproběhl výběr, zatím ošetřen. Je tedy právě v tomto diametrálně odlišná situace od ostatních veřejných archivů, a jelikož zákon o Ústavu podrobnosti o způsobu jejího vedení neobsahuje, myslím tím způsob vedení evidence dokumentů, u kterých dosud nebyl proveden výběr, a zákon o archivnictví tuto skutečnost skutečně nepředpokládal, odpovídající způsob musí zvolit Archiv bezpečnostních složek sám. Je tedy na něm, jak se s tímto vypořádá, protože žádná právní norma, která by tak nařizovala, není. Znamená to doopravdy přistoupit k tomu – jsou dvě možnosti před archivem: buďto skutečně řádně zhodnotí všechny převzaté dokumenty, u nichž dosud nebyl proveden výběr, převede je buďto k archiváliím, nebo je ponechá mezi dokumenty; jako dokumenty je poté musí uložit po celou dobu trvání skartačních lhůt a posléze zničit jako nepotřebné, ovšem ve skartačním řízení nebo mimo skartační řízení. To je jasné. Takže to je jenom, abychom si uvědomili, že i na tomto poli je velice složitá situace Archivu a že tam skutečně není co závidět. Podrobnější nástin problematiky dokumentů uložených v Archivu bezpečnostních složek byl nutný proto, že Archiv bezpečnostních složek převzal především od odboru Archivu bezpečnostních složek Ministerstva vnitra k 1. únoru 2008 množství dokumentů, které nejen že nebyly do té doby podrobeny výběru, ale mnohým dosud neuplynuly ani skartační lhůty, jak jsem říkal. Je tedy zřejmé, z čeho plyne situace naprosto odlišná od ostatních veřejných archivů, na niž byl nucen reagovat mj. také zákon o Ústavu tím, že v některých stanovách týkajících se nakládání s převzatými archiváliemi se musel nutně vyrovnat také s existencí převzatých dokumentů. Právě v tomto ovšem spočívá nejen specifikum Archivu bezpečnostních složek, jak už jsem říkal, ale uvědomme si dobře, také jeho velký úkol, který musí splnit již v blízké budoucnosti. Paní ředitelka hovořila, že se s tím hodlají vyrovnat do roku 2013, kdy bude končit provedení generální inventury. Já bych si přál, aby tomu tak bylo, protože si dobře uvědomujeme, co to bude za práci. Po tomto krátkém vysvětlujícím odbočení se však vraťme k problematice ukládaných archivních souborů, archiválií a dokumentů. Archiv bezpečnostních složek pečuje nejen o ty, které převzal od výše

zmíněných původců, ale podle ustanovení § 13 odst. 1 písm. d) a e) také o archiválii, které je oprávněn získávat po výběru u držitelů dokumentů vzniklých z činnosti bezpečnostních složek v období komunistické totalitní moci, popř. po výběru z dokumentů nabídnutých Ústavu nebo Archivu darem nebo ke koupi. Současně je oprávněn pečovat o archiválii nabídnuté k úschově. To si musíme uvědomit, že i tato možnost tady je, a pokud vím, Archiv ji ještě nevyužil, ale zákon předpokládá, že by se tak mohlo stát. A jsou známy situace, kdy by k tomu mohlo dojít a litera zákona bude naplněna. Jelikož pak k 1. únoru 2008 převzal rovněž některé dokumenty vzniklé po 15. dubnu 1990, dělo se tak zejména proto, že vzhledem k úrovni evidence v bývalém Archivu Ministerstva vnitra je nebylo možné v relativně krátké době oddělit, a zde bych chtěl sebekriticky přiznat, ačkoliv na tom my neneseme vinu, že skutečně manipulace v Archivu Ministerstva vnitra byla na ne dobré úrovni, a tím pádem to všechno převzal Archiv bezpečnostních složek. Postupně s pokračující úrovní zpracovanosti, resp. evidence je předává jejich původcům, takže to je opět to, o čem už paní ředitelka hovořila, že jakmile se zjistí další dokumenty, které nenáleží do kompetence Archivu, jsou skutečně delimitovány, resp. postoupeny oprávněným původcům. Takto je spolupracováno například s Ministerstvem vnitra. Správní archiv Ministerstva vnitra už obdržel od Archivu bezpečnostních složek docela slušné množství dokumentů, které bude následně předávat Archivu Policie ČR atd. Z uvedeného plyne, že množství archivních souborů, archiválií a dokumentů, o něž Archiv bezpečnostních složek pečuje, se v průběhu času mění. Konkrétnější údaje uvede má již citovaná kolegyně paní doktorka Linhartová. Po seznámení se s problematikou ukládaných archivních souborů, archiválií a dokumentů je nutné zmínit se alespoň v krátkosti o základních povinnostech Archivu bezpečnostních složek. Je možné je rozdělit do několika skupin, z nichž si blíže všimneme čtyř. První skupinou jsou povinnosti na úseku archivní péče. Sem náležejí zejména povinnosti uvedené v ustanoveních § 13 odst. 2 zákona o Ústavu. Kromě skutečně fundamentálních povinností, k nimž náleží péče o převzaté nebo získané archiválii a dokumenty, provádění prověrky jejich fyzického stavu, zajišťování jejich konzervace a restaurování a provádění inventury archiválií vyhlášené Ministerstvem vnitra, plní také další povinnosti. Jsou to zejména: vědecká a výzkumná činnost, vykonávaná vydavatelská a publikační činnost, spolupráce s ostatními veřejnými archivy a podílení se na sestavování celostátních tematických soupisů archiválií organizovaných opět Ministerstvem vnitra. Do této skupiny úkolů náleží rovněž úkoly související s povinným vedením evidence archiválií, zpracováním výroční zprávy a splněním úkolů vyplývajících z mezinárodních smluv. Další skupinu povinností tvoří úkony uvedené v ustanoveních § 13 odst. 1 zákona o Ústavu a související se zpřístupňováním a zveřejňováním archiválií a dokumentů, a to jak formou prezenčního předkládání, tak také dalšími formami. Máme tu na mysli zejména vyhledávání v archiváliích a dokumentech pro potřeby správních úřadů a dalších fyzických, podnikajících fyzických a právnických osob, pořizování opisů a kopií atd. Do této skupiny je nutné také zařadit povinnosti Archivu bezpečnostních složek vyplývající z jeho postavení správního úřadu na úseku archivnictví a výkonu spisové služby, i když je pravda, že zde má Archiv poněkud jednodušší postavení než jiné veřejné archivy, resp. osm státních archivů, protože spolupracuje v podstatě sám se sebou a s Ústavem naštěstí, takže tady tolik nebezpečí vedení správních řízení v této oblasti nehrozí, na rozdíl od ostatních osmi státních archivů. Třetí skupinu představují povinnosti uvedené v ustanovení § 13 odst. 1 zákona o Ústavu a souvisejí s dohledem a kontrolou výkonu spisové služby Ústavu pro studium totalitních režimů. S tím samozřejmě koresponduje rovněž povinnost samotného Archivu bezpečnostních složek vést spisovou službu danou mu ustanovením § 63 odst. 1 zákona o archivnictví. Konečně poslední skupinu vymezují povinnosti dané ustanovením § 61 zákona o archivnictví, a ty se týkají splnění stavebně technických, prostorových, bezpečnostních, materiálních, finančních a personálních podmínek pro péči o archiválii a jejich ochranu. Velice stručný výčet povinností Archivu, neboť těch povinností je daleko více, si zasluhuje závěrem doplnit jedno upozornění důležité zejména pro další vývoj vztahů mezi Ústavem a Archivem. Do ustanovení zákona o Ústavu, konkrétně do § 4, byly zahrnuty některé činnosti, které jsou bez dalších informací jen velmi těžko uchopitelné, a již tady o nich byla učiněna zmínka. Máme tu na mysli především ustanovení § 4 písm. c), podle něhož Ústav získává a zpřístupňuje veřejnosti dokumenty vypovídající o době nesvobody a období komunistické totalitní moci. Ústav samozřejmě může získávat dokumenty uvedeného typu, nicméně toto ustanovení je bez bližšího vysvětlení zjevně v kolizi s činností Archivu bezpečnostních složek, kde se podle ustanovení § 13 píše, že

Archiv provádí výběr archiválií mimo skartační řízení u dokumentů nabídnutých Ústavu nebo Archivu darem nebo ke koupi, takže mělo by být asi řečeno, že Ústav získané dokumenty předává Archivu k výběru, a bude-li proveden výběr a vzniknou-li z tohoto výběru archiválie, pak musejí být uloženy samozřejmě v Archivu, nikoliv v Ústavu. Tady by si to asi zasloužilo nějaký komentář nebo něco podobného, protože toto ustanovení není až tak úplně jasné. V opačném případě, jak jsem se nyní zmínil, je možné interpretovat ustanovení také tak, že Ústav získané dokumenty uschovává a zveřejňuje, což zákonodárce na mysli zřejmě neměl. Pro ujasnění úkolů Ústavu a Archivu na tomto poli bude proto nutné zřejmě nejlépe komentářem příslušné pasáže zákona vysvětlit, co jimi zákonodárce zamýšlel, a jak by měly být vykonávány v praxi. Obdobné interpretační potíže ovšem působí také ustanovení § 4 písm. d) zákona, podle něhož je Ústav povinen převést bez zbytečného odkladu převzaté dokumenty do elektronické podoby. Odmyslíme-li si to, co jsem již říkal, pan nejasnost ustanovení spočívá zejména ve skutečnosti, že Ústav pro studium totalitních režimů žádné dokumenty nepřevzal, nebo aspoň tak v zákoně není ani zmínky, takže asi zřejmě se tím míní ustanovení o spolupráci mezi Ústavem a Archivem bezpečnostních složek, ale mám takový dojem, že by to asi mělo být koncipováno poněkud jinak, protože tak, jak je to nyní napsáno, je to poněkud zavádějící. Tolik tedy na okraj k povinnostem Archivu bezpečnostních složek. Závěrem tohoto skutečně velmi stručného nástinu, který Archiv bezpečnostních složek v krátkosti charakterizuje, a to zejména co se týká jeho postavení v síti archivů a specifikace povinností, je možno shrnout toto. Archiv bezpečnostních složek tvoří významnou součást sítě veřejných archivů ČR a jeho postavení je odpovídajícím způsobem právně zakotveno – s přihlédnutím k tomu, co jsem říkal; plní povinnosti vůči uloženým archivním souborům, archiváliím a dokumentům ve všech oblastech, zejména v oblasti fyzické péče, evidence, zpracování a využívání. Pro jeho další rozvoj je důležité však uvědomit si, že právě tyto základní funkce musí vykonávat beze zbytku, což ovšem znamená zabezpečení takových podmínek, aby všechny úkoly byl schopen plnit. Současně pak by bylo potřebné vysvětlit některá ne příliš šťastná ustanovení zákona o Ústavu, aby nedocházelo k oněm zcela zbytečným nedorozuměním mezi Ústavem a Archivem, o nichž tady byly již některé zmínky. Já jenom si dovoluji mimo protokol říci, že u Archivu zatím dobrý, ale před Archivem stojí skutečně ještě řada úkolů zejména spojených s evidencí a s rozklíčováním toho, co ještě nebylo úplně a zcela poznáno s dokončením delimitací a naopak převzetím některých archivních souborů nebo jejich částí od státních archivů, takže doufejme, že během jednak do 31. 7. 2012 – paní ředitelka říkala, že tu část úkolů splní – a dále tedy, že je provádění generální inventury, která začíná 1. července a končí příští prosinec, že se podaří tedy vše dodělat, takže Archiv bezpečnostních složek by se potom, co se týká evidence, dostal na běžnou úroveň ostatních státních oblastních archivů nebo Národního archivu, tak jak tyto archivy fungují a jak v evidenci vypadají. Uvědomme si, že to je skutečně nestandardní situace, která byla způsobena zejména předchůdci, ale doufejme tedy, že se vše podaří zdárně vyřešit. Dámy a pánové, já vám děkuji za pozornost. (Potlesk.)

Senátor Jaromír Jermář, předseda výboru: Děkuji panu doktorovi Jiřímu Úlovcovi a poprosil bych paní doktorku Lenku Linhartovou a poprosím o dodržování limitu.

PhDr. Lenka Linhartová, vedoucí Oddělení řízení, metodiky a kontroly archivů a spisové služby, Odbor Archivní správy a spisové služby MV ČR: Dobrý den, dámy a pánové. Vážený pane předsedo, vážená paní předsedkyně rady, vážení hosté, dámy a pánové, podle programu zasedání by měl být tento blok věnován pohledu řídicí instituce českého archivnictví na spolupráci s Archivem bezpečnostních složek. Jde o velice širokou oblast, kterou nelze vtěsnat do desetiminutového vystoupení, zaměřím se tedy alespoň na ty nejpodstatnější okruhy. Na úvod podotýkám, že ředitelé Archivu bezpečnostních složek se pravidelně zúčastňují porad ředitelů státních archivů, archivů měst a archivů bezpečnostních složek, které pořádá odbor archivní správy a spisové služby vždy dvakrát ročně, a zástupce Archivu bezpečnostních složek se účastní i porad metodiků spisové služby, které jsou rovněž archivní správou dvakrát do roka pořádány. Je tedy možno říci, že základní informovanost mezi oběma institucemi je zajištěna. Nyní mi dovoluji uvést několik čísel, která vycházejí z vyhodnocení výročních zpráv evidence národního archivního dědictví a nahlédací agendy. Já vím, že tady už bylo mnoho řečeno, že jste možná už přesyceni čísel a statistik, nicméně nelze to jinak, takže opět budou čísla. Vycházíme-li z výročních zpráv z let 2008-11, které má odbor archivní správy

a spisové služby k dispozici, lze říci, že v prvních dvou letech disponoval Archiv bezpečnostních složek 138 tabulkovými místy. Tento počet byl v roce 2010 redukován na 126, z čehož bylo 15 zkrácených úvazků a v loňském roce došlo k dalšímu snížení na 122 míst, z nichž bylo 22 na zkrácený úvazek. V prvním roce existence převzal Archiv bezpečnostních složek 18 323 běžných metrů materiálu. Záměrně říkám materiálu, protože v tom byly jak archiválie, tak dokumenty. K těmto běžným metrům během následujících 3 let přibylo zhruba dalších 360 běžných metrů. V rámci delimitace předal Archiv do správního Archivu Ministerstva vnitra za léta 2008-10 zhruba 534 běžných metrů. V období 2008-11 zavedl Archiv 332 nových evidenčních listů národního archivního dědictví. Celkem je podle poslední výroční zprávy vykazováno 708 záznamů fondů evidujících celkem 13 336 běžných metrů archiválií. Z výroční zprávy však nelze zjistit, že jsou v této sumě zahrnuty rovněž dokumenty před výběrem nebo ryzí archiválie. ABS má k dispozici celkem tři badatelný – v ulici Na Struze, v centrále v Siwiewcově ulici a Kanicích u Brna. Počet badatelů za kalendářní rok se pohybuje v rozmezí 1526, což bylo v roce 2008, až k číslům 1921 v roce 2010. Nejvyšší počet badatelských návštěv byl uskutečněn v roce 2010 – celkem 5057. Celkově počet návštěv neklesl pod 4000. Úřední nahlédací agenda dosáhla svého vrcholu v roce 2010, kdy ABS vypracoval 1348 odpovědí. Lustrační rešerše pro úřední potřebu byly nejčetnější v roce 2009, kdy jich bylo provedeno celkem 24 124. V tomtéž roce bylo zodpovězeno i nejvíce lustračních dotazů pro soukromou potřebu, a to 4307. Nejvíce badatelských dotazů bylo vyřízeno v roce 2010 – celkem 5880. V roce 2011 bylo vyřízeno 409 žádostí podle zákona 262/2011 Sb., o účastnících odboje a odporu proti komunismu. Z pohledu odboru archivní správy a spisové služby Ministerstva vnitra lze shrnout, že v oblasti úřední nahlédací agendy je Archiv bezpečnostních složek oslovován zhruba v 85 % z celkového počtu došlých žádostí na archivní správu, přičemž v 60 % případů jsou výsledky rešerší pozitivní. Nejvíce žádostí bylo do ABS zasláno v roce 2010 – celkem 244. Rovněž v ostatních letech bylo do ABS zasíláno více než 200 požadavků ročně. Například za necelou polovinu letošního roku se jedná o 103 žádostí. V souvislosti s účinností již zmíněného zákona 262 vyřídil ABS pro archivní správu v letošním roce 26 žádostí. Kromě toho vyřizuje pro archivní správu ročně několik desítek žádostí pro soukromé účely. Spolupráci v oblasti nahlédací agendy mohou označit jako zcela bezproblémovou. Po statistickém úvodu dovoluji několik slov k výsledkům státní kontroly, která byla odborem archivní správy a spisové služby provedena v Archivu bezpečnostních složek koncem roku 2010 a která byla zaměřena na režim všech tří badatelen a na evidenci národního archivního dědictví. Z hlediska režimu badatelen byly zjištěny nedostatky v aplikaci vzorového badatelského řádu na podmínky ABS. Chybělo zde určení množství archiválií, které je Archiv povinen badateli předložit. Formulář žádosti o předložení archiválií, tzv. žádanka, byla k dispozici pouze v badatelně Na Struze, v ostatních badatelnách nebyl využíván. V badatelně v Siwiewcově ulici nebylo v badatelském listu zaznamenáno datum vracení studovaných archiválií, ve všech třech badatelnách nebyly v badatelských listech důsledně doplňovány údaje o místě a datu narození badatele. Při kontrole vedení základní fyzické evidence národního archivního dědictví bylo zjištěno, že Archiv vede samostatné řady fyzických listů NAD pro každé pracoviště zvlášť. V elektronické evidenci nejsou vyplňovány některé rubriky. Závažným nedostatkem bylo uvádění některých archivních souborů mezi zpracovanými, avšak neexistují k nim odpovídající archivní pomůcky. Dále bylo zjištěno, že v některých případech není v evidenčních listech národního archivního dědictví uváděna změna počtu evidenčních jednotek, ke které došlo například po přepracování nebo přemanimulování fondu. Na všechna pochybení zjištěná při kontrole byl Archiv bezpečnostních složek upozorněn a byla požadována náprava. Následná kontrola nebyla dosud provedena. V létě 2010 byla na základě upozornění veřejnosti provedena metodická kontrola digitalizace archiválií s přihlédnutím k ochraně fyzického stavu skenovaných dokumentů a k následnému doplnění elektronického obrazu archiválie o metadata. Bylo konstatováno, že není vhodné používat tzv. průtahový skener, který může dokumenty poškodit. Dále byla doporučena odpovídající příprava materiálu a zvýšená kontrola fyzického stavu archiválií před a po skenování. Na dotaz, jak postupovat při skenování zapečetěných svazků bylo doporučeno jejich rozpečetění a rozdělení na jednotliviny, aby digitalizace byla co nejšetrnější. Na tuhle metodickou kontrolu z archivní správy potom v podstatě navázala činnost komise, o které tady již byla řeč. Archiv bezpečnostních složek se dlouhodobě potýká také s prostorovými problémy. Naposledy byla tato záležitost oficiálně projednávána na odboru archivní správy 25. ledna 2012 s tehdejší ředitelkou paní doktorkou

Poddanou. Po vystěhování budovy v Kobylisích ukládá Archiv bezpečnostních složek, jak již bylo řečeno, své fondy v objektech v ulici Na Struze, v budově na Branickém náměstí a v Kanicích u Brna. Objekt Na Struze nemá odpovídající nosnost a podle posledního vyjádření odborníků na statiku nesplňuje podmínky pro uložení archiválií. Navíc se objekt nachází v záplavové zóně. Budova v Bráníku rovněž nemá odpovídající nosnost, aspoň v některých svých částech, navíc zde chybí elektronické zabezpečovací zařízení a v havarijním stavu je kotelna. Pro Archiv je nezbytné, aby měl objekty k dispozici, neboť nemá žádnou ukládací rezervu. Finanční prostředky na výstavbu nové budovy či na zakoupení vhodného objektu nejsou, navíc je existence samostatného Archivu bezpečnostních složek omezena zákonem 181 jen do roku 2030, kdy se ABS stane součástí Národního archivu. Odbor archivní správy a spisové služby doporučil při lednovém jednání paní doktorce Poddané, aby Archiv usiloval alespoň o zachování a částečnou rekonstrukci obou pražských objektů. Z výše uvedeného přehledu vyplývá, že v činnosti a fungování Archivu bezpečnostních složek lze nalézt nedostatky a provozní problémy, což se však netýká úřední nahlédací agendy. Zjištěné nedostatky mají svůj původ v evidentně nevyjasněných a někdy i napjatých vztazích mezi Archivem a Ústavem, který využívá Archiv jako svou servisní organizaci, ačkoliv by Archiv mohl být ze své podstaty samostatným odborným subjektem. Z toho, co zde již zaznělo, lze usuzovat na snahu osamostatnit ABS a vytvořit z něj instituci nezávislou na Ústavu pro studium totalitních režimů. Samostatnost by Archivu bezpečnostních složek nepochybně slušela už vzhledem k jeho rozsahu, významu a úkolům. Upozorňuji však na nutnou důkladnou analýzu všech aspektů, které by vedly k jeho osamostatnění, a to počínaje legislativní úpravou dosavadních právních předpisů, nastavením parametrů pro finanční, technické, personální a prostorové vybavení tohoto významného archivu a především případně nalezením odborně příslušného zřizovatele. Děkuji vám za pozornost. (Potlesk.)

Senátor Jaromír Jermář, předseda výboru: Děkuji paní doktorce Linhartové a nyní bych poprosil pana Mgr. Jiřího Smitka, jednatele České archivní společnosti.

Mgr. Jiří Smitka, jednatel České archivní společnosti: Vážený pane předsedo, vážená paní předsedkyně, vážené dámy, vážení pánové, dovoluji mi, abych přednesl zde příspěvek, který bych nazval do určité míry vztah širší odborné veřejnosti, jejímž jsem tady dnes mluvčím, k Archivu bezpečnostních složek. V úvodu svého projevu bych vás rád upozornil na to, aby bylo bráno na paměť a na zřetel, že Česká archivní společnost je občanským sdružením zřízeným podle spolkového zákona, je řízena vlastními stanovami, hlavním řídicím orgánem je valná hromada, která každoročně schvaluje usnesení, jež obsahuje plán práce výboru na následující období. Členy České archivní společnosti jsou mnohdy i kolegové z Archivu bezpečnostních složek, včetně někdejší ředitelky paní J. Poddané. Toto jsem řekl hlavně proto, aby nadále nebyla Česká archivní společnost a její výbor nikdy zaměňována s odborem archivní správy a spisové služby. Řídicím a metodickým orgánem českého archivnictví je skutečně tento odbor a nikoliv výbor České archivní společnosti. Nyní bych se omluvil kolegům, kteří jsou členy ČAS nebo o činnosti ČAS něco vědí, a dovoluji si vás informovat o činnosti České archivní společnosti. Svoji nezávislost na určitém archivním establishmentu si zajistila již svými stanovami, kdy v § 7 písm. c) je praveno, že vedle řádného a čestného členství se může kolektivním členem České archivní společnosti stát pouze právnická osoba se sídlem v ČR, vyjma archivu zřízeného zákonem. Česká archivní společnost je dobrovolným profesním sdružením archivářů, včetně důchodců, vysokoškolských učitelů a posluchačů pomocných věd historických a archivnictví i dalších příznivců a sympatizantů z řad odborné i laické veřejnosti. Hlavním úkolem České archivní společnosti je podpora odborných aktivit a zájmů archivářů v ČR, včetně jejich uplatnění v archivech. Z tohoto důvodu se ČAS věnuje teorii archivistiky, archivní praxi, pomocným vědám historickým a dalším oborům, zejména historii a historiografii. Česká archivní společnost napomáhá k získávání, šíření a prohlubování nejnovějších poznatků nezbytných k úspěšné činnosti v těchto oborech. Součástí práce ČAS je upevňování osobních a společenských kontaktů a vzájemné spolupráce archivářů v Česku i v zahraničí. Nutnou podmínkou činnosti České archivní společnosti je spolupráce s řídicími orgány českého archivnictví. Je nejen spolutvůrcem, ale i oponentem programů, které se dotýkají uvedených oborů i členstva. Přispívá svými stanovisky k optimálnímu řešení problémů, vyjadřuje se k aktuálnímu dění v archivnictví a v neposlední řadě Česká archivní společnost je povinna

chránit tvůrčí a profesní zájmy členů a účinně přispívat k ochraně a prosazování jejich sociálních a materiálních práv v Česku v soukromé i státní sféře. A nyní mi dovoluňte, abych v rychlosti shrnul vztah České archivní společnosti, kterou považujeme v tomto jako širší odbornou veřejnost, k Ústavu pro studium totalitních režimů, potažmo Archivu bezpečnostních složek. Není veřejným tajemstvím, že Česká archivní společnost byla od počátku proti zřízení Ústavu pro studium totalitních režimů a Archivu bezpečnostních složek. Bylo to z hlediska odborného, nikoliv politického, ale odborné argumenty byly v diskusích bohužel často zatlačeny do pozadí. Částečně možná i proto, že archivnictví je obor konzervativní a razantním změnám se často brání. I díky tomu je zřejmě odborná veřejnost velmi citlivá na téma Archivu bezpečnostních složek a neustále se toto téma dostává na přetřes valných hromad i kuloárních jednání na různých konferencích. Odpor nebo negativní stanovisko ke vzniku Ústavu pro studium totalitních režimů, potažmo ABS se zřejmě odrazilo i ve vztazích v období let 2008-10, kdy v podstatě kontakty byly veškeré žádné. Ústav pro studium totalitních režimů na námi zasílané dopisy neodpovídal, nereagoval a v podstatě s veřejností nekomunikoval. Toto se změnilo v roce 2010, kdy nejprve díky správě kolegy Bílka jsme mohli nahlédnout pod pokličku Archivu bezpečnostních složek, neboť do té doby z Archivu unikaly pouze kusé informace, takřka neověřitelné, které mnohdy stály vůči sobě v naprosté opozici. Za velký počin považují zřízení tzv. komise KODI tehdejším ředitelem panem Z. Hazdrou pod vedením námi všemi uznávané a renomované odbornice z Národního archivu paní doktorky Benešové, jejímž členem byl mimo jiné kolegy Jiří Bernas, který odpovídá v Národním archivu za projekt národního digitálního archivu a byl v té době i členem výboru České archivní společnosti, takže členská základna měla informace z první ruky ověřené od člena komise KODI. Tyto závěry byly zveřejněny, staly se veřejnými a bohužel nepřispěly k oteplení vztahů vůči Ústavu, ale naopak k jejich naprostému ochlazení s nástupem pana ředitele D. Hermana. Považoval bych toto spíše za určitý komunikační blok a do jisté míry nepochopení, neboť s nástupem paní ředitelky J. Poddané, která neváhala vystoupit na valné hromadě České archivní společnosti a posléze i se svým příspěvkem na odborné archivní konferenci, vnesla poprvé do našich vzájemných vztahů určitou míru transparentnosti, nebála se do určité míry pojmenovat problémy a nastínila program a plán, jak tyto problémy řešit, což jsme určitě všichni kvitovali s povděkem. Posléze se tato dělná atmosféra přenesla, myslím si, i do tandemu veřejnost, resp. Česká archivní společnost zastoupená paní docentkou Ryantovou, svojí předsedkyní, a zde přítomným panem ředitelem Hermanem. Dnes si myslím, že tato spolupráce a komunikace je velmi věcná a pouze už na odborné úrovni, nikoliv na úrovni politické. Určité problémy nám přetrvávají dodnes, ale řekl bych spíše, že se jedná o určitou formu osobních sporů, ať už současných, nebo bývalých zaměstnanců Archivu bezpečnostních složek a ostatní širší odbornou archivní veřejnost už toto téma postupně přestává, abych řekl pravdu, zajímat. Od nástupu paní ředitelky Kukánové, o kterém bych vám rád řekl, že informoval osobně pan ředitel Herman naši paní předsedkyni telefonicky, si slibujeme, že naše vzájemná komunikace a spolupráce bude nadále prohloubena. Paní ředitelka Kukánová je známou osobností z řad českých archivářů a výbor České archivní společnosti rád přijal její pozvání na odbornou exkurzi po Archivu bezpečnostních složek a všichni společně doufáme, že tato odborná exkurze bude závěrečnou a pozitivní tečkou za obdobím určitého nepochopení nás ostatních archivářů vůči Archivu bezpečnostních složek a kolegům, kteří tam pracují. Děkuji vám za pozornost. (Potlesk.)

Senátor Jaromír Jermář, předseda výboru: Děkuji a nyní bychom přistoupili k pátému bloku. Byl tady sice požadavek na přestávku, ale vidím, že toho využíváte, takže kdo potřebujete, můžete se projít, ale spíše abychom pokračovali, protože toho máme ještě poměrně hodně před sebou. Takže v pátém bloku, kde by se jednalo o spolupráci s odbornými a vědeckými pracovišti v rámci badatelské a účetní agendy, včetně zákona 262/2011 Sb., o odboji a odporu proti komunismu. Nejdříve bych poprosil paní Ing. Ivetu Hláseckou, ředitelku odboru pro válečné veterány Ministerstva obrany ČR. Paní ředitelko, máte slovo.

Ing. Iveta Hlásecká, ředitelka Odboru pro válečné veterány Ministerstva obrany ČR: Dobrý den, vážená paní předsedkyně, pane předsedo, dámy a pánové, dovoluňte mi, abych za Ministerstvo obrany zhodnotila krátkou dosavadní spolupráci s Ústavem pro studium totalitních režimů a Archivem bezpečnostních složek. Ministerstvo obrany začalo s těmito institucemi intenzivně spolupracovat v souvislosti s realizací zákona č. 262/2011 Sb.,

o účastnících odboje a odporu proti komunismu. Od 17. listopadu loňského roku Ministerstvo obrany plní roli správního orgánu, který posuzuje a rozhoduje o žádostech o vydání či nevydání osvědčení účastníků třetího odboje. Výše citovaný zákon zároveň ve svém § 6 odst. 3 ukládá ministerstvu, aby si k podaným žádostem povinně opatřilo odborné stanovisko Archivu bezpečnostních složek, popř. i Ústavu pro studium totalitních režimů a dalších vědeckých institucí. Pro úplnost dodávám, že kromě citovaných institucí vždy oslovujeme také Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu a Národní archiv ČR, který mj. obsahuje kartotéku členů Komunistické strany Československa. Ministerstvo je totiž povinno nejen prokázat, že byla naplněna některá z forem odboje či odporu proti komunismu podle § 3 zákona, ale také zároveň vyloučit překážky, které dle § 4 zákona brání vydání osvědčení. Z toho plyne, že bez stanoviska výše uvedených institucí nelze osvědčení o účasti v odboji a odporu vydat. Rychlost vyřizování žádostí tak do velké míry závisí právě na rychlosti dodání těchto odborných stanovisek. Ještě před účinností tohoto zákona, tj. před 17. listopadem loňského roku, proběhlo několik koordinačních jednání s představiteli výše uvedených institucí. Na nich byl dohodnut způsob spolupráce, zejména předpokládaná podoba odborných stanovisek. Ze schůzek mj. vyplynulo, že technicky a kapacitně je nemožné realizovat přeoslání všech žádostí k posouzení Ústavu pro studium totalitních režimů, a proto bylo domluveno, že na tuto instituci budou zasílány jen sporné a nejasné případy. Omezen byl rovněž počet žádostí zasílaných na Archiv bezpečnostních složek, neboť se ukázalo jako zcela zbytečné nechat prověřovat i ty žádosti, kde zcela evidentně k žádné odbojové či odporové činnosti nedošlo, a i bez stanoviska Archivu bezpečnostních složek tak bude nutno žádost zamítnout. Ostatně jak doložím dále, i bez těchto bezpředmětných žádostí je proces vydávání osvědčení časově velice náročný. Navíc se ukázalo, že Archiv zpravidla k takovýmto žádostem ani žádné záznamy nemá. Sedm měsíců od účinnosti zákona eviduje Ministerstvo obrany 3500 žádostí o vydání osvědčení. Zhruba o desetinu z nich je již rozhodnuto. Na Archiv bezpečnostních složek jsme za tuto dobu odeslali 2755 žádostí o vydání odborného stanoviska. Stanovisek jsme obdrželi 362, což představuje 13 % z počtu všech dožádaných žádostí. V 96 případech však nebyly dohledány žádné záznamy. Z výše uvedeného je zřejmé, že bez případného dalšího systémového opatření na Archivu bude proces vydávání osvědčení časově velice zdoluhavým a u některých žádostí se tak může správní řízení protáhnout až na dva roky. Musím však dodat, že odborná stanoviska Archivu bezpečnostních složek jsou velmi kvalitní a velmi usnadňují práci našim historikům při posuzování, zda vydat či nevydat osvědčení. Pro srovnání musím uvést, že za stejné období nám již Národní archiv zaslal 1200 stanovisek, tj. vyřídil téměř polovinu žádostí, které jsme na tuto instituci dosud zaslali. Práce Národního archivu je však časově méně náročná, neboť vyjma ověřování členství v KSČ a československého občanství nám zasílá rozsudky a další materiály, které zpravidla byly žadatelům, politickým vězňům, dohledávány již v rámci předchozích odškodňovacích předpisů. Ústav pro studium totalitních režimů nám svá stanoviska zasílá zhruba do jednoho měsíce. Ze zaslanych 32 žádostí se již Ústav vyjádřil k 21 případům. V daném případě však již nejde o archivní práci, ale o odborné posouzení případu v jeho historických souvislostech. Přestože odborná kvalita stanovisek někdy kolísá nebo v některých případech není vysloven jednoznačný závěr, zda jsou splněny podmínky pro vydání či nikoliv, je Ministerstvo obrany se stávající spoluprací s Ústavem pro studium totalitních režimů v zásadě spokojeno. Z našeho pohledu se tedy jako zásadní problém ukazuje rychlost vydávání stanovisek Archivem bezpečnostních složek. V dané věci jsem se proto opakovaně sešla nejen s tehdejší i stávající ředitelkou Archivu, ale také s ředitelem Ústavu pro studium totalitních režimů. Pan ředitel mě opakovaně ujistil, že najde vhodné řešení problému. Bohužel ke změně zatím nedošlo. Počet zaslanych stanovisek nepřekračuje 25 za týden. Neberte však to, co jsem řekla, jako kritiku práce Archivu či Ústavu. Jsem si vědoma, že práce s dosud nezpracovanými archiváliemi je časově velice...

(Konec strany A kazety číslo 2.)
(Strana B kazety č. 2.)

...pokročilého věku a bohužel někteří z nich se již nedočkali vyřízení své žádosti. Evidujeme celou řadu stížností na zdoluhavost řízení. Mezi nimi je i podnět veřejného ochránce

práv. Vnímejte proto můj příspěvek jako podnět k diskusi, jak proces oceňování osob, které se postavily komunistickému režimu, urychlit a zkvalitnit. Děkuji vám za pozornost. (Potlesk.)

Senátor Jaromír Jermář, předseda výboru: Děkuji paní ředitelce a nyní bych poprosil a vítám zde pana plukovníka Mgr. Aleše Knížka, ředitele Vojenského historického ústavu. Pane plukovníku, máte slovo.

Eduard Stehlík: Já bych chtěl pana ředitele omluvit, je služebně vzdálen, a jenom několik krátkých poznámek. Vážený pane předsedo, paní předsedkyně, pane řediteli, vážení přátelé a kolegové, mým úkolem nebo úkolem pana ředitele bylo říci tady něco ke spolupráci Ústavu pro studium totalitních režimů s Vojenským historickým ústavem. Myslím si, že obě dvě instituce spolu velice úzce spolupracují prakticky už od vzniku Ústavu. Dochází k určité, mohl bych to nazvat, i personální provázanosti, protože zaměstnanci Ústavu pro studium totalitních režimů jsou kupříkladu členy rady Historie a vojenství, tedy našeho časopisu, stejně tak naši lidé působí v různých součástech Ústavu pro studium totalitních režimů. Já jsem vlastně působil jako místopředseda vědecké rady, v současné době předseda vědecké rady Ústavu a myslím si, že v současné době ta spolupráce je velice úzká. Ústav v poslední době spolupracoval s Vojenským historickým ústavem na výstavě, která se týkala atentátu na Reinharda Heydricha v Senátu, která byla připravena. V současné době, hned toto pondělí, byla otevřena výstava Pod křídly Sokola, která se koná u nás v Armádním muzeu na Žižkově, kde obě dvě instituce opět spolupracovaly. Myslím si, že z pohledu institucí vědeckých, které působí na území ČR, mezi námi nejsou žádné problémy. Dochází k tomu, že naši autoři přispívají do Paměti a dějin, zaměstnanci Ústavu pro studium totalitních režimů publikují v časopise Historie a vojenství, to znamená z našeho pohledu vojáků z Vojenského historického ústavu je ta spolupráce velice plodná, přátelská. Nebudu vás déle obtěžovat, protože všichni jsme tady v mírné prádelně, takže myslím, že budete rádi, když budete mít více času na další příspěvky. Děkuji vám za pozornost. (Potlesk.)

Senátor Jaromír Jermář, předseda výboru : Děkuji panu Eduardu Stehlíkovi. A i to teplo zapůsobilo na mě, že jsem ho vyzval jako pana ředitele. Omlouvám se. A nyní bych požádal pana doktora Oldřicha Tůmu, ředitele Ústavu pro soudobé dějiny.

PhDr. Oldřich Tůma, Ph.D., ředitel Ústavu pro soudobé dějiny: Vážený pane předsedo, vážená paní předsedkyně, dámy a pánové, děkuji za přizvání k tomuto slyšení. Já začnu několika krátkými řekněme osobními poznámkami. Za prvé se omlouvám, že můj příspěvek bude mnohem méně formální, než byly pečlivě připravené příspěvky vlastně všech předřečníků. Já jsem opravdu o tom, že se s mojí účastí uvažuje, se dozvěděl před několika málo dny, víceméně v situaci, kdy mně byl poslán program tohoto zasedání. Nebyl jsem formálně pozván nebo konzultován. Zároveň se necítím kompetentní vyjadřovat se k situaci v Ústavu pro studium totalitních režimů. K tomu opravdu nemám dostatečné informace. Jsem samozřejmě už ze své pozice zaujatým pozorovatelem toho, jak Ústav funguje a jaké jsou jeho výsledky, ale určitě nejsem znalcem situace v Ústavu. Možná bych využil této příležitosti, abych vysvětlil jednu věc. Mně často novináři přisuzují nálepku řekněme apriorního odpůrce existence Ústavu pro studium totalitních režimů. Nejviditelněji to udělal Václav Moravec na úvod oné památné televizní besedy mezi tehdy odcházejícím a nastupujícím ředitelem, kdy si pomohl tím, že tu besedu uvedl tak, že citoval údajná moje slova, že jsem se vyjádřil, že Ústav by měl být okamžitě zrušen. Já jsem nic takového tehdy neřekl, a dokonce si to ani nemyslel. Já bych jenom zopakoval možná svoje stanovisko sice staré z doby, kdy se o vzniku Ústavu debatovalo, ale možná, že je to taková dílčí perspektiva, jejíž pomocí bychom právě těch několik let existence Ústavu mohli hodnotit i dnes. Říkal jsem, když už stát a jeho politická reprezentace dospěla k názoru, že ona nedávná minulost je tak závažná a tak zvláštní, že si zaslouhuje zvláštní pozornost, že má zvláštní význam i pro současnost a že bádání o té minulosti nebo zacházení s ní si vyžaduje zvláštní podporu, že bychom tu příležitost samozřejmě měli vítat a že bychom ji měli také využít ke všestranné debatě o tom, jak s nabízenou podporou naložit. Nebylo možná nutné vymýšlet nic úplně nového, stačilo se podívat třeba na situaci u sousedů, mám na mysli především Spolkovou republiku Německo a existenci takových institucí, jako je třeba Stiftung zur Aufarbeitung der SED-Staat, čili nadaci, která všestranně podporuje

především z prostředků ze státního rozpočtu bádání o režimu NDR, vydávání knih, pořádání konferencí, vědecké projekty, podporuje sbírky dokumentů soukromé nebo knihovny, které fungují na bázi občanských institucí atd. atd. Možná, že kdybychom se podívali na jejich aktivity a na řekněme porovnání nákladů na existenci samotného relativně malého úřadu s tím obrovským množstvím uskutečněných výstupů, že by nás to mohlo k něčemu inspirovat. Existence spolkové centrály pro politické vzdělávání, která mj. subvencemi umožňuje vydávání celé řady knih v mnohem vyšších nákladech, mj. i knih, které se týkají nedávné minulosti, a jejich distribuci tam, kam patří, tj. do škol, ke studentům atd. A především se domnívám v německém případě mezi politickou reprezentací určitě, ale řekl bych většinou ve společnosti existuje něco jako všeobecně sdílený konsensus, že nedávná minulost nemá být využívána, instrumentalizována pro potřeby aktuálních politických konfliktů a kontroverzí, ale že naopak bádání o ní, snaha porozumět jí, ale také, pokud je to ještě možné, snaha zmírnit některé křivdy, anebo, pokud je to možné, potrestat některé zločiny, by mělo být něčím, co společnost nikoliv rozděluje, ale pokud možno spojuje, a že tady je potřeba hledat co největší společenský a také politický konsensus. To je možná situace, kterou jsme u nás nedokázali nastolit. Pokud jde tedy o užší téma, které mi bylo svěřeno, tj. promluvit o spolupráci mezi našimi institucemi, tady je můj úkol relativně jednoduchý. Něco už tady bylo zmíněno. Rozdělil bych tu dobu do dvou etap. Do jara 2010 v zásadě žádná spolupráce neexistovala, odhlédnu-li od účasti několika kolegů z Ústavu pro soudobé dějiny, kteří jaksi z dobré vůle spolupracovali na některých projektech, které připravoval Ústav pro studium totalitních režimů, ale žádná komunikace na úrovni vedení obou ústavů neexistovala, možná odhlédnu-li od občasných apelů, které jsem z Ústavu pro studium totalitních režimů dostával v tom smyslu, abych zabránil nebo možná zakázal kolegům z ÚSD komentovat jakkoliv a rozhodně kriticky fungování Ústavu pro studium totalitních režimů. To jsem bohužel udělat nemohl. Situace se opravdu změnila potom na jaře v roce 2010. Ono už to tady bylo řečeno, jak s Jiřím Pernesem, tak potom se Zdeňkem Hazdrou jsme mluvili a jednali o možné spolupráci. Bohužel vzhledem ke krátkosti jejich mandátu se jednání nedostala přes takové vstupní zvažování toho, co by bylo možné společně organizovat, ale musím říci, že i po nástupu nového a stávajícího ředitele pana Hermana se komunikace řekněme založená na vzájemném respektu udržela a pokračovala. Mimo jiné jejím výsledkem bylo především několik konferencí. Ony zase některé už tady byly zmíněny, ale pro pořádek je ještě zopakují – mezinárodní seminář věnovaný polské Solidaritě, ona konference o kolektivizaci zemědělství. Obě tyto akce už mají svůj výstup v podobě publikace. Potom konference o významu Rádia Svobodná Evropa, i když tam malinko to bylo tak, že původně jsme byli jedním ze spoluorganizátorů, ale nějak během příprav té konference nakonec jsme skončili jenom jako referenti, ale jako spoluorganizátoři už jsme zmiňováni nebyli. A potom především ta velká a myslím si, že zajímavá konference věnovaná historii Komunistické strany Československa nebo historii komunismu v Československu z loňského podzimu, která, jak jsem informován, v relativně brzké době se patrně také dočká publikačního výstupu, na kterém spolupracují obě naše instituce, resp. kolegové z ÚSD i z Ústavu pro studium totalitních režimů. Já se domnívám, že i tyto případy spolupráce je potřeba ocenit a já si jich cením. Možná, že se domnívám, že to je spíš zatím ještě taková menší ukázka toho, co by se při skutečném využití potenciálu našich institucí dalo podnikat, a rád bych tedy svoje krátké expoé ukončil vyjádřením naděje, že v budoucnosti se spolupráce ku prospěchu věci a ku prospěchu našich znalostí a našeho porozumění tomu, co jak komunistický režim, tak nacistická okupace znamenaly, ještě prohloubí. Takže vám děkuji za pozornost. (Potlesk.)

Senátor Jaromír Jermář, předseda výboru: Děkuji panu řediteli a nyní bych poprosil pana profesora Jiřího Kociana, který vede oddělení pro výzkum českých a československých dějin právě v období 1945-89. Prosím, máte slovo.

prof. PhDr. Jiří Kocian, CSc.: Vážená paní předsedkyně, vážený pane předsedo, vážené dámy a pánové, velmi děkuji za pozvání na toto fórum. Je to velmi zajímavé. Já bych jenom tak doplnil a navázal zejména na vystoupení pana ředitele Tůmy. Myslím si, že on opravdu velmi dobře shrnul přehledně vývoj spolupráce, formy spolupráce a jaksi naznačil tady určité naděje a perspektivy dalších aktivit možné společné činnosti. Já jsem tady byl vyzván trochu s tím podtextem jaksi i za jedno z výzkumných oddělení Ústavu pro soudobé dějiny, tedy za oddělení, které se zabývá zejména poválečnými dějinami a kdy ten úsek zahrnuje mj. také

jeden z nejdůležitějších úseků soudobých dějin 2. poloviny 20. století, to znamená předpokladů, počátků a vůbec etablování komunismu v tehdejší Československu a v tehdejší prostoru sovětizované střední Evropy, a zároveň řada témat o tom, co komunismus v Československu přinesl svým občanům, to znamená otázka perzekuce a politických procesů, obětí politických procesů, exilu a dalších dopadů. A samozřejmě, protože jsme výzkumné a vědecké pracoviště, výzkum tohoto oddělení není zaměřen jenom na otázky politických dějin, ale samozřejmě komplex otázek je širší, jsou tady dějiny hospodářské, právní, dějiny sociální, kulturní, byť na nich z hlediska našich sil a našich možností ve velké míře spolupracujeme s řadou kolegů, ať už z pražské univerzity nebo z dalších univerzitních pracovišť v ČR, ale s řadou kolegů i z archivů. A jaksi je třeba říci, už to tady bylo několikrát připomenuto, že byla řada společných akcí, kde jsme realizaci projektů nebo výstupů činili ve spolupráci s kolegy z Ústavu pro studium totalitních režimů. Myslím si, že tady byla velice důležitá otázka, několikrát zmíněná zejména v panelu prvním, ale i u vystoupení, pokud budu mluvit za ten výzkumný úsek, v předchozím vystoupení pana ředitele Tůmy, a je to otázka hledání dalších možných podnětů nebo inspirací ke smysluplným aktivitám. Myslím si, že tak jak je nastaven akademický výzkum, že máme své úkoly, své priority, které musíme plnit, ale samozřejmě jaksi vnímáme i celospolečenské potřeby. Není to tedy jen úzce zaměřený pohled na bádání, který nevnímá i další okolnosti. Myslím si, že tady otázka možné spolupráce – samozřejmě řada událostí v době komunismu, řada důsledků komunismu vybízí a asi nemůžu teď nic předurčovat, ale určitě si myslím, že nějakou podobnou takovou významnou akci, jako byla konference k 90. výročí vzniku komunismu v Československu, že určitě ji nebudeme vylučovat a budeme takové aktivity společně připravovat a společně o nich přemýšlet. Samozřejmě jsou tady i další možné prostory pro spolupráci, které nejsou tak viditelné v systémových hodnoceních nebo v tom, co tady přinesla ta předchozí vyhodnocení, ať už se týkala práce Ústavu nebo práce Archivu bezpečnostních složek, přesto bych ji nepodceňoval, protože se často hovoří na různých fórech, která se týkají zkoumání komunismu, o tom, že by to zkoumání mělo být poučením nejenom pro generace, které to prožily a pro starší a střední generaci, ale zejména že by to mělo být poučení pro mladší a nejmladší generaci. Myslím, že otázku hledání možných podnětů na úseku vzdělávání a na úseku příprav pokladů nebo příprav materiálů nebo učebních textů nebo různých metodických pomůcek směřovaných ke školnímu dějepisu bych považoval za něco, co tady ještě přeci jenom dneska tolik nezaznělo. Existují i jiné typy spolupráce, které jsou tak trošku založeny třeba na personálních vztazích nebo na tom, že s řadou kolegů se známe ze studií nebo s některými se znám, protože jaksi byli mými studenty nebo studenty našich seminářů nebo přednášek, což je celkem přirozené. Tolik pracovišť o soudobých dějinách zatím v ČR není, aby úspěšní absolventi nenašli uplatnění v takových typech institucí. Myslím tím, proč jsem hovořil i o jiných formách interpersonální spolupráce – mám možnost dlouhodobě, už je to myslím třetím nebo čtvrtým rokem, být ve společné komisi při Ministerstvu školství pro výuku školního dějepisu 2. poloviny 20. století s kolegy. Nedávno jsem také na začátku roku měl možnost, byl jsem pozván tady kolegy pány senátory – panem senátorem Grulichem a panem senátorem Štětinou na takový seminář pro středoškolské studenty o počátcích a o důsledcích komunismu v počáteční etapě nejenom v českém, ale v podstatě i v širším střeoevropském prostoru. Takže chci tím říct a chci tím vyjádřit naději, že možné podněty tady jsou a existují a budou naplňovány. Z těch dalších se mi velmi líbil podnět, o kterém tady hovořil pan docent Pernes, to znamená možnost společného dohledávání a získávání velmi nedostupných dnes stále a velmi draze nedostupných, tedy pokud jsou vůbec dostupné, materiálů ze zahraničí, které se dotýkají tohoto úseku dějin. Já bych připomenul nejenom materiály z moskevských archivů, ale myslím si, že by takto mohly být doceněny nebo mohly být snáze získány i některé důležité materiály týkající se dějin našeho politického a kulturního exilu, které, si myslím, se zrovna tak dotýkají období komunismu a jeho důsledků, jako materiály, které se týkají politických procesů, obětí politických procesů, perzekucí a represí. Myslím si, že je to standardní, že jaksi v Ústavu pro soudobé dějiny využíváme služeb Archivu bezpečnostních složek. Je to samozřejmě přirozené. Řada materiálů je centrem, je podkladem nebo je cenným zdrojem poznatků pro projekty, které v Ústavu pro soudobé dějiny zpracováváme. A chtěl bych říci, že jestli ta možnost a perspektiva spolupráce by se měla stát za stavu, jaký je a ze kterého tedy vycházíme, nejenom jaksi nějakými podněty a nějakými výhledovými společnými prostorovými koncepcemi, ale mohla by stát i takovou logikou toho bádání a zkoumání o dějinách. Děkuji za pozornost. (Potlesk.)

Senátor Jaromír Jermář, předseda výboru: Děkuji i panu profesoru Kocianovi a závěr bych poprosil pana doktora Pavla Breta, jestli by krátce vystoupil jako ředitel Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu k tomuto tématu.

plk. JUDr. Pavel Bret: Omluvte prosím, jak vypadám, ale to je sebeobrana proti vedru, nikoliv neúcta vůči vám. Dobrý den, dámy a pánové, děkuji především panu předsedovi za možnost vystoupení a pozvání, a mám-li se držet krátce tématu, tak jenom zhodnotím ze svého úhlu pohledu, resp. z úhlu pohledu Policie ČR, Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, služby kriminální policie a vyšetřování. Promiňte ten dlouhý název, už se nebudu opakovat. Za pětiletou historii Ústavu a ABS nepamatuji tak korektní vztahy, jaké nastolil nynější nebo současný ředitel Ústavu pro studium totalitních režimů pan Herman. Oceňuji zvláště a řadím do těchto kvalitních korektních vztahů i slušnost, lidskost a vzájemný respekt. To jsem do té doby citelně postrádal. Čili v téhle věci byly přijaty na obou stranách vzájemné kroky, které spolupráci zkvalitnily, protože i když máme rozdílné kompetence, máme nepochybně společný zájem, a ten zájem je objektivně posoudit a případně postihnout z našeho pohledu i minulost. A proto kroky, které byly přijaty, už od samého počátku umocňují i fakt, že jsme trvale ve styku. Jenom pro informaci, já jsem členem poradního kolegia pana ředitele a naopak jeho zástupce je členem poradního kolegia ředitele ÚDV. Ke zkvalitnění spolupráce nepochybně přispívá i paní předsedkyně rady doktorka Naděžda Kavalírová, která je zároveň i členkou poradního kolegia ředitele ÚDV. Všechny tyto aspekty a další přispívají k tomu, že jsme trvale ve styku a že pokud jsou nějaké pozitivní výsledky, tak především zásluhou Ústavu pro studium totalitních režimů, za což z této úrovně děkuji. Dvojnásob to platí v případě Archivu bezpečnostních složek, který je naším nejčastějším partnerem. O tom mluvila paní ředitelka – my máme dožádání téměř měsíčně minimálně 20 a konstatuji s radostí, že všechny materiály, které z ABS vyžadujeme, dostáváme v požadované kvalitě, v odpovídajícím rozsahu a kvitují to i zbylé orgány činné v trestním řízení, jako jsou státní zastupitelství a soudy. Nám tyto materiály nepochybně pomáhají, protože jsou to jedny z mála listinných důkazů, které usvědčují pachatele ať už žijící, anebo lidi, které už stíhat nemůžeme, ale přispívá to i z hlediska dokumentace. Mám-li zhodnotit spolupráci na naplňování zákona, chcete-li, o třetím odboji, tak především my vstupujeme do přímé spolupráce s Ministerstvem obrany s odborem pro válečné veterány, jmenovitě především s paní ředitelkou Hláseckou a jejím týmem. Jestli k té spolupráci něco přispělo na počátku, tak především to, že ona vyslala členy svého týmu po účinnosti zákona na stáž na ÚDV, aby si ozřejmili, co všechno bylo. A myslím si, že pozitivně to zhodnocujeme v dosavadních výsledcích. K dnešnímu dni jsme prověřovali za Úřad, pokud vás s tím neunavují, 2691 lidí, z toho ve většině případů tedy jsme dohledali materiály, a pokud se týká spolupráce s Archivem bezpečnostních složek, tak tam to platí dvojnásob proto, neboť my v případě, že nemůžeme dohledat příslušné materiály ve vyšetřovacích, soudních a dalších spisech, tak je dohledáváme v tehdejších dokumentačních spisech, které jsme delimitovali na ABS v souvislosti se zánikem, resp. zeštíhlením ÚDV SKPV. Takže v takovém případě činíme odkaz, protože v současné době delimitované spisy spravuje Archiv bezpečnostních složek, a nepochybuji o tom, že ve stejné kvalitě, v jaké odevzdávají ostatní materiály, tak je předávají Ministerstvu obrany. Toť zhruba mé konstatování a na závěr jenom určitá iluze, že věřím, že v blízké budoucnosti bude spolupráce zejména s oběma institucemi, chcete-li s jednou, s Ústavem pro studium totalitních režimů přinejmenším na stejné úrovni, na jaké je s Národním archivem, protože – to je zase povzdechnutí – se doposud nepodařilo nalézt společnou řeč v této společnosti. S vědomím, že Národní archiv spravuje mnohem větší objem písemností, neříkám důležitějších, ale stejně významných a dle mých zkušeností to dělají dvě pracovnice a nejenom pro ÚDV – doktorka Šimánková a doktorka Nosková. A já bych rád na zde přítomné zejména zástupce Archivu Ministerstva vnitra, protože my nemáme přímý vztah k panu ministrovi, apeloval na to, aby si uvědomovali, jaký objem a význam práce provádějí, v jaké kvalitě, jak dlouho, a myslím si, aby se zamysleli i nad tím, za jaký peníz.

Takže, děkuji vám. (Potlesk.)

Senátor Jaromír Jermář, předseda výboru: Děkuji a ještě prosím na závěr něco, a než předám slovo, tak děkuji vám všem, kteří jste zde vystoupili, děkuji i, že to bylo přes to urychlené pozvání, protože jsme to chtěli uspořádat ještě před prázdninami, aby to nebylo po

prázdninách – na podzim budou volby – nějakým způsobem využíváno a zneužíváno. Proto tedy tak urychleně ještě teď v červnu. Takže prosím.

Řečník: Děkuji. Já se omlouvám, že jsem přistoupil znovu ke stolku, ale byl jsem požádán paní doktorkou Drašarovou o přednesení velice krátkého sumarizujícího příspěvku o spolupráci Národního archivu, tak bych vám chtěl sdělit několik dat. Národní archiv dlouhodobě spolupracuje s Ústavem a s Archivem zejména v rámci poskytování výpisů a kopií archiválií odborným zaměstnancům obou institucí pro účely plnění úkolů vědeckých projektů, výstav a zpracování historických studií. Zaměstnanci Národního archivu působí rovněž v odborných radách a v pracovní skupině vytvořené k problematice třetího odboje. Od listopadu 2011 se spolupodílí s Ministerstvem obrany, Ústavem a Archivem na plnění úřední agendy v rámci zákona 262 o účastnících odboje a odporu proti komunismu. Národní archiv v této oblasti zejména poskytuje rešerše nebo kopie archiválií svědčících o činnosti, odsouzení, věznění a internaci konkrétních fyzických osob, autentické dokumenty a archiválie z archivních fondů justice umožňují dohledávat nejrůznější formy odboje a odporu naplňující ustanovení § 3 výše citovaného zákona. Vyhledává doklady rovněž k dokumentování ostatních forem útlaku, jako byly postihy vzhledem ke vzdělání a zaměstnání, zbavování občanství, nuceného vystěhování, postihu proti aktivitám odporu při vstupu vojsk na území republiky v roce 1968 a následné činnosti Charty 77 a doklady k politické emigraci. Z ustanovení § 4 citovaného zákona plyne rovněž součinnost uvedených institucí při ověřování překážek bránících v přiznání postavení účastníka třetího odboje. Údaje zjištěné v archiváliích uložených v Národním archivu jsou v tomto případě samozřejmě nezastupitelné. Je možné konstatovat, že od nabytí účinnosti tohoto zákona se Národnímu archivu podařilo vyřídit téměř 1300 žádostí, z nichž převážná část obsahovala podklady využitelné pro přijetí konečného stanoviska Ministerstvem obrany. Nejnovější forma spolupráce Národního archivu s Archivem bezpečnostních složek pak začne od července letošního roku na již zmíněném projektu Technologické agentury ČR – státoobčanská agentura a její zefektivnění. Vážení přítomní, jménem paní doktorky Drašarové vám děkuji za pozornost. (Potlesk.)

Senátor Jaromír Jermář, předseda výboru: Takže děkuji za poslední referát a my bychom tedy mohli přistoupit k diskusi. Samozřejmě ještě přihlásit se můžete. Jako první tady mám žádost pana Miroslava Vodrážky, novináře, a má zájem k problematice odbornosti a vědeckosti vedení Ústavu. Prosím, je zde pan Vodrážka?

(Konec strany B kazety číslo 2.)

(Strana A kazety č. 3.)

Miroslav Vodrážka, novinář: Jde mi jenom o takový drobný, téměř dneska už historický exkurz, ale vzhledem k tomu, že pan doktor Pernes zdůrazňoval, že když nastupoval, že šlo o to zlepšit především vědeckost a renomé Ústavu, tak bych vzhledem k mnohým mýtům, které zde zazněly z úst pana Hazdry, odcitoval dopis, který vznikl v Akademii věd ČR v komisi pro etiku vědecké práce, která v závěrečném odstavci prostřednictvím profesorky Heleny Illnerové konstatovala: Komise konstatuje, že doktor Jiří Pernes se při psaní knihy dopustil významných profesionálních přestupků proti dobrým mravům a na straně 26–42 (?) své publikace převzal z práce Blanky Maškové doslovně nejen některé formulace, ale i celé odstavce, aniž je označil. Na některých místech užil zřejmě sekundární citace z práce Blanky Maškové, i když ve své práci odkazuje na prameny původní, které zřejmě také neužil. Komise opětovně dochází k závěru, že i při psaní populárně vědeckých textů musí být dodržována základní etická pravidla pro ten který obor. V případě publikace Svět Lidových novin 1893-1993 tato pravidla dodržena nebyla. To znamená, moje poznámka míří jenom k demytologizaci. Tady zaznělo, že některé problémy v Ústavu byly stranické, politické. Nebyly. Byla to jenom určitá kritika a nastavení společenských pravidel a je jedno, jestli se jedná o Ústav nebo Právnickou fakultu v Plzni. Na shledanou. Děkuji.

Senátor Jaromír Jermář, předseda výboru: Děkuji a poprosil bych pana Stanislava Pence.

Stanislav Penc: Dobrý den. Vážení, já bych vám nechtěl narušit poklidné odpoledne v rozjímání v rozpotřeném (?) čase bez klimatizace, ale i přesto mně to nedá. Já jsem zde slyšel celou řadu pochvalných záležitostí, až jsem se někdy přenesl do doby podle mě úplně minulé. Bylo to tak, jako že všichni si chválíme všechno. Je to dobře. Lidi určitě potřebují pochvalu jako takovou, ale myslím, že když se hodnotí nebo nějakým způsobem se hovoří o státní instituci, která je podporována státním rozpočtem, má relativně privilegované postavení, tak by měla zaznívat i kritická slova. Já se na Ústav jako takový a na Archiv bezpečnostních složek koukám jak občan. Ne jak někdo, kdo by měl vystudované nějaké školy anebo něco podobného. Nezastupuji žádnou instituci, zabýváme se Ústavem a Archivem z pohledu občana. A musím vyjádřit, řekl bych, celou řadu velice zásadních a kritických věcí. V první fázi Ústav z mého pohledu vůbec neplní funkci a Archiv, ke které vznikl. Já vám řeknu jednu konkrétní příhodu, která se může týkat úplně všech. Ta příhoda je jednoduchá. Člověk pátrá ke své minulosti, chce znát něco, co se týká jeho anebo jeho příbuzných. Co udělá? Otevře si internet a začne bádát. Představte si, že svoje jméno najde v databázi EZO, kterou instituce tohoto zaměření nebyla ochotna zveřejnit, proto jsem ji zveřejnil já jako občan. Ten člověk zavolá nebo napíše do Archivu bezpečnostních složek a představte si, co se mu stane! Když sdělí, že tuto informaci našel v databázi EZO, což jsou třeba například úplně všichni emigranti, kde jsou odkazy na vyšetřovací spisy emigrantů, které soudili po jejich opuštění republiky, tak jsou přepojeni k nějaké paní Palečkové a paní Palečková jim sdělí, že se mají obrátit na Stanislava Pence a vyčte moji adresu a telefonní číslo, které jsem uvedl na databázi EZO. To je jedna taková záležitost, která je skutečně zářející! Pan ředitel Herman zde uvedl čísla, která mu napsali jeho podřízení, a tam mu napsali, kolik je přístupů na jejich internetové stránky. Já jsem to bedlivě sledoval a musím uvést následující. Databáze EZO na stránkách svazky.cz je o dva roky mladší, než je archiv jako takový, a musím uvést, že máme 850 tisíc autentických IP adres, což je o 250 tisíc přístupů víc než má státní instituce, která má rozpočet skoro 200 mil. Kč a x desítek zaměstnanců. Další poznámka, kterou považuji za důležitou, je, že když se člověk obrátí na Archiv bezpečnostních složek a neřekne, že například informaci se dozvěděl z internetu, ale bude vědět z nějakého bádání, že ho zajímá konkrétní svazek a uvede jeho číslo, to znamená, že se nedělá žádná rešerše, nejsou žádní zaměstnanci, kteří by někde hledali a zkoumali, ale ví o konkrétním čísle, trvá to dva a půl měsíce! To není normální. A dokonce tomu občanovi přijde dopis, že za 2,5 měsíce se mu někdo ozve! To přeci není normální. V knihovně, v jakékoliv knihovně anebo v archivu dostane informaci buď na počkání – když já přijdu do Ústavu pro soudobé dějiny na Malou Stranu a požádám o nějaký materiál, o kterém vím, že tam je, zaměstnanci mi ho okamžitě přinesou na stůl! Vůbec se nikdo nezabývá tím, že by mi někdo napsal dopis a řekl mi: přijďte za 2,5 měsíce! Podle mě je to skandální! Ne jako že je to banální věc nějakého kritika od koz, který vypráví historiky. Mě to zajímá proto, že jsem podporoval vznik toho Ústavu a Archivu. Podporoval jsem ho proto, protože považuji za důležité, aby se lidi dozvěděli o minulosti, ale když se mají dozvídat o minulosti tímto způsobem, je možná lepší uvažovat o tom, co tady padlo od několika řečníků, oddělit tyto dvě instituce, Archiv zachovat, aby konal tak, jak má, dát mu pravomoci a Ústav zrušit, protože k čemu? To, co ještě na závěr vám řeknu, protože vím, že mám jenom tři minuty a možná už jsem je přetáhnul. To, co je škodná nejvíc, nejsou ani tak jednotlivci, kteří si hrají na pány v té instituci, na zakladatele, na hlavní lidi, ale to, že si vytvořili k tomu podmínky. Dohoda, která tady byla jmenována, že Archiv se zříká vlastně digitalizace a dělá to nějaká parta vyvolených na Ústavu pro studium totalitních režimů, je velice a velice nebezpečná věc! Chci vás upozornit ještě na jednu věc. Když se nějakým tématem zabývám, stane se mi mockrát, že mi instituce odpoví, že ten materiál mi nemůžou předložit, ale přitom nepodléhá utajení, protože ta instituce se řídí zákony, které jsou před založením instituce a před změnou archivního zákona! A to jsou věci, které tady nepadly. A nepadly proto, ne kvůli tomu, že by bylo horko, ale kvůli tomu, že to nikdo nechce řešit, nikoho to nezajímá, všichni chtějí už jít domů, dostávají za to peníze, no tak co by se prudili! Děkuji vám za pozornost. Na shledanou. (Potlesk.)

Senátor Jaromír Jermář, předseda výboru: Děkuji a jako další je paní Petruška Šustrová. Prosím, paní Šustrová, máte slovo. Členka rady Ústavu.

Petruška Šustrová: Vážený pane předsedo, vážená paní předsedkyně, dámy a pánové, ono to teď bude vypadat, jako kdyby mě St. Penc vyvolal, ale není tomu tak. My jsme se sice

pozdravili, když jsem přišla, ale nemluvili jsme spolu už několik měsíců. Mně je také velmi líto, že tady nezazněla téměř žádná kritická slova, ale chtěla jsem vám vysvětlit, že tady od zaměstnanců Ústavu, ani Archivu žádná kritická slova ani zaznít nemohou, protože by tím končila jejich kariéra. Já jsem poté, co jsem nastoupila do rady, se velmi záhy začala zajímat o smlouvu mezi Archivem a Ústavem, o níž už tady byla řeč, protože jsem přesvědčena, že instituce nemůže své zákonné zadání postoupit jiné instituci, že si může pro výkon této kompetence, tedy pro digitalizaci najmout kohokoliv jiného nebo smluvně to předat, ale nemůže se vzdát své pravomoci a zákonné povinnosti to vykonávat. Zajímala jsem se o to do té míry, že jsem se obrátila na několik ředitelů odborů nebo na několik vedoucích pracovníků z Archivu bezpečnostních složek a požádala jsem je, aby mi pro radu napsali svůj rozbor, jak vnímají spolupráci Archivu a Ústavu zejména v tomto ohledu. Když jsem přinesla na radu Ústavu pro studium totalitních režimů tato dobrozdání, tak mě jeden z členů rady, přesněji řečeno místopředseda rady, upozornil, že jedním nezákonně, když se obracím přímo na zaměstnance té instituce. To mě ohromilo, protože to jsem neslyšela za posledních 22 let, že bych se nemohla obracet osobně, na koho chci, ale pak to pan místopředseda upřesnil, že jedním nikoliv podle jednacího řádu. Důsledek byl ten, že po nástupu nového vedení, tedy po nástupu nové paní ředitelky, byla většina těchto zaměstnanců, kteří mi to vyjádření poskytli, propuštěna a dva z nich už nezastávají vedoucí postavení. Takže já naprosto přesně chápu, proč nikdo z Archivu, ani z Ústavu nevystoupí a neřekne trochu jiný pohled. Zbývá to tedy jako obvykle na mě. Je mi líto, že zase budu kverulovat já. My jsme dostali na minulém zasedání rady tuto publikaci a já jsem se tedy do ní podívala a udělala jsem si takové srovnání. Srovnávala jsem jenom v prvních dvou odstavcích, tedy ve vědeckých monografiích a v záznamech z vědeckých konferencí a týká se to, co jsem si tady spočítala, 27 či přesněji řečeno 26 publikací. Šestadvaceti říkám proto, že publikace číslo sedm je pouhým anglickým překladem publikace číslo šest. Takže to nepovažuji – jistěže to je samostatná publikace formálně, ale není to jaksi výsledek nějaké další práce. Šlo mi o hledisko původní vědecké práce instituce, která není archivem a která má dělat, jak poměrně hezky říkávali marxisté, tu nadstavbu, protože základ, to už jsme tady slyšeli, tvoří dokumenty. Tam to je jasné. Činnost a existence Archivu jsou pro mě nezpochybnitelné, protože je tam jakási hmotná materie, se kterou je potřeba pracovat, kterou nelze vyhodit, nelze znehodnotit a o kterou je potřeba pečovat. Náplní činnosti Ústavu podle mě by měla být vědecká činnost, takže z vědeckých prací prosím sedm napsali autoři, kteří nemají s Ústavem pro studium totalitních režimů vůbec nic společného. Další šest publikací napsali autoři, kteří v ÚSTRU působili, ale kteří odešli – buď byli propuštěni, anebo ve valné většině odmítli dále s touto institucí spolupracovat. Osm z těchto 28, přesněji řečeno 26 prací, jsou akademické práce, to znamená, že jsou to buď diplomové, anebo disertační práce, které autoři rozhodně nevypracovali během svého působení na ÚSTRU. Další 11 z těchto 27, 26 publikací bylo vydáno ve spolupráci, přitom ve spolupráci někdy tak výrazné, že když si v katalogu nalistujete třeba knihu Josefa Pikla, tak zjistíte, když se podíváte do výlohy Academie, že ta kniha má nezpochybnitelnou grafiku jedné řady nakladatelství Academia a jaksi co má tedy s tím společného ÚSTR, nevím. Myslím si, že na ni pouze přispěl, což si ostatně myslím o řadě těch knih, které byly vydány ve spolupráci s nakladatelstvím Torst a zejména nakladatelstvím Vyšehrad, se kterým, jak je mi známo, je spolupráce jednak konzumovaná, a jednak plánovaná dlouhodobě a probíhá asi tak, že když nakladatelství Vyšehrad hodlá vydat nějakou knihu, která se tematicky týká oblasti, kterou se Ústav zabývá nebo možná jenom má zabývat, tak ji Ústav podpoří. A jsou to knihy, které by třeba jinak nemohly vyjít. Je to jistě bohubíhá činnost, ale myslím si, že by celkem stačil ten rozpočet a nebylo by potřeba 120 lidí, kteří tam vědecky pracují. Takže když vynechám všechny tyhle výhrady, tak mi zůstane asi 5 nebo 6 publikací, které velmi pravděpodobně vznikly z činnosti ÚSTRU. To se mi zdá za čtyři roky dosti málo. Je mi líto! Nebudu se šířit o digitalizaci, ani o Archivu. A ještě bych řekla, že tam je také spolupráce s učiteli. Ve spolupráci s učiteli vyšla zatím tři DVD, přičemž první o roce 1968 a druhé o roce 1989. Byla v odborných kruzích zkritizována způsobem, pro který podle mého názoru měla být stažena a vydána nová. Místo toho Ústav na svých stránkách uveřejnil errata, to znamená, že učitel to pustí žákům a potom jim řekne: a teď si najdete stránku Ústavu pro studium totalitních režimů a tam si najdete errata, což mi přijde dost nesmyslné. Myslím si, že je to zoufalá vizitka. Opravdu zoufalá! Postrádám v odborných kruzích, a chápu proč, recenze a nějaký kritický pohled na publikace Ústavu. Já sama nejsem vysokoškolsky graduovaná a nedovolím si tudíž je hodnotit, ale

domnívám se, že to, že instituce jaksí se snaží spíše přátelit a příliš kriticky nehodnotit plyne z toho, že Ústav pro studium totalitních režimů je přijímán jako politická instituce, která má politickou oporu v největší vládní straně, a že samozřejmě nikdo nechce svou instituci vystavit nemilosti. To nemá být útok na vás, pane řediteli, jak jistě chápete. Ale obecně je to tak, že kritických výhrad člověk v soukromí slyší více než na veřejnosti. Já jsem se zajímala o to, jak vypadá mezinárodní spolupráce. Požádala jsem o všechny mezinárodní smlouvy, které jsem dostala. Mezinárodní smlouvy bohužel mi nepověděli jaksí o konzumaci té smlouvy nebo o realizaci té smlouvy nic. Já nejsem příliš správně zběhlá, ale jeden můj kamarád mně upozornil, že tedy bych měla chtít realizační dohody k těm smlouvám. Dostala jsem jednu, kterou zavřel předseda správní rady slovenského Ústavu paměti národa s ředitelem ÚSTRu, kde bohužel jaksí obsah mi neříká, v čem ta spolupráce spočívá. K jiným zahraničním smlouvám žádné realizační dohody nejsou. Tak jsem se obrátila na již zmíněného skřítka a ten říká: tak to je blbost, přece musí být nějaké předávací protokoly. Sešla jsem se na výzvu pana ředitele Hermana s panem ředitelem Hermanem, který se mně ptal, co to vlastně chci. A já jsem mu říkala, já chci vědět, co vy dáváte a co dostáváte. A vysvětlila jsem mu, že já jsem pro to, ať se dá každému všechno a nejlépe ať se dá všechno na web, kde si to může každý přečíst a nemusí nikdo nikam jezdit, ale oni možná cestují raději než já, ale to je jedno, to není důležité. Důležité je, že jsem dostala odpovědi na své dotazy. Já vám tady přečtu třeba, jak se spolupracuje s Bostonskou univerzitou. (Nesroz. poznámka z pléna.) Takže tady smějí znít jenom souhlasné hlasy? Až budete řídit schůzi, ano, pane magistře!

Senátor Jaromír Jermář, předseda výboru: Prosím vás, klid a poprosím už pomalu končit, už nám tři minuty uplynuly. Přečtěte to ještě...

Petruška Šustrová: ÚSTR v rámci plnění dohody o vzájemné spolupráci předal 13 635 souborů, ne stránek, jde o PDF a JPG digitalizovaných dokumentů. V létě 2012 se předpokládá protiplnění z americké strany. Tak já se obávám, že tímto způsobem z Kyjevského institutu národní paměti, resp. příslušné partnerské organizace jsem dostala dva protokoly v ukrajinštině. Když jsem projevila podiv, jak je možné, že se mezinárodní smlouva pořizuje jen v jednom jazyce a nikoliv v obou jazycích, tak jsem se dozvěděla, že Patrik Košický umí ukrajinsky. Tak já nemám doma Patrika Košického. Další jsou velmi podobné. Když jsem požádala o smlouvy s institucemi, pro které lustruje Ústav, tak se mi dostalo odpovědi, že takové instituce existují a že by se musel pan ředitel dotázat partnerů, zda souhlasí s tím, aby mi jako člence rady takovou věc předložili. Takže taková je moje zkušenost s tím, jak ten ústav funguje. A musím říct, že zejména tedy vědecká činnost mi připadá za ta léta a za ta peníze opravdu chabá. Děkuji za pozornost. (Potlesk.)

Senátor Jaromír Jermář, předseda výboru: Dobře, děkuji paní Petrušce Šustrové, člence rady Ústavu pro studium totalitních režimů, a nyní bych poprosil pana doktora Adama Krečmera a po něm by se připravil pan Mgr. Antonín Slavíček.

Adam Krečmer: Dobrý den, dámy a pánové, já se omlouvám a začnu možná trošku netypicky, protože nikdo nečetl vlastně z toho, co nám zaslal pan doktor Bukovský, ale myslím, že to je signifikantní pro první část, která vlastně byla projednávána před dvěma lety a která se nám v zásadě nikam nepohnula. Já si dovolím vyjmout jeho poslední odstavec z pravé strany: (slovensky) Nedá mi to, abych se nevyjádřil k řečníkům uvedeným v pozvánce. Ve všeobecnosti je možné konstatovat, že mezi řečníky se nacházejí kompetentní osobnosti, které zapadají do koncepce setkání, a na druhou stranu jsou pozváni lidé, kteří svým působením a zastáváním určité funkce by neměli dostat prostor k veřejnému vystoupení. Pokud ano, tak jedině v diskusi. Já se omlouvám, neumím slovensky plynule. Tohle je bohužel stav, který se nepodařilo de facto překonat a který nám doteď trvá. Instituce se nám ponořila do – říká se tomu v psychologii ostrovní efekt v zásadě díky tomuto ostrovnímu efektu se tak chová. Máme tady tři základní otázky k fungování Ústavu, potažmo Archivu, protože je nutno se na to podívat jako na dvojčata. Bylo konstatováno, že je digitalizováno 22,5 mil. stran. Ptejme se, kde jsou, kdo je drží, jak je spravuje a kdy se tedy zpřístupní. Bylo řečeno, že na webu je asi 2,5 mil. souborů. Nejsem schopen posoudit, zda se jedná jenom o digitalizáty pomocné nebo zda se jedná primárně o archiválie a podle jakých hledisek. V každém případě rychlost digitalizace

nenavazuje na rychlost zpracování a Ústavu a vedení Ústavu je toto naprosto jedno a nechává to takzvaně bohům, protože žádný harmonogram a i to, že nejsou schopni specifikovat, které stránky jsou tzv. prázdné, i když tedy mimochodem jsou na to strojové metody, a které stránky jsou plné. Druhá základní otázka je, kam vlastně všechny peníze určené na provoz Ústavu plynou. Já si osobně myslím, že do platů. Jestliže – a teď nějaký ten milion sem, milion tam – kancelář ředitele Ústavu měla minulý rok za 10 měsíců 10-12 milionů rozpočet, tak samozřejmě chápu, že je potřeba cestovat, na druhou stranu si myslím jako daňový poplatník, že je to trošku za hranou. To je druhá otázka. A třetí otázka, která by měla – bohužel tu nikdo není z branně bezpečnostního výboru, ale možná, že to bude součástí nějakého trestního oznámení, protože dál už myslím tu věc není možné protahovat – a to je otázka lustrací, lustračních nástrojů, budování lustračních evidencí. Pro představu ve velmi velké krátkosti. Databáze, které byly převzaty při vzniku Ústavu, speciálně třeba z rozvědky, což bylo asi 22 databází, byly sehrány do jednoho prostředí a k těmto databázím se začalo přidávat. Nutno říct, že už původní databáze nebyly nijak kvalitní a bylo potřeba v nich opravovat. Otázka je, jestli k tomuto jsou připraveny nástroje. To já jsem za dobu, i když jsem byl členem komise KODI, nebyl schopen zjistit, nebylo mi v tomhle nijak odpovězeno, zdali jsou tedy k tomu připraveny nástroje, které zachycují změny v tomto lustračním prostředí. Nutno říct, že pak v lustračních nástrojích se lustruje pro státní správu širokého rozsahu. Takže to je to, co jsem chtěl říct, a rád uvolním místo ostatním. Na shledanou. (Potlesk.)

Senátor Jaromír Jermář, předseda výboru: Děkuji panu doktorovi a samozřejmě panu řediteli pak dáme prostor, aby mohl reagovat. Takže nyní bych poprosil pana Mgr. Antonína Slavíčka. Prosím, pane magistře, máte slovo.

Mgr. Antonín Slavíček: Takže já se představím – Antonín Slavíček, jsem zde ve svém volnu, mluvím za sebe jako občan a jako archivář, který desítky let pracuje v různých archivech, posledních 20 let v Archivu bezpečnostních složek a v jeho právních předchůdcích. Vážené dámy, vážení pánové, vážení páni senátoři, musím na začátku říci, že identifikace zásadních problémů mezi Ústavem pro studium totalitních režimů a Archivem bezpečnostních složek, které zde pojmenovala bývalá ředitelka paní doktorka Poddaná, je naprosto výstižná a můžu se pod ní podepsat. Tyto problémy přístupu Ústavu k Archivu vážně narušuje činnost Archivu a v některých případech ji znemožňuje, nicméně tedy moje paměť sahá poněkud více dozadu než paměť paní ředitelky Poddané. Je skutečností, že spojení Archivu s Ústavem byl od začátku velký problém a problémy, které zde byly pojmenovány, existují skutečně od vzniku, ale ještě před vznikem, tedy již v roce 2007 a na přelomu let 2007/8. V prosinci 2007 předali tři vedoucí pracovníci tehdejšího odboru Archiv bezpečnostních složek Ministerstva vnitra tehdejšímu řediteli panu Žáčkovi memorandum, kde upozornili na problémy. Pan ředitel doktor Žáček na to nikdy nereagoval, tedy nějak úředně. Z jeho dalšího postupu vyplynulo, že to v podstatě zamítl. Ale pak se naplnily nejčernější představy, a to i ty, které nás jako archiváře nenapadly. Zákon 181 je šitý horkou jehlou a má řadu nedostatků. Na důsledky řady z nich paní doktorka Poddaná upozornila. Ale není to ten hlavní problém. Zásadní problém je ten, že zákon je účelově jednostranně vykládán ze strany vedení Ústavu, překrucován a ohýbán. V některých případech není zákon dodržován a dá se říci, že se postupuje i protizákonně. Týká se to mj. digitalizace archiválií. Jak již bylo řečeno, Ústav žádné archiválie nepřevzal a nic v zákoně ho neopravňuje k tomu, aby je digitalizoval. Dále se jedná o ovládnutí evidence Archivu Ústavem. Různé tyto věci lze doložit, ale to není předmětem dnešního jednání. Možnosti obrany Archivu proti nekvalifikovaným zásahům ze strany Ústavu jsou velmi omezené. Musel by se především ohradit ředitel Archivu, ale za ředitele Archivu jsou vybírány osoby, já to můžu zhodnotit tedy od samého počátku, od kterých se předpokládá naprostá poslušnost a plnění požadavků vedení Ústavu. Pokud si ředitel Archivu dovolil, potažmo ředitelka tedy, projevit vlastní názor či dokonce oponovat, následuje odvolání, čehož jsme byli svědky v lednu tohoto roku. Bylo tady řečeno, že situace v Ústavu a v Archivu se uklidnila. Ano, je tam klid, ale dalo by se nazvat, že to je klid hřbitovní. Řada pracovníků byla propuštěna v obou institucích, řada byla jaksí vytlačena nebo dotlačena k odchodu, řada se odmítla podílet na tom, co se tam odehrává, a někteří byli degradováni na řadové pracovníky a jejich možnost ovlivňovat dění je nulová. Teď, pokud tady mluvil pan Vodrážka. Pan Vodrážka je velmi zajímavá osoba, své věci publikuje například v časopise Paměť a dějiny, který vydává Ústav. Doporučuji všem, kteří mají

zájem, aby si některé jeho články přečetli. Jeho přístup a pohled na archivní práci je skutečně vysoce nekonvenční a opravdu doporučuji, aby se na to někdo podíval. Nicméně tato země přežila náměstka ředitele Národního památkového ústavu, který vydával publikace o meziplanetární památkové péči, tak si myslím, že přežije i názory pana Vodrážky. Dále bych si dovil tady navrhnout tomuto výboru, který uspořádal toto slyšení, zvážení toho, aby bylo navrženo Senátu jako celku to, že výroční zpráva za kalendářní rok o činnosti Ústavu a Archivu bude předávána tak, aby mohla být projednána do konce března dalšího roku, a nikoliv v podstatě po roce, kdy už opravdu není aktuální. A ještě na okraj pár slov ke Knihovně Jána Langoše. Když Ústav pro zahraniční styky a informace předával archiválie bývalé první správy StB zahraniční rozvědky, tak předal i knihovnu. Tato knihovna měla tedy přejít do archivu s těmi archiváliemi, nicméně v rámci téměř polotajné operace pan ředitel Žáček rozhodl velmi autoritativně, jak rozhoduje v podstatě vždy, o tom, že ji převezme Ústav. Tato knihovna první správy byla následně pojmenována Knihovna Jána Langoše. Od této doby je samozřejmě doplňována dalšími publikacemi. Myslím, že by se Ján Langoš velmi divil, že jeho jméno nese knihovna jedné bývalé složky StB. Ale to je skutečně úplně na okraj. Dalo by se mluvit dlouho, nechci zabírat zbytečně čas. Děkuji vám za to, že jste mě vyslechli. Děkuji výboru, že mi umožnil zde vystoupit. Kdyby byl jakýkoliv dotaz mimo toto jednání, jsem k dispozici. Na shledanou. (Potlesk.)

Senátor Jaromír Jermář, předseda výboru: Dobře, děkuji a poprosil bych pana Karla Světničku a po něm by se připravil pan Čeněk Růžicka.

Karel Světnička: Vážená paní předsedkyně, předsedo, senátoři, budu vcelku stručný. To, co tu zaznělo od Standy Pence nebo Petrušky bylo příliš moc optimistické. Skutečnost je mnohonásobně horší, resp. podle zákona ÚSTR byl zřízen ke zkoumání doby totality do 17. listopadu 1989. Zatím se věnuje období 50. let nejvíce. Nejméně se naopak věnuje skutečností do 17. listopadu 1989, aby bylo zveřejněno, kdo se na tomto podílel, na zločinech, které zákon i pojmenoval, co jsou zločiny komunismus, to znamená prokurátoři, lidi od Státní bezpečnosti s nimi spolupracující, vedle toho třeba i OV KSČ. Ti nebyli sice u StB, ale byli takzvaně kovaně jistí, tak bychom třeba zjistili podle uveřejnění těchto jmen, kam se poděly jejich děti, které jsou v uvozovkách řečeno nevinné, a nikoho nenapadne, že ve skutečnosti mohou být bývalými estébáky nastrčeni, aby kryli jinou činnost. Postačí třeba OV KSČ Kladno nebo nedaleký Nymburk. To bychom se velice podivili. A jako příklad mohu použít třeba to, co vydal VONS; myslím, že to je číslo 419 prohlášení. Bývalý prokurátor, v tuto chvíli už bývalý, protože už nežije, jeho syn v roce 1989 měl devět roků, tudíž by se dalo říct z hlediska politického nevinné robátko, ale v tuto chvíli je vlastně jedním z mocných lidí, kteří, za prvé, od svých 24 do 30 let napsali 36 odborných publikací, na které se odvolávají lidé z Ministerstva vnitra. Když se ale podíváme na to, co to je za publikace, tak jsou všechny psané starými strukturami a tento člověk se pouze pod ně podepsal pod práce kamarádů jeho tatínka, bývalého komunistického prokurátora. V podstatě v situaci, která v této zemi je, je ovládána jakoby nepřímo starými strukturami, protože oni nepotřebují mít lustrační zákon, protože vlastně nastrkují svoje děti jako bílé koně. Tak bychom v podstatě mohli pokračovat i dále. Ale já bych při této příležitosti spíše chtěl upozornit a podotknout, to, že já jsem se před dvěma lety obrátil na Senát odborně zpracovaným podáním, které navrhovalo opatření, kdy jedna složka ÚSTRu stanovená v zákoně o ÚSTRu neplnila své věci, a to, že je neplní, je přímo v zákoně stanoveno, že Senát má jednat. Senát dodnes za ty dva roky nejednal. Budu konkrétní. Jedná se o to, že tam jsou stanoveny povinnosti radě a rada podle toho nejednala. Mohu doložit písemnými důkazy, že bylo jednáno přesně tak, jak tady říkám, včetně lhůt, které jsou tam ze zákona stanoveny. Bohužel je tristní, ještě drobnost, že kdybychom chtěli hodnotit účelnost a hospodárnost vynakládání nebo vyhazování veřejných prostředků z daní daňových poplatníků, tak tristní je to, že Senát jako takový se nezabývá rozpočtem. Ten pouze dohlíží na některé činnosti ÚSTRu, ale vedle toho rozpočet by měl kontrolovat, jak se činnosti konají, nebo nekonají, a to by měl nejlépe kontrolovat kontrolní výbor Sněmovny. A stačí se podívat, kdo vede kontrolní výbor. Jsou to komunisté a bude tristní, když ÚSTRu komunisté budou vytýkat, že funguje neehospodárně a že chtějí, aby bylo jednáno podle zákona účelně a hospodárně. Od komunistů! Díky.

Senátor Jaromír Jermář, předseda výboru: Děkuji panu Světničkovi. Tady bych jenom podotkl, že Senát volí členy rady. Jiná práva zasahovat nemá, pouze možná v době nečinnosti může nějakým způsobem rozhodnout o odvolání nebo o ukončení. Nyní bych poprosil pana Čeňka Růžičku.

Čeňk Růžička: Dobrý den vám všem. Pane předsedo, děkuji za to pozvání. Já jsem, přátelé, rád, že zde mohu vystoupit ke konci vaší debaty. Alespoň vám nenaruším linku debaty, kterou zde vedete. Já jsem kolem Ústavu prošel po špičkách, takže mně nepřísluší, abych se vyjadřoval k nějakému sporu mezi Ústavem a Archivem. Jsem pozůstalým po obětech nacismu, a proto se budu věnovat věcem, které mě bytostně zajímají. Na to, abych se blíže představil, nemám dost času, a tak jenom uvedu, že jsem Čeňkem Růžičkou a dlouhodobě vedu organizaci, jejíž členové jsou pozůstalí po obětech nacismu. Zabýváme se nápravou historických křivd napáchaných na Romech, což je v našem prostoru nejen nepopulární, ale také v mnoha ohledech nevděčné. Dámy a pánové, vznik Ústavu, v jehož kompetenci je studium totalitních režimů, vnímám jako navýsost potřebnou instituci. Doufám totiž, že se také začne hlouběji zabývat i záležitostmi totalitního režimu nacistů a jejich poskoků ve vztahu k Romům a Sintům. Historie života Romů v Protektorátu přece tvoří jednu z významných kapitol dějin nacismu, potažmo dějin českého národa. Tuto historii, která je, ať chceme, nebo ne, historií nás všech, bychom přece měli znát. Víte dobře, jak jsou vztahy Romů s většinou vyhoceny. A vést veřejnou diskusi o příčinách a důsledcích nenávisti je dnes potřeba víc jak kdy jindy. A té bylo ve vztahu k Romům, jak víte, ze strany nacistů a jejich poskoků víc než dost. Dámy a pánové, je takřka pět minut po dvanácté, kdy je zde náznak ochoty se těmto záležitostem věnovat. A přimlouvám se za to, abychom tuto šanci nepropásli. Zrovna tak si myslím, že ani případy zločinů komunismu ještě nejsou dostatečně došetřeny a zveřejněny. Neonacistické tendence posilují, falešný nacionalismus vzrůstá a je potřeba šířit informace, proč se tak děje. A odpověď na aktuální otázky čeká v archivech. Dámy a pánové, dovoluji si vás požádat, abyste pokračování práce Ústavu podporovali a aby vedení Ústavu bylo ponecháno v rukou jeho dosavadního ředitele pana Hermana. Pana Hermana znám již hezkou řádku let. Pravidelně se s ním pozůstalí po obětech nacismu setkávají při pietním aktu na místě pohřebiště obětí letského koncentráku. A poznal jsem ho jako poctivého, empatického a hluboce věřícího člověka, ve kterém je záruka neovlivnitelnosti. A o to by nám, dámy a pánové, mělo jít především. Děkuji za pozornost. (Potlesk.)

Senátor Jaromír Jermář, předseda výboru: Děkuji panu Růžičkovi a připravil by se pan Mgr. Jiří Kaucký, tedy půjde vystoupit. Prosím. Je zde a po něm tedy pan Lubomír Augustin. A pak budeme mít zatím poslední paní Ludmilu Pachtovou. Pan Jiří Kaucký. Prosím.

Jiří Kaucký: Děkuji. Dobrý den, paní předsedkyně, pane předsedo, dámy a pánové. Dovoluji si jenom krátce vystoupit za etickou komisi ČR pro ocenění zásluh účastníků třetího odboje, abych to zkrátil, protože název je velmi dlouhý. Zákon 262/2011 Sb. ne úplně legislativně nejšťastnější formou zřídil etickou komisi ČR pro ocenění zásluh, zkráceně řečeno, účastníků třetího odboje. Tato komise dostala do vínku ve svém § 7 odst. 7 tohoto zákona zvláštní formu spolupráce s Ústavem pro studium totalitních režimů a s Archivem bezpečnostních složek. Dovoluji si jenom z pozice etické komise říci, že spolupráce je nastavena poměrně dobře. Komise začala fungovat teprve v květnu, takže na nějaké velké výsledky, byť už jsme nějaké věci rozhodli, není příliš času, nicméně je to uděláno tak, že jak předsedkyně rady Ústavu, tak ředitel Ústavu a paní ředitelka Archivu jsou z našeho jednacího řádu účastníky našeho jednání tak, aby naše rozhodování skutečně bylo na maximální možné odborné úrovni. Spolupráce mezi komisí a Ústavem probíhá mj. také tím, že Ústav velmi ochotně nám vyšel vstříc, protože etická komise je trošičku ve vzduchoprázdnu tím, že nevznikla jako nová organizační složka státu, ale funguje v podstatě na základě usnesení vlády ČR, takže například provozuje naše internetové stránky, které nyní zřizujeme apod. Dovolím si říci, že v tuto chvíli institucionální spolupráce, tak jak jsme k ní byli v uvozovkách odsouzeni výslednou podobou zákona, je nastavena. Domnívám se, že je třeba rozlišovat kompetence Archivu jako archivního pracoviště a úkoly Ústavu minimálně po dobu realizace zákona 262 a do té doby, dokud reálné úkoly zákona 181 budou živé v uvozovkách. Mám pocit, že zákonodárce vložil do zákona 181 trošičku prokletí v preambuli, když tam citoval Santayana: ten, kdo nezná svou minulost, je

povinen ji opakovat. Někdy mám pocit i z tohoto slyšení trošičku déjà vu a pevně doufám, že se budeme soustředit hlavně na plnění našich zákonných úkolů, tak jak tomu v současné době je a nebudeme se vracet k tomu, jestli by to mohlo být lépe. Vždycky by to mohlo být lépe, ale myslím si, že tak, jak se to nyní realizuje, je to z objektivních důvodů ta nejlepší možná varianta. Děkuji za pozornost. (Potlesk.)

Senátor Jaromír Jermář, předseda výboru: Děkuji a poprosím pana Lubomíra Augustina, vedoucího kanceláře ředitelky Archivu bezpečnostních složek.

Lubomír Augustin: Vážená paní předsedkyně, vážení přítomní, dovoluji mi učinit několik glos k tomu, co tady bylo řečeno, velice stručně z pohledu zaměstnance, který v Archivu pracuje od roku 2008 a sdílí s vámi společně radost a i někdy žel nad tím, co se někdy děje. Pokud paní předsedkyně Kavalírová uvedla, že je nutné apelovat na odpovědnost a objektivitu, lze jenom s takovým konstatováním maximálně souhlasit. Tyto hodnoty není možné relativizovat, ať se píše rok 2008 nebo 2012. Jestliže kolega Žáček uvádí, že nejsrozumitelnější hodnocení je souhlas Senátu s činností Ústavu a ABS, tak je nutné vnímat tuto skutečnost jako top indikátor politické reprezentace. Slyšeli jsme tady také názor zde přítomného pana docenta Pernese. Dovolte mi jenom jedinou poznámku. Pane docente, vážnost instituce Ústavu, ani Archivu jste zcela určitě nedodal. O autoritě lze mluvit jenom velice stěží. Pokud se týká jmenování Mgr. Hazdry, tohle byla fatální, ne-li fenomenální chyba rady Ústavu pro studium totalitních režimů. Člověk, který nedosahuje 30 let, nemá žádné manažerské, ekonomické, právní povědomí, člověk, který má řídit 270 zaměstnanců, tohle skutečně byl exces. Nelze o tom nemluvit. Jestliže tedy současný ředitel pan doktor Herman uvádí konsolidaci, optimalizaci a komunikaci, já myslím, že se to daří. V podstatě po několika měsících jsou vztahy, když ne urovnané, tak je zde maximální snaha komunikovat se všemi...

(Konec strany A kazety číslo 2.)
(Strana B kazety č. 3.)

...taková je práce v Ústavu a v Archivu. Paní inženýrko, byli jsme dobří kolegové. Já myslím, že jsme pořád, nicméně domnívám se, že připálenou kaši bychom měli sníst doma. Našlo by se několik excesů i z vaší strany, ale je to věc názoru. Já bych chtěl v této souvislosti vyzdvihnout maximálně příspěvek pana doktora Úlovce. Tady je obrovský prostor mezi Archivem, Ústavem a archivní správou, protože podněty, které uvedl, si myslím, že se měly nebo mohly už projednávat při vzniku zákona 181 a možná bychom dnes tady neseděli nebo seděli v optimálnějším duchu a všichni bychom si podali ruku, možná bychom se i políbili. Paní doktorko Hlásecká, zmínila jste ombudsmana. My čekáme pozvání ke kulatému stolu. Situace není nijak ideální, nicméně byl to právě Archiv bezpečnostních složek za zde přítomné bývalé paní ředitelky Poddané, který inicioval aktivity, aby se něco ve věci zákona 262/2011 Sb. událo a aby se tuhle situaci nepodcenili. Od ombudsmana máme podněty. Říkám ještě jednou, čekáme na pozvání ke kulatému stolu. Pan ředitel Tůma uvedl krásnou glosu: vzájemný respekt s nadějí a ku prospěchu všem zúčastněným. Já myslím, že to bylo věcné a absolutně trefné. Pane doktore, transformujeme iluze do reality. Transformujeme ty iluze, o kterých jste mluvil, do reality a myslím, že spolupráce bude nadále dobrá. (Nesroz. poznámka.) Děkuji za tu připomínku. Poslední dvě poznámky. Byla tady řeč o změně lustračních nástrojů. Samozřejmě dotazy zodpovíme písemně. Tady ponechávám nějaké statistické ukazatele. Kdo by měl zájem, je to k dispozici. Poslední věc, kterou si neopustím, ale zachovám dekorum. Pane magistře, to, co jste předvedl vy v Archivu jako, řekněme, vedoucí zaměstnanec – teď nebudu mluvit za Archiv, teď budu mluvit osobně za sebe – je totální dehonestace archivní činnosti, ale o co hůř, totální dehonestace archivního stavu. Tyhle fotky, tahle dokumentace, kterou teď ukážu, to je vaše vizitka. To je vizitka vedoucího zaměstnance kanceláře Na Struze – peřiny v depozitáři, boty, obleky. Já bych se tady styděl postavit a mluvit. Děkuji vám za slovo, pane předsedo. (Potlesk.)

Senátor Jaromír Jermář, předseda výboru: Prosím, teď ještě dám dvě minuty nebo během posledního dalšího vystoupení, kdo se budete chtít přihlásit do diskuse ještě. Budeme pokračovat dál a prosím paní Ing. Ludmilu Pachtovou. Prosím, máte slovo.

Ludmila Pachtová: Vážení pánové, vážené paní. Já se omlouvám, nejsem žádný zkušený řečník. Nechci zpochybňovat všechny náročné práce, které provedl Ústav pro studium totalitních režimů, a také nechci zpochybňovat ani náročnou práci, kterou provedli v ABS, ale rozhodně mne neuspokojilo sdělení, které tady bylo prezentováno ze strany zástupce Policie ČR Úřadu vyšetřování zločinů komunismu, jak hezky ta spolupráce funguje, jak spolupracují s Ústavem pro studium totalitních režimů a jak spolupracují se státním zastupitelstvím. Dovolím si uvést příklad. V roce 2006, to ještě neexistoval Ústav pro studium totalitních režimů, jsme vznesli dotaz na Úřad vyšetřování, kdy zemřel pan soudce Hybner a prokurátor Kudrna, kteří se podíleli na procesu Kooperativa, při kterém byl umučen pan Josef Vacek. Do dnešního dne jsme nedostali odpověď. Mezitím tedy vznikl Ústav pro studium totalitních režimů. Já jsem byla odpůrcem vzniku, protože jsem odpůrcem každé další instituce. Spíš jsem doporučovala, aby byl opraven zákon tak, aby byly dány pravomoci Archivu bezpečnostních složek, aby mohli zveřejnit tyto materiály. Když tedy jsme nedostali žádnou odpověď z Úřadu vyšetřování zločinů komunismu, tak jsme se obrátili na Ústav pro studium totalitních režimů s dotazem, jestli nám to může být sděleno. Žádnou odpověď v tomto smyslu jsme nedostali, naopak jsme tedy dostali na jednom ze seminářů odpověď, že oni nemají žádný vztah k Úřadu vyšetřování zločinů komunismu, žádné pravomoci, že oni ani nemůžou nějak iniciovat, aby Úřad vyšetřování něco dělal, aby nějak pracoval, takže tu spolupráci vidím opravdu jako velice špatnou. Dokonce jsem se dozvěděla v nedávné době ze spisu občanskoprávního, že v roce 2007 poté, co jsme vlastně poukazovali na nečinnost Úřadu vyšetřování zločinů komunismu ve věcech trestních, tak intervenovali do občanskoprávního sporu, který vede dcera po bývalém politickém vězni, která mě zplnomocnila k zastupování, a šli tam s dotazem – pan Irenej Kratochvíl pověřil policistku z Úřadu vyšetřování, aby tam šla zjišťovat, že údajně jsem se dopustila já a lidé, které zastupuji, trestného činu pod vlivem alkoholu. Takže sděluji, nebylo řečeno, jakého činu jsem se měla dopustit, co tam vyšetřují, ale sděluji, že jsem abstinent, a i tito lidé tedy po bývalém politickém vězni alkohol nepijí. Jinak tedy z tohoto důvodu, protože dokonce na Úřadu vyšetřování zločinů komunismu vznikla taková situace, že si o mrtvém politickém věžňovi, který zemřel v roce 1970, začali vymýšlet historiky, jakých nebyli ani schopni ti vyšetřovatelé a soudci, kteří si vymýšleli vykonstruované procesy v roce 1954. A jde o člověka, u něhož rehabilitační rozsudek nabyl právní moci už v roce 1969 a nebyl zrušen. Tento Úřadu vyšetřování zločinů komunismu si začal vymýšlet, že ten rozsudek byl zrušen. A když tedy jsme poslali na pana ministra vnitra dotaz, ať vyžádá dokumenty, na základě čeho dělají ty závěry, Úřad vyšetřování zločinů komunismu, tak jsme nedostali dodnes odpověď. Takže vedeme slovní spor nejen pro dokončení rehabilitace, která nebyla dokončena, ale také proto znovu na obhajobu osobnosti mrtvého politického vězně. Zajímalo by mě, byla bych ráda, kdyby to bylo prezentováno, zřejmě to tam zase nějak usnulo v Úřadu vyšetřování zločinů komunismu, jestli s tím něco hodlají dělat a jestli se hodlají omluvit, aby se ten slovní spor mohl také dokončit. A jinak tedy by mě zajímalo, jestli bude zveřejněn seznam soudců a prokurátorů, kteří se podíleli na politických procesech, protože informace, že rehabilitační rozsudky byly rušeny zákonem a že to nemá smysl, mě neuspokojuje. Takže bych byla ráda, aby Ústav pro studium totalitních režimů šel do těchto spisů a zveřejnil jména státních zástupců a prokurátorů, kteří se na tom podíleli.

Senátor Jaromír Jermář, předseda výboru: Dobře. Poprosím už, protože čas nám uplynul, takže děkuji vám za vaše vystoupení. Prosím Neelu Winkelmannovou a posledním příspěvkem bude paní Mgr. Volná a potom odpoví na dotazy pan ředitel Herman.

Dr. Neela Winkelmannová: Vážená paní předsedkyně, vážený pane předsedající, dámy a pánové, jmenuji se Neela Winkelmannová, jsem zaměstnankyní Ústavu pro studium totalitních režimů a zároveň ředitelkou Platformy evropské paměti a svědomí, která byla založena za přítomnosti tří premiérů visegrádských zemí v Praze v říjnu loňského roku. Chtěla jsem svým příspěvkem upozornit na to, že ačkoliv tady v rámci našeho dnešního slyšení nebo v rámci dění v ČR můžeme mít mezi sebou spory nebo tady můžou být různé názory, které různým způsobem napadají práci Ústavu nebo Archivu nebo jejich vzájemnou součinnost, Ústav a Archiv jako celek požívají v zahraničí velmi významnou úctu a velký respekt. Já doprovázím zahraniční činnosti Ústavu prakticky od jeho vzniku v roce 2008 a mohu vám potvrdit, že jsme

velkým vzorem, co se týče jak našeho zákona, tak naprosto liberálního přístupu k archiváliím, tak publikační činnosti Ústavu pro naše zahraniční partnery. Mohu jmenovat švédské partnery, estonské partnery, slovinské partnery, partnery z Bulharska, z Rumunska. Všichni velice pozitivně kvitují produkci Ústavu a publikace, co se třeba týká už jenom grafické úpravy a provedení – nemluvíme o obsahu – jsme co se týče našeho relativně mladého ústavu opravdu v tomto směru unikátní, protože se od nás učí nebo nás s nevěřícími zraky zkoumají třeba i naši němečtí kolegové. V Německu například je přístup k dokumentům o minulosti mnohem restriktivnější. To pramení z toho, že německý zákon je zase nejstarší ve střední a východní Evropě, a skutečně sloužíme tady jako inspirace. A věřím tomu, že je i zájem o překlad našeho zákona, zájem o překlad i zákona o třetím odboji. Je opravdu s podivem, že ČR v tom celém středoevropském kontextu razí cestu. Dalo by se říci, že my máme z hlediska našich zákonů možná nejprogresivnější zákony, ne úplně ve všem a úplně všude, ale počínaje lustračním zákonem, zákonem o Ústavu a Archivu, zákonem o třetím odboji, prostě klademe nějaké laťky, které ve střední a východní Evropě zatím položeny takto vysoko nebyly. Takže bych chtěla jaksí na pozitivní notu naladit – važme si té práce! Za tou prací je totiž práce nás všech, co tady sedíme, ale také zákonodárců, a to jak ze současné vládní koalice, tak i z opozice, která zákon přijímala. Jsou tam výsledky zkušeností a vlastně práce a výsledků všech nás, kteří tady v tomto sále sedíme, a velké obce, která v tomto sále není. A chtěla jsem ještě také upozornit na to, že naše iniciativa, která vedla k založení Platformy, byla podpořena všemi východoevropskými předsednictvy EU, všemi radami EU, radami ministrů zahraničí, radami ministrů spravedlnosti – opakovaně. A to jsou významné věci, které třeba tady až nedoléhají na tu naši nízkou nebo každodenní úroveň. Skutečně jsme sledováni ministry spravedlnosti EU v poslední době a oni většinou přijímají rozhodnutí, která podporují mezinárodní spolupráci, mezinárodní vyrovnávání se se zločiny totalitních režimů a skutečně nám se podařilo i díky vzniku Ústavu už i na evropské úrovni etablovat diskusi o tom, že existují totalitní režimy, které je možné zkoumat v rámci jedné instituce, v rámci jednoho projektu, že je možné politickým způsobem, ale nadstranicky politickým způsobem, v rámci evropských institucí kriticky hodnotit evropskou minulost, která už není dělena na východ a západ, ale kterou teď spojujeme jaksí do jednoho obrazu evropské historie, kam patří jak nacismus, tak komunismus, protože ony byly historicky spjaty, a to je všechno vlastně díky úsilí, já bych řekla, pilotnímu a pionýrskému úsilí tohoto ústavu. Skutečně kdyby nebylo toho českého Ústavu, který je tady v centru Evropy, kde se křížují všechny cesty, kde my nemáme žádné dědičné nepřátelství, řečeno možná zjednodušeně, ale nemáme velké nepřátelství s nikým. My jsme schopni se domluvit s každým. Tak kdyby nebylo našeho pivotního centrálního bodu a našeho úsilí, tak ani tyto evropské věci, evropské procesy by se nedaly do pohybu v posledních čtyřech pěti letech. Takže, prosím vás, važte to v celé diskusi. Máme tady velký dopad na evropskou scénu a v podstatě jsme obdivováni, takže si to nekažme. A děkuji moc všem. (Potlesk.)

Senátor Jaromír Jermář, předseda výboru: Děkuji. Poprosím paní Katku Volnou. Paní magistra Volná. Prosím.

Mgr. Kateřina Volná: Dobrý večer, z odpoledne se nám stal večer. Já jsem vlastně nechtěla původně vystupovat, protože mi přišlo, že zaznívá hodně hlasů, ale teď možná i v rámci určitého shrnutí, přijde mi zajímavé, že Ústav tady je necelých pět let, a když se hovoří o jeho minulosti a hovoří o ní lidé, kteří tu minulost zažili, tak se ty názory velmi různí, resp. lidé, kteří něco zažili, se vůbec neshodnou na tom, jaká je minulost Ústavu, jaká je současnost Ústavu, a ukazuje to v něčem, že reflexe společné minulosti je hodně složitá věc. A v podstatě myslím, že stojí za to zmínit ještě jednu věc. Předtím, než Ústav pro studium totalitních režimů vznikl, ve společnosti byly dvě množiny lidí – kromě těch lhostejných, kterým je všechno jedno. Jedni ÚSTR rozhodně nechtěli, žádnou takovou instituci. Ti druzí chtěli instituci typu ústavu, která se bude zabývat zkoumáním minulosti. Byly to dvě viditelné, slyšitelné množiny. Po době, která uběhla je myslím zřetelné, že z té druhé množiny se oddělila docela velká část lidí, kteří chtějí instituci, která by zkoumala minulost, ale nechtějí instituci, která ji zkoumá způsobem, jakým to dělá Ústav pro studium totalitních režimů. Myslím, že k tomu tady zaznělo několik zajímavých připomenutí. A zajímavou ukázkou toho všechno myslím předvedl ve svém příspěvku jeden z vedoucích pracovníků Archivu bezpečnostních složek, který vlastně ukázal, jaké metody jsou běžné v těch institucích, to znamená, že chodí do kanceláří jiných lidí, nafotí tam fotografie

z jejich ledničky a tyto fotografie pak ukazují na veřejném slyšení Senátu. Je to zajímavý způsob praktikování určitých metod z minulosti. Je vidět, že v některých je stále živý a že tito, ve kterých je živý, jsou dosud ve vedoucích pozicích Ústavu nebo Archivu. A vzhledem k tomu, že jsem na začátku říkala, že se neshodneme o nějakých věcech o minulosti, tak si myslím, že také stojí za to některé události připomínat. Nezaznělo tady ještě vlastně vůbec nic o tom, že před více než rokem proběhlo v rámci tohoto výboru také určité slyšení, schůze výboru, ve kterém se také projednávala situace na Ústavu a ve kterém výbor tehdy přijal vcelku důrazné usnesení, které se týkalo toho, jak jedná rada, jakým způsobem zveřejňuje zápisy svého jednání a jakým způsobem archivuje digitální nahrávky. V podstatě to doporučení znělo tak, že by rada měla zvážit změnu jednacího řádu, aby jednání rady byla veřejná a aby zvukový záznam pořizovaný z jednání rady byl v zájmu transparentnosti archivován. Je to usnesení 50/2011, kdybyste si to chtěli dohledat. To, jak k tomu přistoupila rada Ústavu, kolektivní orgán – nevím, jestli víte, ale v podstatě rozhodně se jednacím řádem nezměnil v duchu, který požadovali senátoři z výboru. Naopak jednání rady nejsou veřejná a zvukový záznam prostě se maže. Je to tak? (Pozn. z pléna.) Dokonce už se ani nepožizuje. Dokonce pořízené byly smazány. To je jakoby jedna věc, kterou jsem chtěla připomenout z vcelku nedávné minulosti o tom, jak současné vedení zachází i s doporučeními, která vzejdou na této půdě. A potom ještě jedna věc, poslední připomenutí, které musím říci, protože mně to přijde o činnosti rady vypovídající. Mě velmi zklamalo, že rada Ústavu složená ze sedmi lidí byla ochotna v jednom období na každém ze svých zasedání projednávat údajná pochybení ředitele Pernese, pořád dokola a vyvozovat z toho nějaké důsledky. Ta pochybení byla údajná, ještě tedy rozhodně bez nějakých jasných stanovisek, a to se dělo. A zároveň když nastala situace, že jiný ředitel Ústavu pan Herman evidentně a doložitelně podle vyjádření inspekce práce porušil zákon a kolektivní smlouvu tím, jak rozdal výpovědi v listopadu po svém nástupu, tak toto přes několikanásobné upozorňování členů rady, že by to aspoň měli projednat, nějak se k tomu vyjádřit, ani to v podstatě nepřišlo na jednání, takže tento způsob zacházení s tím, jakou moc mají členové rady, mě vlastně překvapuje a nelíbí se mi. A vlastně bych byla velmi ráda, kdyby vyústil v nějakou personální obměnu členů rady, jakkoliv to není v mé pravomoci a je to pouze mé přání, kterým uzavírám tento příspěvek. Děkuji vám. (Potlesk.)

Senátor Jaromír Jermář, předseda výboru: Děkuji paní magistře Volné a poslední jednodominutová reakce pana Mgr. A. Slavíčka. A potom pan ředitel D. Herman odpoví na dotazy, které zazněly.

Mgr. Antonín Slavíček: Nejsem povolán hodnotit výsledky své práce. Myslím si, že to, jak jsem postavil, vedl příslušné oddělení archivu, mají posuzovat jiní. Nejsem si jistý, jestli je k tomu kompetentní pan Mgr. Augustin. Já osobně s ním mám také různé zkušenosti, vesměs negativní, ale nikdy bych nehodnotil jeho práci podle toho, co má v ledničce či v kanceláři nebo jaké boty nosí. Pokud jde o vysokou kvalifikaci, můžu zde uvést to, že tento člověk po 4 letech práce v archivu přijde a zeptá se, jestli by mu někdo mohl vysvětlit, co to je samizdatová literatura! Děkuji. (Potlesk.)

Senátor Jaromír Jermář, předseda výboru: Děkuji a nyní poprosím, aby na některé dotazy odpověděl pan ředitel Herman, prosím o stručnost, a samozřejmě pokud nebude odpovězeno na všechny, bude potom přepis z tohoto slyšení, takže bych pak ho pořádal, aby na všechny dotazy, na které neodpoví tady, bylo zodpovězeno ještě potom později. Pane řediteli, máte slovo.

Mgr. Daniel Herman: Děkuji. Vážený pane předsedo, děkuji vám i za tento impuls. I to jsem chtěl právě navrhnout, že některé dotazy samozřejmě velmi rádi, tak jak je naším dobrým zvykem a dobrou praxí, zodpovíme písemně. I já tady sedím spolu s vámi čtyři hodiny, takže si uvědomuji, že čas je pokročilý. Zazněla tady celá řada velmi zajímavých názorů a postřehů a já opravdu si nesmírně vážím velkorysosti Senátu, že našim institucím poskytuje takto velký prostor. Myslím, že je to skutečně velice pozitivní známka zájmu, které si nesmírně vážíme. Samozřejmě se zde nebudu zabývat všemi otázkami a nebudu se zde zabývat ani různými osobními invektivami, které zde zazněly na adresu těch či oněch osob. Myslím si, že to samo ukazuje jistou atmosféru a dovolím si říci možná neskromně, že i v takovéto atmosféře

pokládám svoji dvouletou misi za úspěšně splněnou, protože opravdu dokázat sladit někdy řekněme poněkud rozdílné úhly pohledu a zklidnit do jisté míry turbulentně rozvlněnou hladinu, věřte mi, není úplně jednoduché, ale jsou to výzvy, které chápu jako velmi zajímavé výzvy, kterým se snažím dostát. Nicméně některým otázkám se musím věnovat konkrétně. Několikrát zde zazněla výtka na tzv. politizaci našeho ústavu. Tak tady prosím musím velice rezolutně něco takového odmítnout. Já jsem za celé dva roky, kdy jsem ve své současné funkci, nezažil prosím pěkně jediný politický tlak z jediného stranického sekretariátu. To tady říkám zcela zodpovědně na adresu všech demokratických politických stran. Opravdu, snažit se podsouvat nám nějakou stranicko-politickou orientaci je nečestné a všichni, kteří to zde řekli, to dobře vědí. Jsme institucí nadstranickou. Já schválně neříkám apolitickou, protože materie, kterou se zabýváme, je ryze politická, ale institucí nadstranickou nebo institucemi nadstranickými, které musí pracovat na bázi odborné a věcné. Myslím si, že se to také daří a i skladba členů například poradního kolegia svědčí o tom, že komunikujeme v širokém spektru demokratického politického života. Co se týká některých zmínek o finančních záležitostech. Myslím, že zcela jednoznačně tady můžeme říci to, že jsme pochopitelně jako státní instituce institucí pod kontrolou Ministerstva financí, a to nejenom standardní kontrolou, ale i kontrolami, které jsou velmi zevrubné. Nebylo nalezeno žádné pochybení dosud nikdy a kontrolorky, které skončily před několika měsíci zevrubnou čtyřměsíční práci, mně řekly, že kdyby se výsledky kontrol klasifikovali, tak bychom obdrželi jedna minus. To si myslím, že je vysvědčení z Ministerstva financí celkem zajímavé. Co se týká zmínek na adresu rozdělení Ústavu a Archivu, myslím, že zákon 181 hovoří zcela jednoznačně a zákonodárci věděli, proč ho koncipovali tak, jak ho koncipovali, a nedovolím si pochybovat o jejich moudrém rozhodnutí. Myslím si, že je důležité naopak umět sčítat energii a sčítat IQ, ne rozdělovat. Myslím, že ono řecké slovo diablein ukazuje někam, kam vedou snahy rozdělovat dobrou vůli a snahu o to, snažit se o kultivaci naší společnosti, o kterou nám jde. Na adresu různých takzvaně protiprávních propouštění mohu říci jenom jediné, že nebyl veden jediný soudní spor. To myslím, že hovoří za všechno. A dovolte mi poslední zmínku. Paní doktorka Poddaná zde zmínila moji řekněme personální politiku vůči Archivu. Já samozřejmě žádné personální pravomoci vůči Archivu nemám, kromě tedy jediné, což je jmenování a odvolávání ředitele po konzultaci s radou. Dovolím si ovšem na tomto fóru vznést tedy jediný dotaz na paní doktorku, jestli nám může odpovědět na otázku, jestli osoba, která je s ní ve velmi blízkém příbuzenském vztahu, figurovala v některých ekonomických aktivitách Archivu bezpečnostních složek nebo ne. Děkuji vám za pozornost. (Potlesk.)

Senátor Jaromír Jermář, předseda výboru: Děkuji. Zeptám se paní doktorky, chce odpovědět? (Nesroz. poznámka.) Takže, prosím vás, už hodina pokročila poměrně daleko, máme už večer, takže než zareaguje paní doktorka Poddaná, tak já bych vám všem chtěl poděkovat a chtěl bych vás ubezpečit o tom, že jednáním dnešního slyšení se určitě budou senátoři zabývat. Já sám osobně bych vám chtěl za sebe říct, že vždycky budu usilovat o to, aby tlak politický z mé strany nebyl, protože jsem profesí historik, a moc bych si přál, aby historie byla zkoumána objektivně. Víím, že to je vždy těžké, ale moc bych si to přál, a proto jsem ani zde nevyjadřoval některé své názory, abyste to nevnímali jakoby politické zasahování do dnešní debaty. Takže jestli mohu poprosit paní doktorku J. Poddanou ještě, ale velice krátce prosím!

Mgr. Jana Poddaná, Ph.D.: Já samozřejmě jasně a velice krátce. Tuto příležitost vítám, protože si myslím, že jasně vypoví o způsobech, kterými je uplatňována personální politika na podřízené. Já jsem během své působnosti v Archivu nezamýšlela nebo nedovolila bych si udělat jedinou věc, která by vedla k nějakému mému zvýhodnění, obohacení či něčemu podobnému. Takovou věc mi nikdo nemůže podsouvat, protože skutečně neexistuje. Mám naprosto čisté svědomí. Udělal jsem však jeden řekněme trošku asi netaktický tah, když jsem v situaci, když bylo potřeba vyřešit nějaké drobnosti oddělení, řeknu naprosto směšné oddělení kuchyňky od sekretariátu, nakoupení pár květináčů a poliček, něco do kanceláře ředitelky, něco do kanceláře zástupkyně, něco na sekretariát. V podstatě se jednalo o částku 9 741,- Kč včetně DPH. Celá tato částka je doložena jednotlivými účtenkami a jenom z toho důvodu, že tehdy paní Ing. Fižová uznala, že není problém nechat proplatit tuto fakturu, protože skutečně vše bylo podloženo, stejně tak se ty věci mohly proplatit z pokladny, stejně tak si zakupovali jiní pracovníci takovéto drobnosti, které mohli doložit, tak tento materiál pořídil můj syn, který se

zabývá bytovým designem. Je to proto, protože on věděl, kde ty předměty nakoupit, řekněme i nakoupit výhodně, a jak takovou drobnost jako oddělení sekretariátu od kuchyňky vyřešit. Musím říct, že tento materiál, tu fakturu tady mám, se stal podkladem k honu, který na mě pan ředitel uskutečnil, k osobnímu nátlaku. Mám podklady, kterými mě vyzývá, abych předložila další a další faktury, které samozřejmě nebyly a neexistovaly, a tento materiál pan ředitel označoval za střet zájmů a vyžádal si audit, který samozřejmě paní auditorka provedla. Tento střet zájmů samozřejmě nebyl, faktura za 9 100,- Kč včetně DPH nemůže být střetem zájmu. O tom samozřejmě musí být zpraveni i ti, kteří tento audit si vyžádali, ovšem pan ředitel audit pojal za nedostatečný, přestože ho vedla auditorka, která je vedoucí poměrně velkého auditního týmu. Napadl ho, že není v souladu – tady také ten výsledek mám, mohu ho předložit – že není zcela v souladu s evropskými předpisy a že se mám neprodleně vyjádřit. Ještě než jsem se stihla neprodleně vyjádřit, což bylo asi do tří dnů, tak jsem byla odvolána. Nevím, co pan ředitel uvedl za důvod radě a jakým způsobem tam tuto záležitost zdůvodnil. Já jsem byla samozřejmě připravena tu věc objasnit. Říkám, jedná se o moji zřejmě politickou nebo určitou nezkušenost, protože skutečně by mě nenapadlo, že takováhle věc může vést k takovému závěru. Ale je to tak. Může k takovému závěru vést. Rada by měla být 14 dopředu informována o záměru propustit nebo zprostit vedení ředitele Ústavu. Rada o tom musela být, pakliže se držela předpisů a svého jednacího řádu, informována ještě dříve, než pan ředitel vůbec reagoval na ten audit a než mi nějaké další připomínky poslal. A to je asi tak všechno. Domnívám se, že šířit tajuplné, jak bych to řekla, domněnky, že v Archivu bezpečnostních složek vše nebylo v pořádku, není korektní, ale jak jsem se již zmínila, a správně pan ředitel pochopil, že jsem na to narážela, nepovažuji to za korektní. Má na to právo, ovšem psát někomu dopisy ohledně střetu zájmů týkající se 9 100,- Kč. Může mi zřejmě paní inženýrka potvrdit, že všechny záležitosti jsou v Archivu doložené, očíslované a uvedené do evidence, takže já skutečně doma žádný nepoctivý květináč nemám. Zdá se mi to skutečně velice výmluvné a nebyla to jediná věc, se kterou na mě pan ředitel tlačil. Nebudu se o tom teď šířit, ale doklady o tom mám. Děkuji.

Senátor Jaromír Jermář, předseda výboru: Dobře, děkuji. A protože si myslím, že opravdu čas pokročil, tak ještě jednou bych vám chtěl poděkovat všem za účast a především ještě jsem zapomněl, chtěl bych požádat paní předsedkyni rady, jestli je zpráva za loňský rok už připravena, protože jak vloni, tak už na vím, že předloni na podzim jsem žádal, abychom tu zprávu dostávali včas a ne až během prázdnin nebo po prázdninách. Jedná se o to, že zprávu za rok 2011 jsme dosud ještě neobdrželi, takže jestli už ji rada schválila, bych poprosil.

MUDr. Naděžda Kavalírová: Zpráva je připravena, pane předsedo. Dostanete ji v nejbližších dnech.

Senátor Jaromír Jermář, předseda výboru: O to bych vás opravdu požádal, protože přijde léto a zase nechci, abychom ji projednávali až na podzim. Ještě jednou všem vám děkuji. Moc bych si přál, aby z diskusních příspěvků, ať se nám některé líbily, nebo nelíbily, aby zaznělo poučení, protože rozdílnost názorů, to je demokracie. A moc bych si přál, abychom nepovažovali odlišný názor za něco nepřátelského. Já vím, že demokracii se stále učíme, budeme se jí ještě učit asi dlouze, ale jak jsem říkal, demokracie je diskuse, tak moc bych vám všem přál, abychom diskusi i demokracii uměli. Děkuji vám ještě jednou a mějte se moc hezky! (Potlesk.)